

národní
úložiště
šedé
literatury

Metodika výuky regionálních dějin na příkladu Plzeňského kraje

Mušková, Eva; Pleskačová, Iva; Stočes, Jiří; Zvárová, Jarmila
2015

Dostupný z <http://www.nusl.cz/ntk/nusl-315847>

Dílo je chráněno podle autorského zákona č. 121/2000 Sb.

Licence Creative Commons Uveďte původ 4.0

Tento dokument byl stažen z Národního úložiště šedé literatury (NUŠL).

Datum stažení: 22.03.2020

Další dokumenty můžete najít prostřednictvím vyhledávacího rozhraní [nusl.cz](http://www.nusl.cz) .

Metodika výuky regionálních dějin na příkladu Plzeňského kraje

Eva Mušková a kol.

Západočeská univerzita v Plzni
Plzeň 2015

Autorský kolektiv:

Mgr. Eva Mušková, Ph.D.
Mgr. Iva Pleskačová
PhDr. Jiří Stočes, Ph.D.
Mgr. Jarmila Zvárová

Publikace prošla recenzním řízením v souladu s Příkazem ministra kultury č. 25/2014.

Recenzovali:

Prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc. – Fakulta filozofická Univerzity Pardubice
Doc. PhDr. Michal Stehlík, Ph.D. – Národní muzeum, Filozofická fakulta
Univerzity Karlovy v Praze

Metodika byla certifikována v souladu s podmínkami „Metodiky hodnocení výsledků výzkumných organizací a hodnocení výsledků ukončených programů“ odborem školství, mládeže a sportu Krajského úřadu Plzeňského kraje dne 21. 3. 2016.
Metodika je doporučena učitelům základních škol a víceletých gymnázií k využití v praxi.

Metodika je dostupná online na <http://didap.zcu.cz/metodika.pdf>

Publikace je dílčím výstupem projektu DF12P010VV049 *Didaktická aplikace regionálních dějin Plzně a Plzeňského kraje*, který je v rámci Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI) financován Ministerstvem kultury ČR.

ISBN 978-80-261-0593-0

Vydala Západočeská univerzita v Plzni, 2015

Obsah

Úvod	4
Region a jeho vymezení	6
Pohled do historie regionální historiografie s důrazem na plzeňský region	9
Počátky plzeňského dějepisectví	9
Zrod novodobé regionální historie	10
Meziválečná regionální historiografie a historická vlastivěda	11
Socialistická éra regionálního dějepisectví	13
Novodobá regionální historiografie	14
Přehled novější historické literatury k regionálním dějinám Plzně a Plzeňského kraje aneb Co by bylo dobré mít ve školní knihovně nebo v kabinetu	15
Obecné práce k dějinám Plzeňského kraje	16
Plzeň	17
Klatovy, Sušice a Šumava	19
Domažlice, Tachov a Český les	20
Severní a jižní Plzeňsko, Rokycansko	22
Regionální historická periodika	24
Edukační význam regionálních dějin	28
Regionální dějiny v systému současného základního školství	31
Člověk a jeho svět – 1. stupeň základní školy	31
Člověk a společnost – 2. stupeň základní školy	32
Osobnost učitele	33
Situace v pedagogické praxi	33
Co s tím?	34
Vyučovací formy a metody vhodné pro výuku regionálních dějin	36
Spolupráce s regionálními institucemi	38
Škola a muzeum	38
Knihovna jako zdroj informací	40
Role archivu v edukaci	40
Regionální historie a projektové vyučování	42
Projektové vyučování – definice projektu	42
Naše obec / město _____, seznamte se!	44
Plzeň v řece času	47
Tachovská RAPpublika	53
Když kardinál Cesarini utíkal od Domažlic aneb Detektivní/dobrodružný příběh na pozadí velké historické události	55
Od kamene po duhovku. Zábavně-vzdělávací dopoledne pro čtvrtáky	59
Jak Prokop Holý rozprášil křížáky na západě Čech a katolická Plzeň získala velblouda	63
Po stopách hrdých strážců hranic království	66
Der Tageblatt – deník Dnes	69
Události 2. poloviny 20. století – projekt přednáška a potlach s pamětníkem	73
Realizujeme vlastní výstavu – manuál pro učitele regionálních dějin	77
Inspirace v zahraničí	83
Použitá a doporučená literatura	84

Úvod

Vážení a milí čtenáři, učitelé, didaktici a zájemci o regionální dějiny,

držíte v ruce publikaci, která je jedním z výstupů projektu *Didaktická aplikace regionálních dějin Plzně a Plzeňského kraje (DiDAP)* řešeného výzkumným týmem Fakulty pedagogické Západočeské univerzity v Plzni. Hlavním cílem tohoto projektu je integrace regionální historie a poznatků o kulturním dědictví a jeho ochraně do edukačního procesu. Konkretizovat obecné historické problémy ve vyučování dějepisu a vlastivědy prostřednictvím zařazování dějin regionu i dějin lokálních patří k aktuálním moderním trendům didaktiky dějepisu, jelikož blízkost poznávané minulosti výrazně přispívá k vytváření historického vědomí jedince a zároveň poznávání a poznání historie nejbližšího žákova okolí vede k efektivnějšímu chápání minulosti v širších souvislostech a vyučovací předmět dějepis se tak stává pro žáka atraktivnějším a záživnějším.

Při pohledu do stěžejního dokumentu základního vzdělávání České republiky, *Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV)*, je zjevné, že se tato tematika stala pro české školství závaznou. Nahlédneme-li však do českých učebnic, ať již vlastivědy nebo dějepisu, po regionálních dějinách není téměř ani památka. Ano, je logické, že celonárodní učebnice mohou těžko postihnout historii jednotlivých regionů, natož lokalit. Dosud neexistují ani žádné regionálně zaměřené didaktické materiály, které by učitelům integraci regionálních dějin do výuky usnadnily. Učitelé jsou odkázáni na svou vlastní kreativitu, případně materiály, které vytvořili jejich aktivní kolegové. Úroveň výuky regionální historie je tedy výrazně závislá na osobnosti samotného učitele, na jeho odborné připravenosti, metodické zdatnosti, ale také aktivitě, a dosahuje tudíž různé kvality i kvantity. Na učitele jsou v tomto směru kladeny poměrně vysoké, možná až přílišné nároky, zejména pokud jde o jeho odborné a didaktické schopnosti, pedagogické nadšení a v neposlední řadě jeho čas a energii.

Je tedy naprosto zjevná potřeba metodické podpory pro učitele, která by jim implementaci regionální i lokální historie do výuky dějepisu a vlastivědy usnadnila. Ta by byla zařazována v mnohem větší míře, než je tomu dosud, a tím by se zákonitě u žáků zvýšilo povědomí o historickém, kulturním a společenském vývoji regionu jako součásti českého státu i Evropy.

V rámci projektu DiDAP byl vytvořen soubor didaktických materiálů, který se snaží vyplnit toto prázdné místo a nabídnout učitelům Plzeňského kraje podklady pro regionální edukaci. Hlavní nástroj tvoří „edukační sada“ *Historie Plzně a Plzeňského kraje*, jež obsahuje učebnici dějin Plzně a Plzeňského kraje, pracovní sešit, interaktivní učebnici a tuto metodiku snažící se postihnout na obecné teoretické úrovni problematiku a zásady výuky regionálních dějin v Plzeňském kraji. „Edukační sada“ je doplněna interaktivní mapou památek Plzeňského kraje s názvem *Za humny je hrad* a detailní databází památek *PamátkoPin*, která obsahuje nejen informace o samotné památce, ale u významnějších lokalit též představení významné události, osobnosti či pověsti, které jsou s místem spojeny. Samozřejmostí jsou pak aktuální informace o přístupnosti objektu a nabídka didaktických aktivit. Metodiku je nutné vnímat jako součást tohoto celku, bez jeho dalších součástí se její význam a dopad na praxi značně snižuje.

Cílem metodiky je postihnout edukační význam regionálních dějin, zhodnotit, jakou roli hrají (měly by hrát a mohly by hrát) místní dějiny ve výuce na základních školách, zejména na 2. stupni v rámci výuky dějepisu, a navrhnout efektivní způsob implementace regionální tematiky do vyučovacího procesu. Metodika je zpracována na příkladu Plzeňského kraje a je směřována zejména k místním učitelům, kterým by ve spojení s dalšími materiály tohoto projektu chtěla ukázat, jak na regionální dějiny. S ohledem na učitele byl do metodiky zařazen stručný nástin historie plzeňské historiografie a poměrně zevrubný přehled novější historické literatury k regionálním dějinám Plzně a Plzeňského kraje. Spíše teoretické kapitoly jsou pak doplněny konkrétními návrhy projektů, které nabízejí jednu z možných cest, po které se mohou regionální dějiny do škol vydat.

Region a jeho vymezení

Chceme-li se věnovat regionálním dějinám a jejich edukačnímu potenciálu, je nezbytné nejprve objasnit samotný pojem region a snažit se postihnout jeho význam.¹ Pojem region má svůj původ v latinském výrazu „*regio*“, jenž již v antice označoval určitou oblast či kraj jako část nějakého většího prostoru. Jednalo se o oblast obývanou, nebo spíše spravovanou či ovládanou, jak na to poukazují významy latinských výrazů „*rego*“, „*rex*“, „*regina*“ a další. Slovo v sobě obsahuje jak aspekt geografický, tak také správní. Dodnes je tento výraz živý v románských jazycích – španělské „*la región*“, francouzské „*la région*“ či italské „*la regione*“ – a jak dokazuje čeština, nejen v nich. Ve všech těchto jazycích region označuje kraj, krajinu či správní oblast. V českém prostředí se toto pojmenování stalo běžnou součástí slovní zásoby teprve v nedávných letech. Nahlédneme-li totiž do klasických jazykových příruček, zjistíme, že *Příruční slovník jazyka českého* (svazek obsahující písmeno R vycházel sešitově v letech 1944–1948) i *Slovník spisovného jazyka českého* (1971) zdůrazňují knižní zabarvení tohoto výrazu. Ve *Slovníku spisovné češtiny* (1978) dokonce heslo region vůbec nena- lezneme; uvedeno je pouze adjektivum regionální ve významu krajový, oblastní, krajinský, týkající se určité oblasti světa, určité zeměpisné oblasti. Není pochyb o tom, že na přelomu 20. a 21. století pojem získal na popularitě, jelikož dnes se používá zcela běžně a rozhodně není považován za knižní.

Přesně definovat význam tohoto termínu je však velice obtížné. Obecně vyjadřuje oblast, která je součástí určitého územního celku. V užším slova smyslu můžeme vnímat region jako územně vymezenou správní jednotku, např. kraj, okres či obvod. Těžko bychom však mohli obecně např. říci, že rozsah regionů odpovídá jednotlivým krajům či okresům. Pohled státní správy není totiž zdaleka jediným možným určujícím prvkem. Etnografie považuje za region tzv. národopisnou oblast, tj. území, které se dle *Etnografického atlasu Čech, Moravy a Slezska* „*vyznačuje určitým stupněm homogenosti kultury svého obyvatelstva, jež se ve větší nebo menší míře odlišuje od kultury sousedních oblastí*“.² Tyto regiony jsou vymezeny charakteristickými prvky lidové kultury, zejména nářečím, způsobem oblékání (kroji), folklórními projevy, architekturou a dalšími typickými zvyklostmi. V prostoru západních Čech se jedná o Chodsko, Plzeňsko, Chebsko a Šumavu. Na rozdíl od státoprávně vymezených regionů nejsou tyto oblasti geograficky striktně vymezeny a nemají zcela pevné hranice. Situaci navíc komplikuje směšování etnografických regionů s tzv. kulturními oblastmi typu Podblanicka či Mělnicka.³ Etnografické regiony ale dnes podle všeho ztrácejí na svém aktuálním kulturním významu.⁴ To se nedá říci o regionech průmyslových, vytvořených během modernizace společnosti a charakterizovatelných průmyslovou dělnickou kulturou.⁵

¹ Pojetí a vymezení regionu se zevrubně věnuje BARTOŠ, Josef. Pojetí a vymezení regionu. In BARTOŠ, Josef. *Olomouci*, 2004, s. 21–32; SCHULZ, Jindřich; TRAPL, Miloš. *Regionální dějiny. Pojetí, poslání, metodika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 21–32 a BARTOŠ, Josef. Pojetí regionu v historiografii. In *Sborník prací historických XV*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998, s. 127–132. Zde také odkaz na další literaturu.

² VAŘEKA, Josef; MAUR, Eduard. Národopisné oblasti v Čechách. In *Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska IV.*, Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2004, s. 8.

³ Více viz VAŘEKA, Josef. Národopisné oblasti v Čechách ve světle etnografie. In VAŘEKA, Josef; HOLUBOVÁ, Markéta; PETRÁŇOVÁ, Lýdie (edd.). *Evropský kulturní prostor-jednota v rozmanitosti. Český lid – Suplement 84/1997*, s. 40–49.

⁴ VAŘEKA, J.; MAUR, E. *Národopisné oblasti*, s. 12.

⁵ Tamtéž, s. 11.

Je tedy zjevné, že výraz region je nejednoznačný a může na něj být pohlíženo z mnoha různých hledisek – zeměpisného, správního, sídelního, kulturního, hospodářského či etnického. Autoři publikace *Regionální dějiny* určují region jako území „středního rozsahu“, které může být určeno (vymezeno) geograficky a které tvoří systémovou homogenní jednotku.⁶ Sami však považují tuto definici za značně vágní a rozšiřují ji v tomto znění: „Region je souhrn reálně existujících skutečností a vztahů, které jsou jako strukturální systém rozprostraněny a mají vztah k určitému ohraničenému území, jsou kvantitativně seskupeny či kvalitativně specifikovány uvnitř vlastního území, takže se tak či onak odlišují od jiných územně vymezených oblastí.“⁷

Výše jsme uvedli, že se pojmu region užívá zcela běžně pro označení oblasti jako části určitého územního celku. Tímto větším a vyšším celkem ovšem nemusí být pouze stát, ale také světadíl či dokonce celý svět. V této souvislosti je potřeba zdůraznit, že region je možné (nutné) chápat v širším významu jako územně ohraničenou prostorovou jednotku celého zemského povrchu. V českém prostředí je v širším povědomí region vnímán jako území menší než jeden stát, ale regionem může být rovněž skupina několika států nebo jejich částí či kontinent. Jako příklad za všechny uved' me Latinskou Ameriku, Pobaltí, Skandinávii či Balkán. Nemalý význam mají tzv. euroregiony, které rozvíjejí přeshraniční spolupráci.

Pojem euroregion označuje regionální formy spolupráce, zpravidla přes hranice evropských zemí, ale stejně jako region není jednoznačně definován. Základem euroregionů je Madridská dohoda z 21. května 1980, která sice není právně závazná, avšak vytvořila předpoklady pro přeshraniční spolupráci. Původně probíhala kooperace v hospodářské oblasti, brzy se však rozšířila do kulturní sféry a promítá se i do mezilidských vztahů.⁸ Vznik euroregionů umožnil České republice vrátit se „zpět do Evropy“ a napomohl obnovit vazby přerušené státními hranicemi, buď neprodyšně uzavřenými železnou oponou, nebo alespoň obtížně překročitelnými.⁹ Dnes v Evropě existuje přes 200 euroregionů, Česká republika se účastní 13 z nich. V západních Čechách se jedná o euroregion Egrensis a Šumava-Bavorský les.¹⁰ Regiony, ať již ty malé nebo velké, lze chápat jako systém s příslušnou množinou prvků a jejich vzájemnými vazbami. Podle toho Josef Bartoš rozděluje regiony na homogenní a nodální. V prvním případě vytváří region soubor určitých stejnorodých prvků a jejich vazeb, v druhém se jedná o určité centrum a s ním spojené zázemí či okolí. Bartoš zároveň poukazuje na to, že pro lidskou pospolitost, a tím i pro společenské vědy, je typický spíše onen nodální typ, protože střediskovost je jedna z významných charakteristik lidské existence i aktivity. Každý historicky daný region je však složitým celkem, který obsahuje mnoho různorodých prvků, ale také kvalitativně i kvantitativně různý typ středisek s nesterjně velkými i silnými, všemi možnými směry vybíhajícími, souběžnými i křížícími se vazbami. Jedním z bezprostředních a hlavních požadavků by mělo být, aby dějiny větších celků nebyly nikdy jenom dějinami jejich byt' sebevýznamnějších center (metropolí).¹¹

⁶ Tamtéž, s. 23.

⁷ Tamtéž, s. 31.

⁸ Údaje o euroregionech jsou dostupné na stránce Euroregions Rady Evropy - http://web.archive.org/web/20030503023217/www.coe.int/T/E/Legal_Affairs/Local_and_regional_Democracy/Transfrontier_co-operation/Euroregions/ (citováno 5. 8. 2015).

⁹ BENEŠ, Zdeněk. Regionální historiografie a školní dějepis. In *Regionální dějiny v dějepisném vyučování na českých a slovenských školách. Sborník z konference konané 23.–24. listopadu 2005*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta UJEP, 2006, s. 11.

¹⁰ Euroregiony s českou účastí viz <http://cil3.cz/euroregiony> (citováno 5. 8. 2015). Téma euroregionů z pohledu edukačních možností regionální historiografie zpracoval BENEŠ, Zdeněk. Edukační možnosti regionální historie. In MUŠKOVÁ, Eva. *Výuka regionálních dějin na základní škole. Formy, metody, koncepce, zkušenosti. Sborník příspěvků z konference konané dne 5. června 2014 v Schönsee*, s. 7–8.

¹¹ BARTOŠ, J. Pojetí regionu, s. 130–131.

Středem zájmu této metodiky a ostatně celého projektu *Didaktická aplikace regionálních dějin Plzně a Plzeňského kraje* a všech jeho výstupů je Plzeňský kraj. Studovaný region je tedy vymezen čistě z pohledu správního. Autoři si jsou vědomi, že tato geografická specifikace není zdaleka ideální a má své limity. Jednoduše zvítězil pragmatický administrativní rozměr nad historickým. Centrem Plzeňského kraje je plzeňská kotlina s Plzní jako nejvýznamnější metropolí tohoto kraje. Specifické postavení a historické osudy mají Tachovsko, Domažlicko (nebo spíše Chodsko), oblast Rokycanska a Brd a pošumavské Klatovsko a Sušicko, do kterého zasahuje území historického Prácheňského kraje. V souladu s výše řečeným se snažíme, aby pojetí didaktického zpracování regionální historie tohoto kraje nebylo vyloženě „plzeňskocentrické“, přestože je Plzni věnovaná značná pozornost.

Pohled do historie regionální historiografie s důrazem na plzeňský region

V tradičním pojetí české historiografie a potažmo i dějepisné výuky se pod pojmem regionální dějiny rozumí dějiny územních celků menší než jeden stát. Regionální bádání věnovalo pozornost historii jednotlivých zemí Koruny české, historii krajů a nižších správních celků. Významnou úlohu v českém regionálním dějepisectví tedy hraje administrativní a správní pojetí regionu. Dějinami oblastí se svébytným společenským, kulturním a přírodním vývojem, jež se utvořily bez ohledu na administrativní omezení prostoru hranicemi, se tradiční regionální výzkum zabýval spíše vzácně.¹² V současné době však patří tento směr k jednomu z trendů regionálního dějepisectví.

Počátky plzeňského dějepisectví

Česká regionální historiografie má dlouhou a bohatou historii. Za krátkou zmínku s ohledem na plzeňský region¹³ stojí nejstarší známá plzeňská kronika, jejímž autorem je kněz Hilarius Litomeřický (1420?–1468). Nejedná se o kroniku v pravém slova smyslu, ale o kázání, které Hilarius přednesl na tzv. Nový svátek¹⁴ roku 1466 ve farním kostele sv. Bartoloměje. Tiskem byla tato *Historia civitatis Plznensis* neboli *Historie plzeňská* vydána až roku 1820.¹⁵ Hilariovo kázání sice obsahuje zajímavé informace o založení Plzně a zejména o obležení města husity, Hilarius se však nesnažil pouze zachytit dějiny města, mnohem více svým emotivním agitačním projevem usiloval o rozdmýchání nenávisti vůči Jiřímu z Poděbrad.

První skutečná kronika města Plzně pochází až z počátku 17. století, kdy i na západě Čech vzrostl všeobecný zájem o vědění v duchu osvíceného humanismu. Sepsal ji plzeňský radní písař Šimon Plachý z Třebnice (před 1560–1609). Kronika, která zejména líčením dobových událostí a politického ovzduší roku 1547 přesahuje meze regionálního pojetí, zůstala až do roku 1883 rukopisem. Tehdy ji vydal pod názvem *M. Šimona Plachého z Třebnice Paměti plzeňské* zakladatel plzeňské vědecké historiografie Josef Strnad.¹⁶

Barokní encyklopedičnost 17. a 18. století reprezentuje zejména dílo Bohuslava Balbína, který dočasně působil v Klatovech, a jeho přítele, jezuitského kněze Jana Bartoloměje Tannera (1623–1694), jehož kronika *Historia urbis Plsnae (Historie města Plzně)* odsuzuje v dějinách města vše nekatolické.¹⁷

¹² BŮŽEK, Václav. Region v historickém diskurzu. In *Jihočeský sborník historický 72/2003*, s. 5 Zde rovněž odkaz na další Bůžkovy práce k tomuto tématu.

¹³ Přehled plzeňské historiografie nejnověji MORÁVKOVÁ, Naděžda. *Miloslav Bělohlávek a Plzeňská historická škola*. Plzeň: Nakladatelství Ševčík, 2008.

¹⁴ Tzv. Nový svátek se v Plzni držel v neděli po sv. Stanislavu (7. května) na památku ukončení obléhání Plzně husitskými vojsky v roce 1434. Slavnost, která probíhala formou církevních obřadů, slavnostních kázání, velkého průvodu i lidového veselí, byla zrušena jako přežitek v roce 1870.

¹⁵ Editorem „kroniky“ byl Maxmilián Millauer, který ji vydal roku 1820 v Praze pod názvem *Sermonem Hilarii Litomericensis ad Senatam Populumque Plznensem e Codice Ossecano editit Maxmilianus Millauer*. Millaur kromě toho opisu rukopisu, který našel v knihovně osekého kláštera, poslal plzeňskému buditeli Josefu Vojtěchu Sedláčkovi, který ve spolupráci s Vojtěchem Nejedlým přeložil text do češtiny a v roce 1821 jej vydal jako součást knihy *Paměti plzeňské*. Podrobně o Hilariovi a jeho kronice viz BĚLOHLÁVEK, Miloslav. Nejstarší plzeňská kronika. In *Minulostí západočeského kraje*, sv. 13, Plzeň 1975, s. 141–152.

¹⁶ BĚLOHLÁVEK, Miloslav. *Plzeň a její dějepisci*. Plzeň: Městský archiv, 1959, s. 7–8.

¹⁷ SCHIEBL, Jaroslav. Jezuita Jan Tanner a jeho plzeňská kronika. In *Plzeňsko: List pro národopis a ochranu památek*, 1922, roč. 4, č. 4, s. 24.

K počátkům osvícenské historiografie lze vedle Gelasia Dobnera, zakladatele českého kritického dějepisectví, řadit dalšího plzeňského dějepisce Jana Bonaventuru Pitera († 1764). Rodák z Třebechovic pod Orebem, který působil v benediktinském klášteře v Rajhradu, je autorem latinského spisu, opět nevydaného ve své době tiskem, *Breve chronici antiquae Plsnae in Bohemia (Krátká kronika staré Plzně v Čechách)*.¹⁸

Romantickým vlastenectvím a idejemi národního obrození je ovlivněna činnost pečlivého městského archiváře Martina Hrušky (1815–1861). Hruška se zasloužil o záchranu pergaménových listin z archivu města, jež málem skončily ve sběru, a sepsal *Kroniku královského krajského města Plzně* (tiskem vyšla až po jeho smrti v roce 1883), ve které soustředil chronologicky a bez dalšího hodnocení události od prvních zpráv o Staré Plzni z roku 775 až do současnosti. Pro starší období jsou jeho zprávy značně nekritické, ale pro 19. století jsou velmi cenné, neboť částečně nahrazují mezery v archivním materiálu.¹⁹ Přestože Hruška nebyl historikem, jeho snažení ocenil i sám František Palacký.²⁰

Jak značný význam přisuzoval Palacký poznání místních dějin pro výchovu k národnímu cítění, dokumentuje citát z jeho *Ohlédky ve staročeském místopisu, zvláště u krajů již poměrně mčilých* (1846): „... i čas jest, abychom Čechy nynější s někdejšími hleděli také skrze místní dějiny spojití, aby tolikeré kraje, hrady, města a tvrze i vesnice vzpomínáním na historické osoby a rody v nich odlivší opět obživly, a tím i nové pouto se uvilo, jenž krajany naše láskou k vlasti mocněji nad jiné vázati má.“ Palacký tím poukázal jako první u nás na nutnost sepnutí celonárodních dějin s dějinami jednotlivých regionů a zdůraznil význam místních dějin pro národní obrození na českém venkově.²¹

Zrod novodobé regionální historie

Zrod novodobé české regionální historie bývá kladen do druhé poloviny 19. století. Od té doby prošlo regionální dějepisectví čtyřmi vlnami zvýšeného zájmu: první lze datovat druhou polovinou 19. století, druhou obdobím první republiky, třetí 60. lety 20. století a poslední, čtvrtá doba má svůj počátek v 90. letech 20. století.²²

Autory regionálních prací prvního období byli v první vlně katoličtí kněží, z nichž lze uvést domažlického rodáka Karla Hájka (1824–1889), který se vedle výkonu kněžského povolání pilně věnoval poznání dějin rodného města. Už za studií v Praze se seznámil s předními českými historiky a literáty, kteří jej přivedli ke skutečně vážnému zájmu o český dějepis a postupem času i k rozhodnutí sepsat dějiny Domažlic. Edice jeho kroniky *Paměti dějepisné* byla vydána v roce 2013.²³

Posléze se pro místní dějiny, jejich poznání a sepsání nadchli učitelé a zvláště pak středoškolské profesori. V Plzni svou historiografickou prací proslul již zmiňovaný Josef Strnad (1852–1930), jenž položil skutečné základy plzeňského moderního vědeckého a kritického dějepisectví. Strnad působil jako gymnaziální profesor a později jako ředitel II. české reálky.

¹⁸ PITER, Bonaventura. *Krátká kronika staré Plzně (dvě verze)*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1988.

¹⁹ JANEČKOVÁ, Jitka. *Archiv města Plzně, Historie archivu*, dostupné z <http://amp.plzen.eu/o-nas/historie-archivu/historie-archivu.aspx> (citováno 20. 8. 2015).

²⁰ HRUŠKA, Martin. *Kniha pamětní královského krajského města Plzně od roku 775 až 1870*. Plzeň 1883. Palackého pochvalný přípis na patulním listu.

²¹ BARTOŠ, J.; SCHULZ, J.; TRAPL, M. *Regionální dějiny*, s. 53.

²² Tato periodizace i následující zhrnutý přehled dle studií Zdeňka Beneše. BENEŠ, Z. *Regionální historiografie*, s. 12-13; BENEŠ, Z. *Edukační možnosti*, s. 4-5.

²³ HÁJEK, Karel. *Paměti dějepisné: edice kroniky domažlického děkana*. Domažlice: SOA v Plzni, 2013. K vydání připravila, poznámkami, doprovodným materiálem a úvodní studií opatřila Radka Kinkorová.

Jeho velkou zálibou byla práce v městském archivu, tehdy ještě přidruženém k muzeu, kde důmyslně uspořádal zejména diplomatický materiál a významně přispěl k inventarizaci rukopisů. Kromě kritického vydání *M. Šimona Plachého z Třebnice Paměti plzeňských* prokázal plzeňské historiografii velkou službu vydáním edice pramenů *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad* (1891 a 1905). Strnad zprávy nejen z archivů u nás, ale i v zahraničí podroboval odborné kritice a pečlivě je vyhodnocoval. Díky obdivuhodné autorově akribii je publikace v rámci regionálních, ale i širších národních dějin ve své době příkladná a dosud slouží jako výchozí materiál při studiu dějin města. Strnadovy editorské snahy vyústily v založení ediční řady *Prameny a příspěvky k dějinám Plzně a Plzeňska* při městském historickém muzeu, které po svém osamostatnění roku 1948 převzal Archiv města Plzně. Strnad se zabýval hospodářskými a sociálními dějinami středověké Plzně, jejím založením, ale i církevními dějinami a místopisem. Za jakousi syntézu jeho bádání v plzeňské historii lze s úspěchem považovat zpracování hesla o dějinách Plzně v *Ottově slovníku naučném*.²⁴

Ve Strnadově precizní práci s prameny je patrný pozitivismus gollovské historické školy, která jej ovlivnila při studiích v Praze. Ovlivněn byl jistě i Václavem Vladivojem Tomkem (1818–1905), jehož *Dějepis královského města Prahy* se stal paradigmatickým dílem této etapy. Tato dvanáctisvazková práce vyniká nejen proto, že jejím autorem byl přední český historik, ale především proto, že ve své knize Tomek formuloval první pojetí regionálních dějin u nás. Jeho charakter je možné popsat jako dějiny měst jakožto ekonomických, správních i kulturních center, k nimž jejich širší či užší okolí přirozeně tenduje.²⁵

Za největší osobnost české regionální historiografie závěru této první etapy je však považován August Sedláček (1843–1926), jehož rozsáhlé dílo vynikalo spolehlivostí, důkladností a systematickostí. Sedláčkovy četné příspěvky k historii českých měst završila téměř patnáctisetstránková monografie *Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou* (1911–1913). Jeho patnáctisvazkové monumentální *Hrady, zámky a tvrze Království českého* jsou dodnes úctyhodným dílem, i když v mnohém již překonaným.

Meziválečná regionální historiografie a historická vlastivěda

Zvýšený zájem o regionální dějiny se vcelku přirozeně projevil po vzniku Československé republiky. Euforie ze získání samostatnosti se promítla i do historiografie. Autory regionálních prací byli i nadále učitelé a středoškolští profesori, k nimž přibyli ve větší míře i archiváři. Šlo již o do značné míry profesně školené historiky, kteří během studia získali potřebnou kriticko-metodickou výbavu a byli schopni pracovat s nepublikovanými archivními fondy.²⁶ Regionalistika tu dosáhla i své institucionalizace, a sice zřízením stoličky historické vlastivědy na pražské univerzitě, již obsadil Josef Vítězslav Šimák.²⁷ Ten se o její rozvoj zasloužil nejen svou univerzitní výukou a rozsáhlou přednáškovou činností, ale i koncipováním jejího nového teoretického pojetí. V roce 1929 uveřejnil studii *O stavu a úkolech české vlastivědy*,²⁸ v níž vlastivědu chápal jako soubornou disciplínu zahrnující

²⁴ MORÁVKOVÁ, N. *Miloslav Bělohávek*, s. 21–22.

²⁵ BENEŠ, Z. *Regionální historiografie*, s. 13.

²⁶ Tamtéž, s. 14.

²⁷ K němu nejnověji KÁBOVÁ, Hana. *Josef Vítězslav Šimák. Jeho život a dílo se zvláštním zřetelem k historické vlastivědě*. České Budějovice: Společnost pro kulturní dějiny, 2013.

²⁸ ŠIMÁK, Josef Vítězslav. *O stavu a úkolech české vlastivědy*. Časopis Společnosti přátel starožitností českých 37, 1929, s. 1–11.

přírodovědecký, antropogeografický a kulturní stav země. Doplňme-li ještě historické hledisko, jedná se o historickou vlastivědu.²⁹

Metodologicko-metodickým završením této etapy bylo vydání dodnes cenné praktické příručky – *Příručka vlastivědné práce Františka Roubíka (1890–1974)*.³⁰ Je nutné zdůraznit, že není možné ztotožňovat vlastivědu, potažmo historickou vlastivědu, s regionální historiografií. Klást rovnítko mezi vlastivědný a regionální nelze. Již František Roubík charakterizoval vlastivědu jako synteticko-organické propojení badatelských přístupů přírodních i duchovních věd, jež „*obrací svůj zájem především k zemi (vlasti) jako k územnímu jevišti života jejího obyvatelstva (národa)*“.³¹ Dle Roubíka se vlastivěda snaží převážně historickými metodami zjistit a pochopit vývoj dnešního stavu země a jejího obyvatelstva v jejich vzájemném působení jak po stránce přírodní, tak i z hlediska hmotné a duchovní kultury. Výrazným rysem vlastivědy je tedy to, že si všímá společnosti i přírody, která nás obklopuje. V popředí zájmu stojí především ta její část, k níž máme nejen rozumový, ale do značné míry i citový vztah, k níž máme blízko, která je naším domovem, působištěm, vlastí. Do regionální vlastivědy spadá i domov v užším smyslu, tj. rodiště a dlouhodobé bydliště. Vlastivědu tvoří komplex či soubor vědomostí o vlasti, který je „posbírán“ z různých oborů. Často má také výukovou, výchovnou, osvětovou či zájmovou funkci. Na rozdíl od regionální historiografie není vlastivěda samostatnou vědní disciplínou.³²

V Plzni, stejně jako v jiných regionech, se v této době začala plně rozvíjet odborná historie, přísně vědecká a kritická, vycházející z moderního dějepisectví v duchu Jaroslava Golla. Jejími průkopníky byli po Josefu Strnadovi **Fridolín Macháček (1884–1954)** a **Ladislav Lábek (1882–1970)**. Všichni tři se výrazně zasloužili o rozvoj regionální historické vědy, o založení odborných institucí i odborných periodik. Byli popularizátory a obětavými osvětovými propagátory plzeňské historie, zakladateli památkové péče v regionu i autory mnoha cenných monografií.³³

Fridolín Macháček byl v Plzni ztělesněním vědeckého dějepisectví a právě jeho zásluhou se plzeňské historiografii dařilo držet krok s erudovanými historickými pracovišti v Praze. Naopak **Ladislav Lábek**, zakladatel Národopisného muzea v Plzni, je předním představitelem laické linie, tvořené nadšenými a zapálenými amatéry. Přínos Ladislava Lábka pro regionální historiografii a národopis je značný a na těchto stránkách nemůže být postihnout. Jmenujme alespoň tři Lábkovy editorské počiny, svědčící o výrazném rozvoji historické vlastivědy v období první republiky. Pod patronací Společnosti pro národopis a ochranu památek v Plzni Lábek vydával řadu *Památná místa našeho kraje* (v letech 1925–1933 vyšlo 27 svazků), jejíž texty byly doplněny fotografiemi i nákresey historických objektů. V letech 1919–1936 jeho zásluhou vycházela vlastivědná revue *Plzeňsko, list pro vlastivědu západních Čech*, která svou kvalitou i významem přesáhla hranice regionu. Z didaktického hlediska je zajímavá *Mladá stráž, list pro mládež*, populární časopis pro mládež vycházející od roku 1919 do roku 1939.³⁴

²⁹ BENEŠ, Z. *Edukační možnosti*, s. 4–5.

³⁰ ROUBÍK, František. *Příručka vlastivědné práce*. Praha: Společnost přátel starožitností, 1941, opravené vydání 1947.

³¹ BARTOŠ, J.; SCHULZ, J.; TRAPL, M. *Regionální dějiny*, s. 7–9.

³² Tamtéž.

³³ MORÁVKOVÁ, N. *Miloslav Bělohávek*, s. 20.

³⁴ BĚLOHLÁVEK, Miloslav. *Význam Ladislava Lábka v plzeňské kulturní historii. 27.1.1882 – 26.5.1970*. In Sborník Západočeského muzea v Plzni. Historie, sv. 7, Plzeň 1991, s. 65–74.

Socialistická éra regionálního dějepisectví

Vlastivědnou a kulturněhistorickou reflexi regionů zabrdila nacistická perzekuce za druhé světové války a zejména unifikační tlak komunistického režimu na konci 40. let. Václav Bůžek upozorňuje na to, že po odsunu německého obyvatelstva a převzetí moci komunistickou stranou „regionální bádání mělo vytvořit nový obraz administrativně vymezeného a politicky znásilněného regionu i společnost, která žila v jeho hranicích. Historické kořeny tradičních kulturních hodnot přirozeného prostoru regionu, jimž v meziválečné době věnovalo pozornost vlastivědné bádání, nahrazovaly v padesátých letech ideologické konstrukce politické propagandy. S nimi se mělo identifikovat usedlé a v příhraničních oblastech po odsunu Němců i nově přichozí obyvatelstvo z vnitrozemí a ze zahraničí, které do tohoto prostoru přinášelo vlastní kulturní hodnoty a dějinné tradice.“³⁵

Západní Čechy jsou jednou z oblastí, kterou výrazně postihlo přetrhání tradičních kulturních vazeb dané jednak odsunem, jednak vybudováním železné opony. Tato situace je markantní zejména na Tachovsku. Původní německé obyvatelstvo bylo odsunuto a nové si začalo tvořit svou vlastní historii. Místní historická paměť a tradice je tedy omezena pouze na poválečný vývoj regionu.

Až politické tání v 60. letech mohlo vyvolat třetí etapu rozvoje regionálního dějepisectví. Její počátky však můžeme zaznamenat již v polovině let 50., resp. po Stalinově smrti. Za paradigmatickou práci tohoto typu považuje Zdeněk Beneš třídílné *Dějiny Žďáru nad Sázavou Metoděje Zemka a Antonína Bartůška*.³⁶ Nemenší význam jistě mají dva díly *Dějiny Plzně*, publikované v letech 1965 a 1967. (Nejhodnotnější je díl první. Třetí, závěrečný díl syntézy vyšel až roku 1981, ovšem v normalizačním duchu.) V Plzni zažila v 60. letech regionální historie boom zejména zásluhou dosud nejvýznamnějšího historografa Plzně Miloslava Bělohávků (1923–2006).

V roce 1965 byla publikována přelomová teoretická studie reflektující „nové“ pojetí regionálních dějin z pera Františka Kutnara (1903–1983), jednoho z předních badatelů, jenž se regionálními dějinami soustavně zabýval. Na úvod své stati *Hodnota a úkol regionálního momentu v dějinách*³⁷ Kutnar poznamenává, že je na historické práce s regionálním tématem často pohlíženo „s určitým despektem, jako by byly pouhou okrajovou, méněcennou badatelskou záležitostí a samolibým nevědeckým amatérstvím“. Původ tohoto despektu vidí „v nízké metodické úrovni historické regionalistiky, ale také v nekriticky samolibé povýšenosti tzv. vysoké historie“.³⁸ Pátrat po příčinách neúcty k regionálním dějinám však není hlavní náplní tohoto zamyšlení. Kutnar zdůrazňuje, že každý historický fakt „se stal někdy a někde a aktivně nebo pasivně se ho vždy někdo účastnil. To znamená, řečeno odborně, že každý historický fakt je determinován časem, místem a lidským činitelem.“ Mluví o tzv. regionálním momentu, jímž rozumí skutečnost, že regionální dějiny jsou nejen součástí, ale také konkretizací dějin národních (obecných). Hodnota tohoto momentu je v dějinách dána tím, že se každý historický fakt musel někde stát, a je tudíž determinován místem. Každé místo má své specifické dějiny, ty však nelze chápat izolovaně bez korelace k ostatnímu sociálnímu okolí, ale jako součást vyšších celků. Kutnar dochází k závěru, že mezi regionál-

³⁵ BŮŽEK, V. *Region*, s. 7.

³⁶ ZEMEK, Metoděj; BARTŮŠEK, Antonín. *Dějiny Žďáru nad Sázavou, díl 1-3*, Havlíčkův Brod 1956–1974.

³⁷ KUTNAR, František. *Hodnota a úkol regionálního momentu v dějinách*. In *Acta regionalia. Sborník vlastivědných prací*, 1965, s. 7–10.

³⁸ Tamtéž, s. 7.

ním a obecně národním je „*oboustranná podmíněnost, oboustranné prolnutí a oboustranná vázanost nižší a vyšší hospodářsko-sociální a kulturně myšlenkové struktury*“.³⁹ Region je nutné chápat ve vztahu k nejbližšímu nadřazenému celku. Jako příklad této „*stupňovité korelace*“ uvádí: „*Přešticko je region Klatovska, Klatovsko je region Plzeňska, Plzeňsko je region Čech a ty opět jsou regionem vyšších celků, jako je český stát, střední Evropa nebo Evropa vůbec.*“⁴⁰

„*Regionální je obecně národnímu dáno imanentně, je v něm přímo a bezprostředně obsaženo, je jeho integrální součástí, složkou vyššího obsahového celku, jemuž teprve svou hodnotou a typickou funkcí dodává plný obsah a vlastní smysl.*“⁴¹ Tak je vymezen jeden ze základních vztahů mezi regionálními a obecnými dějinami. Druhý charakterizuje Kutnar takto: „*To, čemu říkáme obecně národní, se v různých variantách, v různých obsahových obměnách, v různé síle a úloze projevuje a odráží v regionálním dění hospodářském, společenském, politickém a kulturním. Jde tu v základě o dvojí poměr, jednak o vliv a jednak o odraz.*“ Regionální moment je v Kutnarově pojetí „*podkladem širšího obecného dění nebo je odrazem obecného faktu*“.⁴² Dodejme ještě, že „*poznatek regionálního dění je tedy podmínkou správného a pravdivého, obecně historického soudu... Pod zorným úhlem těchto souvislostí a závislostí zdá se být spor o regionální dějiny bezpředmětný*“.⁴³

Rozvoj regionální historiografie 60. let 20. století byl v následujících desetiletích narušen **normalizací**, která opět prosadila ostrý ideologizující kurz. Nelze říci, že by se regionálním dějinám nikdo nevěnoval, regionální bádání zcela přerušena nebyla, i když pokles jejich produkce byl značný.⁴⁴ Kromě kvantitativního úpadku je zjevná zejména kvalitativní devalvace daná normalizační rétorikou a ideologií. Zjevné je to např. na zmiňovaných *Dějínách Plzně*. Jejich třetí díl zdaleka nedosahuje úrovně těch předcházejících, zejména nejhodnotnějšího dílu prvního. Hodnotné regionální práce vznikaly na stolech historiků, kteří museli opustit centrální vědecká pracoviště a byli odsunuti do regionálních archivů a muzeí. Někteří z nich měli dokonce možnost během studia a zahraničních pobytů na konci uvolněných 60. let reflektovat změnu přístupu k regionálním dějinám, kterou přinesla francouzská škola *Annales*.⁴⁵

Novodobá regionální historiografie

Novou vlnu rozmachu regionálního dějepisectví je možné pozorovat, jistě nijak překvapivě, po uvolnění politických poměrů v roce 1989, tedy v 90. letech 20. a na počátku 21. století. Do charakteru a množství regionálních historických prací se kromě „svobody slova“ promítla rovněž nakladatelská volnost. Výsledkem je záplava knih, studií, článků, brožur či letáků. A to různé úrovně a kvality.

Na prahu 21. století se změnil dokonce i samotný pohled na region. Do obecné reflexe regionu se promítlo otevření hranic a globalizace. Region byl dosud vnímán staticky jako uzavřený prostor, at' z vlasteneckých, administrativních nebo ideologických příčin. Na pra-

³⁹ Tamtéž, s. 8.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ Tamtéž, s. 9.

⁴² Tamtéž, s. 9-10.

⁴³ Tamtéž, s. 9.

⁴⁴ BENEŠ, Z. *Regionální historiografie*, s. 16.

⁴⁵ LENDEROVÁ, Milena. Pojetí regionálních dějin u představitelů francouzské školy *Annales*. In J. V. Šimák a posláni *regionální historiografie*. Semily: SOA, 1996, s. 117-123.

hu 21. století jeho pojetí směřuje ke kulturně otevřenému a široce vymezenému prostoru reflektujícím i příhraniční vztahy. Regionální dějiny jsou zpracovávány jak tradičně jako dějiny měst, tak i inovativně jako dějiny příhraničních regionů, případně euroregionů. Přehled významných nejnovějších historických prací věnujících se dějinám Plzeňského kraje přináší následující kapitola.

Přehled novější historické literatury k regionálním dějinám Plzně a Plzeňského kraje aneb Co by bylo dobré mít ve školní knihovně nebo v kabinetu

Není samozřejmě možné na tomto místě podat vyčerpávající komentovanou bibliografii historické literatury k dějinám Plzeňska. Následující přehled má být pouze jakýmsi prvním „záchytným bodem“ pro učitele regionálních dějin. Předpokládáme, že další literaturu si již budou schopni nalézt samostatně.

Logicky jsou v přehledu upřednostňovány práce současné či alespoň novější. Opomíjet či dokonce zatracovat literaturu starší by však bylo chybou – jen je zapotřebí s ní zacházet opatrněji, zejména vnímat a kriticky reflektovat dobově podmíněná metodologická, ideologická a interpretační schémata těchto textů (nacionalismus, komunistická ideologie apod.). Z hlediska faktografie může být starší literatura také v určitých případech překonána, ovšem na druhou stranu nacházíme ve starších popisně koncipovaných textech řadu detailů, které mezitím upadly v zapomnění. To se týká zejména německy psané historické a vlastivědné literatury z doby před rokem 1945, která je dodnes velmi špatně dostupná a řadě regionálních badatelů prakticky neznámá.

Dále je třeba zdůraznit, že přehled obsahuje především práce souhrnné, syntetické, či monografie zaměřené na významnější města regionu. Drobných publikací k dějinám jednotlivých lokalit je ohromné množství, které není možné na tomto prostoru zachytit. Předpokládáme však opět, že kantor vyučující regionální dějiny se o lokální historii místa, v němž škola sídlí, zajímá, a tudíž mu tyto publikace patrně neuniknou. Pro snazší orientaci v drobnějších historických pracích jsou v závěru tohoto přehledu představena hlavní historická periodika vycházející v Plzeňském kraji a rovněž odkaz na bibliografické databáze, které tyto drobné texty evidují.

Třetím kritériem pro zařazení publikace do tohoto přehledu byla její odborná kvalita. Právě otázka kvality je pro regionální historiografii naprosto klíčová. V posledním dvacetiletí zažívá regionální historiografie nebývalý rozmach. Poněvadž ovšem poptávku po takto zaměřených pracích, zejména na lokální úrovni, nedokáží dostatečně rychle uspokojit profesionální historikové, otevírá se prostor pro různé publicisty a historiky-amatéry. Základním problémem jejich prací jsou chybějící odkazy na prameny a literaturu (v lepším případě je k dispozici alespoň jejich obecný soupis v závěru knihy). Jednotlivá tvrzení tak nelze ověřit a kriticky posoudit jejich hodnověrnost. Přitom je zjevné, že i mezi těmito amatérskými historiky je řada těch, kteří skutečně vnášejí do regionálně-historického výzkumu kvalitativně nové poznatky, za což se jim dostává ocenění i od profesionálních historiků. Mnozí tito nadšenci však zůstávají plně v zajetí diletantismu – pouze opisují dříve napsané, včetně dobově podmíněných interpretací, rezignují na kladení jakýchkoli kritických otázek (nejedny dějiny obce jsou pak v moderní době pouze přehledem toho, co se kdy postavilo),

nedokáží místní dějiny správně zasadit do celkového kontextu a výjimkou nejsou ani zcela ahistorické spekulace, v horším případě označované za fakta. Učitel regionálních dějin je v takových případech ve značně komplikované situaci. Často nemá k dispozici jiné zdroje, než takto „popularizačně“ psané příručky. Samozřejmě je při výuce může použít, ovšem musí být schopen jejich kritické reflexe a musí umět jejich obsah dále rozvinout. Přitom je na místě značná dávka diplomacie, neboť autor takovéto literatury (nejednou kronikář obce či zasloužilý místní kulturní pracovník) požívá v dané lokalitě nemalé úcty a kritika jeho díla může být považována za útok vůči patriotismu místních obyvatel.

Konečně je třeba předeslat, že až na odůvodněné výjimky rezignuje následující přehled na literaturu věnovanou výlučně architektonickým památkám. Není to tím, že bychom snad podceňovali jejich význam. Právě naopak – nemovitě památky hrají podle nás při výuce lokálních a regionálních dějin naprosto klíčovou roli. Památka je motivačním nástrojem, názornou ukázkou i kulisou pro celou řadu edukačních aktivit. Právě proto však předkládáme učitelům v rámci projektu *Didaktická aplikace regionálních dějin Plzně a Plzeňského kraje* interaktivní mapu památek Plzeňského kraje s názvem *Za humny je hrad* a především detailní databázi památek *PamátkoPin*, která obsahuje nejen informace k samotné památce, ale u významnějších lokalit též představení významné události, osobnosti či pověsti, které jsou s místem spojeny. Literatura k problematice památek je tudíž zmíněna v rámci těchto výstupů.

Obecné práce k dějinám Plzeňského kraje

Přehledná syntetická práce pro dějiny celého Plzeňského kraje neexistuje, tuto funkci však vcelku úspěšně může splnit příručka *Dějiny západních Čech*, kterou zpracoval kolektiv autorů pod vedením Jana Kumpéry.⁴⁶ Záběr této příručky zahrnuje celý dřívější Západočeský kraj, tedy i dnešní Karlovarsko, což ovšem jistě není pro zájemce o dějiny Plzeňského kraje nikterak na obtíž. Podstatně méně příznivá je skutečnost, že jde pouze o zamýšlený první díl syntézy, dovedený do poloviny 18. století. Druhý díl však již nevyšel a podle všeho se ani nepřipravuje, což je jistě škoda. Určitou náhradou za něj měl být lexikon významných osobností, které ze západních Čech pocházely, či zde nějak významně působily.⁴⁷

Tomáš Jílek, jeden ze spoluautorů výše uvedených *Dějin západních Čech*, publikoval v poměrně nedávné době ještě dvě velmi stručné a místy v detailu ne zcela faktograficky spolehlivé příručky západočeských dějin, které shrnovaly přednášky pronesené na toto téma v rámci tzv. univerzity třetího věku.⁴⁸ Podobně lze charakterizovat i historické kapitoly z pera téhož autora v nové vlastivědě česko-bavorského pohraničí, která je zatím dostupná pouze na internetu a mj. postrádá jakékoli vydavatelské údaje.⁴⁹

Výrazně lepší dojem naopak udělají na odbornou i laickou veřejnost rozsáhlé kolektivní monografie *Šumava, Český les a Plzeňsko*, vydané pražským nakladatelstvím Baset.⁵⁰ I zde

⁴⁶ KUMPERA, Jan a kol. *Dějiny západních Čech. I. díl. Od pravěku do poloviny 18. století*. Plzeň: Ševčík, 2004.

⁴⁷ KUMPERA, Jan. *Osobnosti a západní Čechy. I. díl. Do poloviny 19. století*. Plzeň: Ševčík, 2005. Jde o podstatným způsobem rozšířenou verzi starší příručky KUMPERA, Jan. *Osobnosti západních Čech aneb Slépeje milénia*. Plzeň: Vltava-Labe-Press, 2002.

⁴⁸ JÍLEK, Tomáš. *Kapitoly z historie západních Čech. Od pravěku do současnosti*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2010. JÍLEK, Tomáš. *Kapitoly z historie západních Čech. 20. století*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2010.

⁴⁹ Dostupné pouze na webu http://fpe.zcu.cz/khi/Publikace/text_Vlastiveda.pdf. Publikace v této podobě nemá standardní tiráž, a ani jinde neuvádí obvyklé nakladatelské údaje.

⁵⁰ DUDÁK, Vladislav (ed.). *Šumava. Příroda, historie, život*. Praha: Baset, 2003. DUDÁK, Vladislav (ed.). *Český les. Příroda, historie, život*. Praha: Baset, 2005. DUDÁK, Vladislav (ed.). *Plzeňsko. Příroda, historie, život*. Praha: Baset, 2008.

některé kapitoly neušly oprávněné kritice, ve svém souhrnu však představují tyto objemné a výpravné knihy poměrně vyvážené vlastivědné kompendium, které může hrát do značné míry roli příručky regionálních dějin příslušných oblastí.

Historických monografií, které by jako své dějiště vymezily celý Plzeňský kraj či alespoň obecně západní Čechy, je také velmi málo. Minimálně jednu z poslední doby však zmínit můžeme – své celoživotní bádání o průběhu husitství v západních Čechách zúročil Vladimír Bystrický. Škoda jen, že jeho kniha rezignuje na standardní poznámkový aparát s odkazy na jednotlivé prameny a literaturu.⁵¹

Pokud jde souhrnně o dějiny měst v Plzeňském kraji, lze konstatovat, že starší, velmi hutná příručka *Města a městečka Západočeského kraje* od Jana Pelanta⁵² byla víceméně překryta rozsáhlým encyklopedickým dílem Karla Kuči zahrnujícím města celé republiky.⁵³ Stále však má svoji hodnotu Pelantova kniha věnovaná pečetím a erbům západočeských měst.⁵⁴ Potěšitelně se rozvíjí studium šlechtických rodů usazených v západních Čechách – nové monografie vznikly k rodinám pánů ze Švamberka,⁵⁵ k Hroznatovcům a Gutštejnům,⁵⁶ k pánům ze Svojsína,⁵⁷ k Dobrohostům z Ronšperka⁵⁸ a těsně před vydáním je kniha věnovaná pánům z Velhartic.⁵⁹ Poznatky k ostatním rodinám je třeba čerpat z celozemských přehledů a příruček šlechty.⁶⁰

Plzeň

Dominantní postavení a rovněž zásadní historický význam v rámci celého Plzeňského kraje má samozřejmě město Plzeň, které se nedávno dočkalo nového syntetického zpracování svých starších dějin. K tomuto prvnímu svazku *Dějiny města Plzně*⁶¹ je v roce 2016 plánováno vydání svazku druhého, který bude zahrnovat období od roku 1788 do vzniku Československa v roce 1918, a v následujících letech by se měl celý projekt uzavřít publikací třetího svazku věnovaného dějinám 20. století. Tím by měly být v podstatě nahrazeny stávající třídílné *Dějiny Plzně*,⁶² které byly s výjimkou prvního dílu notně poznamenány komunistickou ideologií. Naopak patrně ještě dlouho bude velmi vítaným pomocníkem nejen pro učitele regionálního dějepisu obsáhlá datová příručka *Dějiny Plzně v datech* z roku 2004.⁶³ Velmi užitečným pomocníkem při výkladu dějin Plzně jsou historické mapy a plány.

⁵¹ BYSTRICKÝ, Vladimír. *Západní Čechy v husitských válkách*. České Budějovice: Veduta, 2013.

⁵² PELANT, Jan. *Města a městečka Západočeského kraje. Stručné dějiny, současnost a výběrová bibliografie 129 míst*. 2. vydání. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1988.

⁵³ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. I.-VIII. díl. Praha: Libri, 1996–2011.

⁵⁴ PELANT, Jan. *Znaky a pečete západočeských měst a městeček*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1985.

⁵⁵ JÁNSKÝ, Jiří. *Páni ze Švamberka. Pětisetletá saga rodu s erbem labutě*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2009.

⁵⁶ JÁNSKÝ, Jiří. *Hroznatovci a páni z Gutštejna*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2006.

⁵⁷ VELÍMSKÝ, Tomáš. *Páni ze Svojsína. Rod velmožů, pánů a rytířů z povodí Mže*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013.

⁵⁸ JÁNSKÝ, Jiří. *Dobrohostové z Ronšperka a na Poběžovicích*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2013.

⁵⁹ KNOLL, Vilém. *Páni z Velhartic. Měli duši zvláštní – trochu drsná zdála se...* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015.

⁶⁰ Nejnověji např. PELANT, Jan. *Erby české, moravské a slezské šlechty. Vývoj erbů a stručné dějiny 610 rodů*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013. Velmi dobře jsou dějiny jednotlivých rodů zpracovány i ve „starém dobrém“ *Ottově slovníku naučném*.

⁶¹ MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ, Marie; DOUŠA, Jaroslav a kol. *Dějiny města Plzně 1. Do roku 1788*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014.

⁶² BĚLOHLÁVEK, Miloslav a kol. *Dějiny Plzně I. Od počátků do roku 1788*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1965. ČEPELÁK, Václav a kol. *Dějiny Plzně II. Od roku 1788 do roku 1918*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1967. BRICHTA, Vladimír a kol. *Dějiny Plzně III. Od roku 1918 do roku 1948*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1982.

⁶³ MARTINOVSKÝ, Ivan a kol. *Dějiny Plzně v datech. Od prvních stop osídlení až po současnost*. Plzeň/Praha: Archiv města Plzně / Nakladatelství Lidové noviny, 2004.

V této souvislosti je na místě upozornit na obsáhlý *Historický atlas města Plzně*,⁶⁴ jehož součástí je ostatně též stručný, ale poměrně zdařilý syntetický přehled vývoje města. Dostupnější a pro výuku v zásadě dostačující je i výrazně menší soubor devíti historických plánů města, které vydal Tomáš Bernhardt.⁶⁵ Starší vyobrazení Plzně shromáždil a s příslušným komentářem publikoval Jan Mergl.⁶⁶ Mimořádně široká je nabídka publikací s historickými fotografiemi Plzně, na které se specializuje zejména plzeňské vydavatelství Starý most. Pokud by měl být učitel postaven před volbu pouze jedné z nich, doporučujeme *Velkou knihu plzeňských pohlednic*,⁶⁷ ovšem i ostatní mohou výrazně napomoci k většímu zájmu žáků o minulost konkrétních plzeňských míst, kterými třeba nyní často procházejí.⁶⁸ Navíc k jednotlivým budovám ve městě lze dnes dohledat i řadu dalších historických informací.⁶⁹ Konečně je na místě v této souvislosti zmínit zatím pouze první svazek věnovaný Plzni v rámci známé edice Zmizelé Čechy nakladatelství Paseka, který přináší kromě shromážděných dobových fotografií zaniklých objektů rovněž mimořádně kvalitní textovou část.⁷⁰

Velmi vhodná pro výuku regionálních dějin je také memoárová literatura, popřípadě literatura kombinující výpovědi pamětníků s dalšími historickými prameny. Plzeňští učitelé mají skutečně z čeho vybírat. Asi nejuniverzálnější je nedávno vydaný knižní průvodce projektu Skrytá Plzeň,⁷¹ z dalších uved'me alespoň vzpomínky belgických veteránů osvobozujících Plzeň v roce 1945⁷² či deník dvanáctileté židovské dívky Věry Kohnové, ukončený odjezdem transportu plzeňských Židů do Terezína.⁷³ S pamětníky také pracovali gymnaziální studenti zapojení do sympatického a v mnoha ohledech „vzorového“ projektu Spolužáci,⁷⁴ nebo antropologové zkoumající sociální paměť bývalých obyvatel zaniklé dělnické kolonie na Karlově.⁷⁵

Z řady monografií k různým úsekům Plzeňských dějin zde uved'me alespoň podrobnou práci o dějinách slavného pluku „Pětatictíků“⁷⁶ a zároveň důkladné zdokumentová-

⁶⁴ ŠIMŮNEK, Robert a kol. *Historický atlas měst České republiky. Sv. 21. Plzeň*. Plzeň/Praha: Statutární město Plzeň / Historický ústav AV ČR, 2009. Město Plzeň si vedle toho prosadilo paralelní vydání téhož atlasu pod jinou obálkou a s jiným názvem: *Historický atlas města Plzně*. Obsahově se obě verze ovšem nijak neliší.

⁶⁵ BERNHARDT, Tomáš. *Plzeň na historických plánech*. Plzeň: Starý most, 2008.

⁶⁶ MERGL, Jan. *Plzeňské pohledy a veduty čtyř století 1500-1900*. Plzeň: Západočeské muzeum, 1995.

⁶⁷ MAZNÝ, Petr; HARMÁČEK, Václav (ed.). *Velká kniha plzeňských pohlednic*. Plzeň: Starý most, 2008.

⁶⁸ Např. tematicky zaměřené publikace SKÁLA, Adam; MAZNÝ, Petr. *Procházka Plzní před rokem 1989*. Plzeň: Starý most, 2011; SLÁMOVÁ, Jana. *Jak se nakupovalo, jedlo a vařilo ve staré Plzni*. Plzeň: Starý most, 2013. Kompletní produkci fotografických publikací nejen k dějinám Plzně lze nalézt na www.starymost.cz/dilo.html.

⁶⁹ Zejména z knih MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ, Marie et al. *Příběhy plzeňských domů I*. Plzeň: Starý most, 2012. HOSTIČKOVÁ, Anna et al. *Příběhy plzeňských domů II*. Plzeň: Starý most, 2013. Ke stejnému účelu mohou eventuelně posloužit též knihy MAZNÝ, Petr; KRÁTKÝ, Vladislav. *100 zajímavostí ze staré Plzně*. Plzeň: Starý most, 2003. MAZNÝ, Petr; KRÁTKÝ, Vladislav. *100 zajímavostí ze staré Plzně II*. Plzeň: Starý most, 2007. MAZNÝ, Petr; KRÁTKÝ, Vladislav; RŮŽIČKA, David. *100 zajímavostí ze staré Plzně III*. Plzeň: Starý most, 2009. Jejich nevýhodou je však poněkud chaotická koncepce a někdy též poněkud problematičká tvrzení.

⁷⁰ BERNHARDT, Tomáš; DOMANICKÁ, Jana; DOMANICKÝ, Petr. *Plzeň. 1. díl. Historické jádro*. Praha/Litomyšl: Paseka 2014. Druhý díl bude věnován předměstím a jednotlivým čtvrtím Plzně.

⁷¹ SVOBODA, Petr; DEML, Jakub (red.). *Průvodce Skrytou Plzní. Místa, lidé, příběhy*. Plzeň: Kvas z. s., 2015.

⁷² ČOBANOVÁ, Denisa (ed.). *Vzpomínky belgických veteránů, účastníků osvobození Plzně v roce 1945 / Souvenirs des vétérans belge, ayant participé del la libération de la ville de Plzeň en 1945*. Plzeň: Město Plzeň, 2009.

⁷³ KOHNOVÁ, Věra. *Deník*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2006.

⁷⁴ DVOŘÁKOVÁ, Ilona et al. *Spolužáci. Osudy židovských studentů Gymnázia na Mikulášském náměstí v Plzni*. Plzeň: Gymnázium na Mikulášském náměstí, 2005.

⁷⁵ TOUŠEK, Ladislav et al. *Karlov mezi industriální a postindustriální společnostmi*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2014. Viz též Petra L. BURZOVÁ et al. *V Plzni na Karlově. Katalog k výstavě*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2013.

⁷⁶ DRNEK, Jan; VONDROVSKÝ, Václav. *Hoši jako květ. Příběh pluku a města 1683-2010*. Plzeň: Občanské sdružení Street, 2010.

ní všech plzeňských legionářů,⁷⁷ nedávnou publikaci věnovanou plzeňským hostincům⁷⁸ či třeba knihu o plzeňské šibenici.⁷⁹ Již několik let se Plzeň snaží prezentovat unikátním (a až do konce minulého století v podstatě zapomenutým) dílem architekta Adolfa Loose. Jeho plzeňské realizace a jejich objednavatelé jsou velmi důkladně analyzovány v obsáhlém výstavním katalogu *Loos – Plzeň – souvislosti*.⁸⁰

V případě Plzně také učiníme výjimku, pokud jde o literaturu věnovanou architektuře. Jednak je vhodné poukázat na nejnovější a velmi podrobný komplexní popis dnes biskupského kostela sv. Bartoloměje od Jana Soukupa, především ale na bohužel neprodejného průvodce architekturou 19. a 20. století, který ve stručnosti představuje celou řadu objektů v Plzni (včetně všech čtvrtí a připojených obcí), které Plzeňané často míjejí či přímo využívají bez znalosti jejich původního významu a smyslu.⁸¹ V souvislosti s tím stojí také za zmínku vynikající práce o plzeňské secesi⁸² a drobný, ale obsahově hutný katalog k výstavě o plzeňské architektuře 60. let 20. století.⁸³

Klatovy, Sušice a Šumava

Klatovy, druhé největší město Plzeňského kraje, mají již pátým rokem k dispozici moderní kolektivní syntézu svých dějin, která vyšla v prestižní ediční řadě Dějiny českých, moravských a slezských měst Nakladatelství Lidové noviny.⁸⁴ Vedle ní stojí za to připomenout monumentální práci Jindřicha Vančury z doby první republiky, která je dosud pro starší dějiny města nepřekonanou a těžko kdy překonatelnou studnicí informací.⁸⁵

Nezměrnou publikační aktivitou na poli regionálních dějin Klatov a okolních obcí vyniká amatérský historik Martin Kříž, který tyto svoje práce zároveň vydává ve svém nakladatelství Arkáda. Vedle toho samozřejmě vydává i další historicky či vlastivědně zaměřené práce. Kompletní nabídka publikací z nakladatelství na internetu bohužel dostupná není, knihy (častěji spíše brožury) však lze dohledat přes knihovní katalogy. Patrně nejúspěšnější byla sbírka dobové fotodokumentace *Klatovy. Město v proměnách času*,⁸⁶ ostatně Martin Kříž je rovněž autorem klatovského svazku v edici Zmizelé Čechy.⁸⁷

Klatovy se staly v poměrně nedávné době oblíbeným místem setkávání badatelů zabývajících se výzkumem dějin jezuitského řádu. První konference Barokní jezuitské Klatovy v roce 2007 byla zaměřena právě na místní kolej a její vazby na město,⁸⁸ konference usku-

⁷⁷ HUS, Miroslav. *Českoslovenští legionáři 1914–1920 z města Plzně a okolních vsí (okres Plzeň-město)*. Plzeň: Archiv města Plzně / Západočeské muzeum v Plzni, 2001.

⁷⁸ MAŠKOVSKÁ, Markéta. *Staré plzeňské hostince aneb Kde se v Plzni jedlo, pilo a veskrze dobře žilo*. Plzeň: Ševčík, 2014.

⁷⁹ SOKOL, Petr; HAJŠMAN, Jan. *Po stopách plzeňské spravedlnosti. Historie a topografie hrdelního soudnictví*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2010.

⁸⁰ DOMANICKÝ, Petr; JINDRA, Petr (edd.). *Loos – Plzeň – souvislosti*. Plzeň: Západočeská galerie v Plzni, 2011.

⁸¹ DOMANICKÝ, Petr (ed.). *Plzeň / Pilsen. Průvodce architekturou města od počátku 19. století do současnosti / Guide through the architecture of the town from the beginning of the 19th century to present day*. Plzeň: NAVA, 2013. Kniha byla vydána díky podpoře Evropského fondu pro regionální rozvoj a nelze ji proto prodávat. Vyšla v relativně hojném nákladu, který je deponován na Magistrátu města Plzně, v podstatně menším rozsahu pak v dalších spolupracujících institucích (Západočeské muzeum v Plzni, Západočeská galerie v Plzni).

⁸² DOMANICKÝ, Petr; JEDLIČKOVÁ, Jaroslava. *Plzeň v době secese. Architekti a urbanismus, malířství, sochařství a umělecké řemeslo v architektuře 1896–1910*. Plzeň: NAVA, 2005.

⁸³ DOMANICKÝ, Petr. *Lesk, barvy a iluze. Architektura Plzně v šedesátých letech*. Plzeň: Západočeská galerie v Plzni, 2013.

⁸⁴ SÝKOROVÁ, Lenka a kol. *Klatovy*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010.

⁸⁵ VANČURA, Jindřich. *Dějiny někdejšího král. města Klatov. Díl I, sv. 1, 2, 3 (část 1–3), díl II, sv. 1, 2*. Klatovy: Město Klatovy, 1927–1936.

⁸⁶ KŘÍŽ, Martin. *Klatovy. Město v proměnách času. 2. vydání*. Klatovy: Arkáda, 2001.

⁸⁷ KŘÍŽ, Martin. *Klatovsko*. Praha/Litomyšl: Paseka, 2009.

⁸⁸ MRÁZ, Karel; CHROUST, Václav (red.). *Barokní jezuitské Klatovy. Sborník textů ze symposia v Klatovech 27.–29. dubna 2007*. Klatovy: Občanské sdružení Klatovské katakomby, 2007.

tečně v letech 2013 a 2014 již regionální rozměr vesměs překročily.⁸⁹ Z novějších monografických zpracování klatovských dějin stojí za zmínku ponejvíce detailní muzikologická studie Víta Aschenbrennera věnovaná hudbě v klatovské jezuitské koleji,⁹⁰ kniha věnovaná klatovským Židům⁹¹ nebo v rámci regionálních dějin vcelku ojedinělá analýza převratu v roce 1989 z pera politologa Lukáše Valeše.⁹²

Druhá „brána Šumavy“, Sušice, se dosud rozsáhlejší a reprezentativní syntézy svých městských dějin nedočkala. Místní učitelé tudíž musejí vzít za vděk různými stručnými přehledy, např. z již zmíněné encyklopedie Karla Kuči či z úvodního textu knihy *Sušice* z edice Zmizelé Čechy nakladatelství Paseka.⁹³ Co však sušičtí patrioti na rozdíl od ostatních západočeských měst k dispozici mají, je historický atlas města⁹⁴ a také zcela nový a mimořádně podrobný soupis památek, který je zároveň detailním historickým místopisem města.⁹⁵ Tato výpravná publikace obsahuje i historické snímky, pokud by se jich však nezdálo být dost, jsou k dispozici další knihy fotografií, ať už přímo pro Sušici,⁹⁶ tak pro její širší okolí.⁹⁷

Ostatně pro samotnou Šumavu je takových fotografických publikací bezpočet. Zájem veřejnosti zejména o místa v době komunismu nepřístupná a jejich minulost trvá již několik let a nebere konce. Vydávají se reprinty románů Karla Klostermanna, historické průvodce a místopisy, o početných sbírkách historických fotografií ani nemluvě. Vysloveně historické práce s transparentním odkazováním mezi nimi bohužel příliš často nenacházíme, ovšem i tak je řada z nich na solidní úrovni a pro výuku na školách se dá velmi dobře použít. Za všechny uvádíme alespoň nejnovější práci kašperskohorského muzejníka Vladimíra Horpeniaka.⁹⁸ Ostatně velmi populárním průvodcem po Šumavě se pro řadu návštěvníků i místních stal Emil Kintzl, hlavní postava cyklu krátkých dokumentárních filmů Zmizelá Šumava, volně přístupných na internetové televizi www.stream.cz. První sada těchto dokumentů má nyní i svoji knižní podobu.⁹⁹ K odborné historii mají tyto dokumenty samozřejmě daleko, ale pro výuku regionálních dějin je to pravý poklad. Bývalý učitel Emil Kintzl prostě dokáže svým vyprávěním zaujmout.

Domažlice, Tachov a Český les

Oblast Domažlicka a Tachovska je z hlediska současné regionální historiografie značně specifická. Domažlice ani Tachov nemají dosud žádnou moderní syntézu svých dějin. Na druhou stranu zde existuje fenomén jménem Zdeněk Procházka, který regionální historii

⁸⁹ Určitou vazbu na místo konání má ještě sborník věnovaný osobnosti Bohuslava Balbína. CHROUST, Václav; BURŠÍKOVÁ, Zdeňka; VITÁK Karel (ed.). *Dělám to k větší slávě Boží a chvále vlasti. Bohuslav Balbín a jeho doba. Barokní jezuitské Klatovy 2014*. Klatovy: Město Klatovy, 2014.

⁹⁰ ASCHENBRENNER, Vít. *Hudebně-liturgický provoz jezuitské koleje v Klatovech v 18. století*. Plzeň/Praha: Západočeská univerzita v Plzni/Scriptorium, spolek pro nekomerční vydávání odborné literatury, 2011.

⁹¹ STRNAD, Milan. *Židé v dějinách města Klatov*. Klatovy: M. Strnad, 2010.

⁹² VALEŠ, Lukáš. *Listopad '89 v Klatovech aneb Klatovy v přelomových letech 1989-1990*. Zavlekov: AgAkcent, 2005.

⁹³ BARTOŠOVÁ, Jana. *Sušice*. Praha/Litomyšl: Paseka, 2007.

⁹⁴ ŠÍMŮNEK, Robert (red.). *Historický atlas měst České republiky. Sv. 27. Sušice*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2014.

⁹⁵ LHOTÁK, Jan; PACHNER, Jaroslav; RAŽÍM, Vladislav. *Památky města Sušice*. Sušice: Město Sušice, 2012.

⁹⁶ Kromě publikace uvedené v pozn. 93 též POKORNÝ, Milan; KŘÍŽ, Martin. *Obrázky ze staré Sušice. Když se psalo c. a k. Klatovy*: Arkáda, 2003.

⁹⁷ HORPENIAK, Vladimír. *Střední Šumava*. Praha/Litomyšl: Paseka, 2007. LHOTÁK, Jan; NOVÁK, Jiří. *Pošumaví*. Praha/Litomyšl: Paseka, 2013 (obojí v edici Zmizelé Čechy).

⁹⁸ HORPENIAK, Vladimír. *Šumava očima Vladimíra Horpeniaka I, II*. Plzeň: Starý most, 2014.

⁹⁹ KINTZL, Emil; FISCHER, Jan. *Zmizelá Šumava*. Zlín: Kniha Zlín, 2015.

oblasti Českého lesa pomyslně ovládl jak vydavatelsky (Nakladatelství Českého lesa v Domažlicích), tak do značné míry i autorsky. Ačkoli nejde o školeného profesionálního historika (a ani on tedy nevyužívá ve svých textech poznámkový aparát), jeho práce je přijímána i v odborných kruzích veskrze pozitivně.

K dějinám samotných Domažlic je možné doporučit kromě obecných příruček alespoň historického průvodce¹⁰⁰ a publikaci s vedutami a dalšími starými vyobrazeními města.¹⁰¹ Kdyby tak populární Chodové už dnes v historii příliš „netáhnou“, dosud nejlepší monografická studie k jejich dějinám vyšla roku 1984.¹⁰² Z dochovaných pramenů lze pro výuku velmi dobře využít novou a velice pečlivou edici městské kroniky domažlického děkana Karla Hájka z druhé poloviny 19. století,¹⁰³ popřípadě *Knihu pamětihodných příhod královského města Domažlic* Antonína Schnabla,¹⁰⁴ která Hájově kronice časově předcházela. Zrovna tak stojí za pozornost vydané paměti hraběnky Mitsuko, exotické japonské majitelky zámku v Poběžovicích.¹⁰⁵ Poptávku po historických fotografiích v někdejší domažlickém okrese pokrylo Nakladatelství Českého lesa prvními dvěma svazky řady *Co odnesl čas*.¹⁰⁶ Z historických publikací k dějinám ostatních měst uved' me alespoň sympatickou knížku učitele Lud'ka Thomayera k dějinám Horšovského Týna.¹⁰⁷

Pro výklad moderních dějin je nezbytné upozornit na velmi oceňovanou monografii Václavy Janděčkové *Kámen* o fiktivní hranici u Všerub, za níž mocenské složky komunistického Československa zadržovaly všechny, kteří chtěli republiku opustit – a měli za to, že už se jim to povedlo.¹⁰⁸ Za zmínku stojí i podrobný popis židovských památek Domažlicka, který zároveň informuje o dějinách Židů ve zdejší diaspoře.¹⁰⁹ A jako námět na netradiční školní výlet se nabízí snad nejpřínosnější práce z pera samotného Zdeňka Procházky – poměrně podrobný katalog zaniklých obcí na Domažlicku a Tachovsku, které se buď staly součástí tzv. hraničního pásma, nebo se je prostě po odsunu Němců nepodařilo trvale osídlit.¹¹⁰ Srovnání dobových fotografií a map v knize se současnou realitou nechá zcela chladného jen málokoho.

Pokud jde o historii samotného Tachova, opět můžeme doporučit jen jakousi skromnou náhradu za chybějící moderní syntézu – zcela novou datovou příručku k dějinám města, vydanou k 900. výročí jeho první historické zmínky.¹¹¹ Z ostatních měst v okrese mají so-

¹⁰⁰ PROCHÁZKA, Zdeněk. *Domažlice – město. Historicko-turistický průvodce*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 1993.

¹⁰¹ PROCHÁZKA, Zdeněk. *Domažlice na historických vedutách, fotografiích a pohlednicích*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2008.

¹⁰² MAUR, Eduard. *Chodové. Historie a historická tradice*. Praha: Univerzita Karlova, 1984. Novější publikace k tématu je ryze popularizační – KOUTNÁ, Jana. *Historie domažlických Chodů*. Klenčí pod Čerchovem: Obec Klenčí pod Čerchovem, 2000.

¹⁰³ HÁJEK, Karel. *Paměti dějepisné. Edice kroniky domažlického děkana*. Ed. Radka Kinkorová. Domažlice: Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, 2013.

¹⁰⁴ SCHNABL, Antonín. *Knih pamětihodných příhod královského města Domažlic 1631–1859*. Ed. Jan Vogeltanz. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2013.

¹⁰⁵ COUDENHOVE-KALERGI, Mitsuko. *Paměti hraběnky Micy Coudenbove-Kalergi, která žila na zámku v Poběžovicích*. Ed. Alena Vondrušová a Ladislava Váňová. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2006, 2. vydání 2014.

¹⁰⁶ PROCHÁZKA, Zdeněk. *Co odnesl čas 1. Domažlicko, Chodsko a Kůyňsko na nejstarších fotografiích*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2010. PROCHÁZKA, Zdeněk. *Co odnesl čas 2. Horšovskotýnsko a Český les na nejstarších fotografiích*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2011.

¹⁰⁷ THOMAYER, Luděk. *Horšovský Týn. Příběh města*. Horšovský Týn: Město Horšovský Týn, 2013.

¹⁰⁸ JANDĚČKOVÁ, Václava. *Kámen. Svědectví hlavního aktéra akce „Falešná hranice“ u Všerub na Domažlicku*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2013.

¹⁰⁹ FIEDLER, Jiří; CHVÁTAL, Václav Fred. *Židovské památky Domažlicka a Horšovskotýnska*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2012.

¹¹⁰ PROCHÁZKA, Zdeněk. *Putování po zaniklých místech Českého lesa. Díl I, Domažlicko. Osudy 50 zaniklých obcí, vsí a samot*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2007. PROCHÁZKA, Zdeněk. *Putování po zaniklých místech Českého lesa. Díl II, Tachovsko. Osudy 45 zaniklých obcí, vsí a samot*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2011.

¹¹¹ ČÁDEK, Štěpán. *Tachov v datech 1115–2015*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2015.

lidní přehled svých dějin z novější doby k dispozici ještě Stříbro¹¹² a Bezručice.¹¹³ Značná pozornost je věnována klášteru v Kladrubech.¹¹⁴ Zejména díky Václavu Fredu Chvátalovi z tachovského muzea víme také leccos o židovském osídlení Tachovska.¹¹⁵ Nově vydané písemné prameny z Tachovska neregistrujeme, což jistě souvisí s převážně (ne-li téměř výlučně) německým osídlením okresu do roku 1945. Zato vydaných sbírek historických fotografií je poměrně hodně, což je dáno určitou konkurencí na tomto poli mezi Procházkovým Nakladatelstvím Českého lesa¹¹⁶ a nakladatelstvím Baron v Hostivici, které vydává knihy historických pohlednic v rámci celé ČR.¹¹⁷

Severní a jižní Plzeňsko, Rokycansko

Severní i jižní Plzeňsko nemá výrazná centra, neboť logickým těžištěm celé oblasti je samotná Plzeň. Roztříštěná je tudíž do značné míry i historiografická produkce v těchto oblastech. Severní Plzeňsko jako region souhrnně ve svých vlastivědných pracích popsal amatérský historik Jaroslav Sklenář,¹¹⁸ jinak je ovšem stále využívána stará publikace Václava Kočky, která vyšla dokonce nedávno v reprintu.¹¹⁹ Velká pozornost je logicky věnována klášteru v Plasích,¹²⁰ a to i v době, kdy jej vlastnil kníže Metternich.¹²¹ Za zmínku stojí i výklad dějin Mariánské Týnice, který zahrnuje i vznik zdejšího muzea.¹²² Úplně jiný typ literatury představuje monografie jednoho z nejvýznamnějších šlechticů severního Plzeňska vůbec, Floriána Griespeka z Griespachu, který sepsala jedna ze současných příslušnic tohoto rodu.¹²³ Z memoárové literatury, dobře využitelné ve výuce, je třeba upozornit především na rozsáhlou edici deníku manětínského děkana Františka Wonky z doby okupa-

¹¹² BYSTRICKÝ, Vladimír; RUBÁŠOVÁ, Kateřina. *Stříbro do roku 2000 aneb Dějiny jednoho města*. Stříbro: Nadace Jakoubka ze Stříbra, 2000.

¹¹³ PROCHÁZKA, Zdeněk. *Bezručice. Historie a současnost jedné západočeské obce*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2006. NOVOTNÁ, Markéta. *Bezručice - 550 let od povýšení na městečko. Minulost ve svědectví dokumentů*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2009.

¹¹⁴ Naposledy rozsáhlá a převážně archeologická monografie NOVÁČEK, Karel a kol. *Kladrubský klášter 1115-1421. Osídlení, architektura, artefakty*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2010. K rušení kláštera KRČEK, Jakub. *Rušení klášterů na Plzeňsku. Kladruby, Plasy a Chotěšov v době josefinských reforem*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2013.

¹¹⁵ FIEDLER, Jiří; CHVÁTAL, Václav Fred. *Židovské památky Tachovska, Plánska a Stříbrska*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2008. CHVÁTAL, Václav Fred. *Příběhy telických náhrobků*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2011.

¹¹⁶ PROCHÁZKA, Zdeněk. *Co odnesl čas 3. Stříbrsko a Plánsko na nejstarších fotografiích*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2012. PROCHÁZKA, Zdeněk. *Co odnesl čas 4. Tachovsko a Český les na nejstarších fotografiích*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2013.

¹¹⁷ BAXA, Václav; NOVOTNÁ, Markéta; PRÁŠIL, Petr. *Stříbrsko na starých pohlednicích*. Hostivice: Baron, 2004. BAXA, Václav; NOVOTNÁ, Markéta; PRÁŠIL, Petr. *Bezručicko na starých pohlednicích*. Hostivice: Baron. BAXA, Václav; NOVOTNÁ, Markéta; PRÁŠIL, Petr. *Plánsko na starých pohlednicích*. Hostivice: Baron, 2006, 2. vydání 2008. BAXA, Václav; NOVOTNÁ, Markéta; PRÁŠIL, Petr. *Přimsko a Borsko na starých pohlednicích*. Hostivice: Baron, 2008. BAXA, Václav; NOVOTNÁ, Markéta; PRÁŠIL, Petr. *Tachovsko na starých pohlednicích*. Hostivice: Baron, 2008.

¹¹⁸ SKLENÁŘ, Jaroslav. *Obchod, průmysl, řemesla a živnosti na Kralovicku a Manětínsku*. Čistá: J. Sklenář, 2003. SKLENÁŘ, Jaroslav. *Život v uplynulých letech (staletích), na Kralovicku, Plasku a Manětínsku. 2. vydání*. Čistá: J. Sklenář, 2008. SKLENÁŘ, Jaroslav. *Historie židovského osídlení a židovští občané na Kralovicku, Plasku a Manětínsku. 2. vydání*. Čistá: J. Sklenář, 2014.

¹¹⁹ KOČKA, Václav. *Dějiny politického okresu kralovického. 2. vydání*. Rakovník: Agrosience, 2010.

¹²⁰ FÁK, Jiří. *850 let plaského kláštera (1145-1995). Sborník příspěvků semináře „Vývoj a význam plaského kláštera pro české dějiny“ pořádaného v Mariánské Týnici ve dnech 31. 5. – 2. 6. 1995*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 1995. FÁK, Jiří (red.). *Plaský klášter a jeho minulý i současný přínos pro kulturní dějiny. Sborník příspěvků ze semináře konaného v Plasích a Mariánské Týnici ve dnech 11. – 13. května 2005*. Plasy: Městský úřad, 2005. Viz též monografii Jakuba Krčka zmíněnou v pozn. 114.

¹²¹ KAHUDA, Jan. *Kancleř Metternich a Plasy. Ve světle soudobých dokumentů*. Plasy: Město Plasy, 2009.

¹²² BUKAČOVÁ, Irena. *Mariánská Týnice. Historie poutního místa a muzea*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2002.

¹²³ GRIEBENBECK, Roma von. *Florián Griespek z Griespachu na Kaceřově. Ve službách Koruny české*. Plzeň: NAVA, 2013.

ce,¹²⁴ popřípadě na mnohem skromnější sbírku pramenů k první světové válce v regionu.¹²⁵ Pokud jde o tolik oblíbené knihy historických fotografií, zůstává severní Plzeňsko značně pozadu, pokud pomineme sbírku fotografií pro celé široké Plzeňsko (včetně Rokycanska) od Karla Fouda,¹²⁶ jediná skutečně místní publikace tohoto typu se věnuje těžbě a zpracování kaolinu v okolí Horní Břízy.¹²⁷

Pro území označované jako jižní Plzeňsko žádný souhrnný výklad dějin neexistuje. Je to dáno tím, že jde vlastně o několik menších tradičních regionů. Na druhou stranu, tyto regiony a jejich centra jsou i v regionálně-historické produkci docela aktivní. Tříst' celé řady drobných publikací tu nemáme možnost rozebírat, uved'me tedy jen to z našeho pohledu nejzajímavější, a to pomyslně ve směru od východu na západ. Patrně nelze pominout souhrnné zpracování dějin Nepomuku od Karla Barocha,¹²⁸ byť' pro starší období přejal mnohé od univerzálního vlastivědného badatele Nepomucka z doby první republiky Alexandra Berndorfa. Velmi detailní a metodicky i terminologicky zcela na úrovni současného odborného dějepisce je analýza poddaných na panství Štáhlavy od Alice Velkové.¹²⁹ Z celé řady drobných publikací k dějinám Přeštic a okolí si asi největší pozornost zaslouží knížka věnovaná zdejší posvátné madoně,¹³⁰ v níž je čtenářům vedle uměleckohistorické analýzy nabídnuta i podrobně zpracovaná otázka jejího uctívání. Nedaleké Lužany se dočkaly reprezentativní monografie, která kromě dějin zdejšího zámku barvitě popisuje čilý společenský ruch v době, kdy zde byl majitelem Josef Hlávka.¹³¹ Dobřanské dějiny jsou naposledy zpracovány v ryze vlastivědné publikaci Karla Kašpara.¹³² Konečně značná pozornost je právem věnována klášteru v Chotěšově.¹³³ Odtud také můžeme zmínit hned dva prameny volající po didaktickém využití – jednak deník chovanky zdejšího penzionátu z přelomu 19. a 20. století,¹³⁴ jednak vzpomínky vojáků, kteří zde sloužili v době komunistické diktatury.¹³⁵ Z dalších vydaných pramenů osobní povahy zaujmou jistě zejména blovičké žáky vzpomínky dcery zámeckého zahradníka v Hradišti.¹³⁶ Soubor historických fotografií je k dispozici pro okolí Blovic a Spáleného Poříčí,¹³⁷ popřípadě pro celé široké Plzeňsko,¹³⁸ vedle toho byly publikovány samostatně fotografie některých měst a obcí.¹³⁹

Rokycany jsou po Plzni a Klatovech třetím největším městem Plzeňského kraje – a také třetím městem, které má k dispozici moderní historickou syntézu (vyšla v rám-

¹²⁴ SUK, Pavel (ed.). *Doba zkoušek a naděje. Deník děkana Františka Wonky z let 1938–1945*. Manětín: Město Manětín, 2010.

¹²⁵ BUKAČOVÁ, Irena et al. *1. světová válka a její ohlasy na severním Plzeňsku*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2014.

¹²⁶ FOU, Karel. *Plzeňsko 1880–1950. Plasko, Kralovicko, Rokycansko, Blovičko, Nepomucko, Přešticko*. Plzeň: Starý most, 2002.

¹²⁷ MAŠEK, Josef. *Kaolin na severním Plzeňsku v historických fotografiích a dokumentech*. Plzeň: Starý most, 2012.

¹²⁸ BAROCH, Karel. *Nepomuk. Město s bohatou historií*. Nepomuk: Město Nepomuk, 2007.

¹²⁹ VELKOVÁ, Alice. *Krutá vrchnost, ubozí poddaní? Proměny venkovské rodiny a společnosti v 18. a první polovině 19. století na příkladu západočeského panství Štáhlavy*. Praha: Historický ústav, 2009.

¹³⁰ OTTOVÁ, Michaela (ed.). *Divotvůrkyně přeštická. 300 let obrazu a poutí*. České Budějovice: Halama, 2012.

¹³¹ ŠMAHEL, František (ed.). *Hlávkovy Lužany*. Praha: Nadace Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, 2014.

¹³² KAŠPAR, Karel. *Dobřany. Slovem i obrazem*. Dobřany: Město Dobřany, 2003.

¹³³ HLINOMAZ, Milan. *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*. České Budějovice: Veduta, 2009. Viz též monografii Jakuba Krčka zmíněnou v pozn. 114.

¹³⁴ *Z deníku chovanky. Obrazy ze života v klášterním penzionátu před sto lety*. Plzeň: Západočeské muzeum, 2009.

¹³⁵ *Zelené baroko: vzpomínky na vojnu v chotěšovském klášteře*. Ed. Spolek Klášter Chotěšov. Plzeň: František Spurný APEX-ART, 2015.

¹³⁶ HRANIČKOVÁ, Marie. *Dětství v zámeckém parku. Vzpomínky dcery zámeckého zahradníka*. Ed. Jaroslava Koutská. Blovice: Muzeum jižního Plzeňska, 2013.

¹³⁷ HRACHOVÁ, Hana; MAŘÍK, Karel. *Blovičko a Spálenopoříčko na starých pohlednicích a fotografiích*. Hostivice: Baron, 2013.

¹³⁸ Viz pozn. 126.

¹³⁹ Např. *Staré pohlednice města Přeštic ze sbírky Karla Kriegelsteina*. Přeštic: Město Přeštic, 2006. CELER, Václav; MATHESOVÁ, Jaroslava; POSLEDNÍ, Jiří. *Obec Chotěšov a její okolí v historických fotografiích*. Plzeň: Starý most, 2015.

ci edice Dějiny českých měst Nakladatelství Lidové noviny).¹⁴⁰ Určitým doplňkem k ní může být pro učitele regionálních dějin výroční publikace k 900. výročí první zmínky o Rokycanech, která uvádí i některé zajímavé skutečnosti např. k významným rokycanským osobnostem.¹⁴¹ V okolí města má silnou tradici těžba uhlí a železářství, což se odráží i v místní regionální literatuře.¹⁴² Z dalších monografií, které v poslední době k oblasti Rokycanska vyšly, uvádíme alespoň z velké části archeologickou práci o středověkém osídlení zdejší krajiny,¹⁴³ detailní sondu do dějin strašických kasáren v době před druhou světovou válkou¹⁴⁴ či knihu *Rokycany v pětačtyřicátém*.¹⁴⁵ Stejně jako jinde lze k výuce regionálních dějin využít knihy historických pohlednic a fotografií jak z Rokycanska, tak i ze Zbiroha a okolí.¹⁴⁶

Regionální historická periodika

Všechna dosud zmíněná díla měla podobu samostatné knižní publikace. Je však třeba zdůraznit, že pro dějepisceví obecně a pro to lokální a regionální zvláště je přinejmenším stejně důležitá historická produkce zveřejňovaná v historických časopisech a sbornících. Publikace v časopisech je pro autory zpravidla jednodušší (nemusejí řešit otázku financování, shánět nakladatele, podepisovat smlouvy apod.), pružnější (článek v časopise vyjde relativně brzy), navíc umožňuje zveřejnit i kratší texty. Dnes se sice tyto přednosti časopisecké publikace do jisté míry stírají, i drobné texty se nejednou vydávají formou krátké brožury samostatně a některé knihy vznikají „na zakázku“ ve velmi krátké době (což se na nich ovšem obvykle negativně podepíše), význam regionálních historických periodik to ovšem nijak neumenšuje. Naopak – většina z nich si totiž hlídá velmi vysokou obsahovou úroveň. Redakční rada složená z odborníků v daném oboru a přísné recenzní řízení pustí do publikace jen takové texty, které dodržují určitou vědeckou úroveň. Na rozdíl od řady příležitostně vydaných brožurek a narychlo sepsaných a vydaných knih tak časopisy a periodické sborníky čtenáři do značné míry garantují obsahovou kvalitu publikovaných studií. Pro dobrého učitele regionálních dějin je tudíž sledování regionálních historických časopisů a sborníků nezbytností.

Jakousi vlajkovou lodí regionální historiografie je již od roku 1960 sborník s roční periodicitou *Minulostí západočeského kraje* (MZK). Ačkoli jeho vydavatelem je Archiv města Plzně, jde o sborník s regionálním záběrem na celé západní Čechy, tedy dnešní Plzeňský i Karlovarský kraj. Sborník byl založen vlastně již o tři roky dříve plzeňským archivářem Miloslavem Bělohlávkem a první tři čísla nesl název *Minulostí Plzně a Plzeňska*, teprve následně převzal do názvu nový administrativní celek, tehdejší Západočeský kraj. Po jeho oficiálním rozdělení na současné dva kraje zůstal již název zachován, pouze se původně velké písmeno Z změnilo na malé. Sborník má standardní strukturu odborného historického periodika a udržuje si v podstatě po celou dobu své existence velmi solidní renomé.

¹⁴⁰ HRACHOVÁ, Hana a kol. *Rokycany*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011. Pro přesnost dodejme, že moderní syntéza dějin Plzně ještě není kompletní – viz výše.

¹⁴¹ HRACHOVÁ, Hana a kol. *Rokycany 1110-2010*. Rokycany: Město Rokycany, 2010.

¹⁴² Uved'me alespoň práci LANG, Martin. *Sága černého zlata pod Brdy. O původu a dobývání černého uhlí v Mirošově a ve Skořicích*. Praha: Milpo media, 2004.

¹⁴³ RŮŽMBERSKÝ, Petr; VAŘEKA, Pavel. *Středověké osídlení Rokycanska*. Praha: Unikornis, 2013.

¹⁴⁴ MAKAJ, Tomáš. *Z historie strašických kasáren I. 1934-1939*. Hostivice: Baron, 2012.

¹⁴⁵ HRACHOVÁ, Hana; RADA, Tomáš; VONÁSEK, Jiří. *Rokycany v pětačtyřicátém*. Hostivice: Baron, 2010.

¹⁴⁶ BATĚK, František; HRACHOVÁ, Hana; PRÁŠIL, Petr. *Rokycansko na starých pohlednicích*. Hostivice: Baron, 2007. BATĚK, František; HRACHOVÁ, Hana; PRÁŠIL, Petr. *Zbirožsko na starých pohlednicích*. Hostivice: Baron, 2007. BATĚK, František. *Rokycany na starých pohlednicích a fotografiích*. Hostivice: Baron, 2009.

V roce 1995 začal vycházet ve Státním oblastním archivu v Plzni *Západočeský historický sborník* (ZHS) s podobným zaměřením, úrovní a rovněž s roční periodicitou. Oproti MZK mu chyběla pouze recenzní rubrika. V důsledku odchodu dlouholetého ředitele archivu a zároveň iniciátora a redaktora uvedeného sborníku Vladimíra Bystrického do důchodu však sborník v roce 2003 vyšel naposledy. Nově ho nahradila *Ročenka Státního oblastního archivu v Plzni*, která byla ovšem spíše výroční zprávou archivu než odborným periodikem. U článků převažovala provozní a metodická hlediska archivářské praxe, u ojedinělých historických textů chyběl poznámkový aparát. Od roku 2010 tato ročenka radikálně změnila název i grafickou a obsahovou podobu. Jako *Západočeské archivy* chce oslovit širší veřejnost (mj. rubrikami příznačnými pro popularizační časopisy, jako je např. rozhovor), zároveň však přináší vesměs kvalitní drobné a ojediněle i rozsáhlejší regionálně-historické studie zaměstnanců Státního oblastního archivu v Plzni, včetně jemu podřízených státních okresních archivů v dnešním Plzeňském a Karlovarském kraji. Počáteční snaha zachovat v periodiku alespoň v omezené míře i onu „úřední“ část shrnující činnost instituce v uplynulém roce vzala dnes definitivně za své, a tak mají *Západočeské archivy* v přehledu odborných historických periodik Plzeňského kraje své pevné místo. Jediným specifikem, které tuto ročenku odlišuje od ostatních periodik tohoto typu, je skutečnost, že není otevřena autorům z jiných institucí.

Sborníky Západočeského muzea v Plzni – řada Historie, se staly už před několika desetiletími doménou archeologů, navíc vycházely značně nepravidelně (naposledy svazek 19 v roce 2008). Od roku 2010 tento titul nahradil archeologický časopis *Archeologie západních Čech* s půlroční periodicitou.

S určitými rozpaky byl do tohoto přehledu zařazen i sborník katedry historie Fakulty pedagogické ZČU v Plzni. Původní sborník s názvem *Dějepis* vycházel neperiodicky, poslední svazek 24 je z roku 2011. Před čtyřmi lety začala katedra, resp. při ní pracující Středisko orální historie v čele s Naděždou Morávkovou vydávat časopis pro orální historii *Memo*, v němž se občas objevují i regionálně zaměřené články k moderním dějinám. Časopis je špatně dostupný v tištěné podobě, je však možnost si jej stáhnout z webové stránky <http://fpe.zcu.cz/khi/periodika.html>, popřípadě též <http://sites.google.com/sites/czechorahistoryassociation/casopis-memo>.

Na téže fakultě (a zpočátku i na téže katedře) vychází od roku 2006 rovněž sborník *Historická dílna*, publikující příspěvky přednesené různými hosty v rámci stejnojmenného cyklu přednášek a seminářů. Zaměření příspěvků sice není prioritně regionální, přesto však zejména v poslední době západočeská tematika převažuje. Problémem je cézura ve vydávání sborníku v letech 2007–2011, která by však měla být postupně doplněna. Konečně je možné zmínit již patrně uzavřenou řadu tří sborníků prací studentů a absolventů katedry historie FPE ZČU s názvem *Scamna super Misam*, v nichž rovněž převažovala regionální tematika. Podobnou koncepci jako MZK či ZHS má i sborník s poněkud obecným názvem *Sborník prací z historie a dějin umění*, který vychází od roku 2002 v Klatovech a také se ponejvíce věnuje dějinám tohoto města, potažmo též nejbližšímu okolí, resp. celému klatovskému okresu. Vydavatelem sborníku je občanské sdružení Historická společnost Klatovy, které přitom zpočátku úzce spolupracovalo s Galerií Klatovy-Klenová. Mocenský zásah nově zvolených krajských představitelů do vedení galerie v roce 2009 znamenal i konec této kooperace. Vydávání sborníku se od té doby realizuje zhruba ve dvouletém intervalu (naposledy vyšel sedmý svazek v roce 2013, letos se očekává vydání svazku osmého). Hlavním problémem

redakce je jistě nedostatečné institucionální a finanční zázemí, přesto si sborník udržuje velmi solidní odbornou úroveň. Velmi nepravidelně vychází též *Vlastivědný sborník Muzea Šumavy* v Sušici. O jeho nový rozjezd se zasloužil především Jan Lhoták, který jej rediguje. Naposledy vyšlo sedmé číslo v roce 2011 a osmé v roce 2014, přičemž zejména tento poslední svazek je z hlediska rozsahu, grafiky i obsahu bezesporu hodný ocenění.

Doposud jsme představili sborníky, které se obrací vesměs na historicky vzdělaného čtenáře. Vycházejí zpravidla jednou do roka nebo jednou za více let, lpí ovšem na odborně kvalitním obsahu. Některá muzea v regionu se však rozhodla pro poněkud jinou „publikační strategii“ – jejich periodika jsou z hlediska periodicity opravdu časopisem, tj. vycházejí zpravidla častěji než jednou do roka v graficky nenáročné sešitové formě a jejich cílovou čtenářskou skupinu představuje místní laická veřejnost. Vyznačují se krátkými popularizačními texty, zpravidla bez poznámkového aparátu a zároveň referují o připravovaných či uskutečněných akcích. Mezi tento typ časopisů patří především *Vlastivědný sborník* vydávaný čtvrtletně Muzeem a galerií severního Plzeňska v Mariánské Týnici a rovněž čtvrtletně vycházející periodikum *Pod Zelenou horou* na jižním Plzeňsku (především z Přešticka a Nepomucka), které navazuje na starší, již prvorepublikovou tradici a je podporováno místní samosprávou.

Podobnou koncepci zaměřenou na místního laického čtenáře má i *Sborník Muzea Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech*, vycházející v poslední době pravidelně jednou do roka. Vedle této základní řady vychází jednou za dva roky jako suplement sborník z konference k dějinám železářství (*Tradice a současnost železářské výroby*). Rokycanské muzeum bylo ovšem k 1. lednu 2015 krajskými představiteli poněkud nesystematicky organizačně podřízeno Západočeskému muzeu v Plzni jako jeho další pobočka, a je tudíž otázkou, nakolik se uvedené sborníky do budoucna udrží.

Ještě nedávno patřil mezi periodika orientovaná na laické čtenáře i sborník *Jižní Plzeňsko*, vydávaný od roku 2003 Muzeem jižního Plzeňska v Blovicích, novější čísla však tuto ročenku stále více přibližují ke skupině odborných regionálních periodik. Podobnou tendenci lze patrně přisoudit i *Sborníku Muzea Českého lesa v Tachově*, který ovšem vychází pouze jednou za dva roky. Popularizační články z regionálních dějin Tachovska se objevují i v převážně přírodovědně zaměřeném časopise *Český les*, který vydává od roku 2006 dvakrát ročně v graficky pěkné podobě Správa Chráněné krajinné oblasti Český les ve spolupráci se Základní organizací Českého svazu ochránců přírody Kladská.

Tím jsme přehled regionálních historických periodik vyčerpali (pozorný čtenář jistě zaregistroval absenci historického periodika na Domažlicku), ovšem je třeba učinit ještě dvě doušky. V první by bylo záhodno zmínit publikační aktivity plzeňské pobočky Klubu Augusta Sedláčka, sdružujícího amatérské historiky, castelology a v poslední době stále více též amatérské archeology. Klub má sice celorepublikovou působnost, plzeňská pobočka (resp. centrála), a tudíž i západočeské regionální dějiny v něm však mají mimořádně silné postavení, které odráží i čtvrtletně vycházející klubový věstník *Hláška*. Důležitější jsou ovšem objemné sborníky *Dějiny staveb* (doposud 14 svazků), které publikují příspěvky ze stejnojmenné konference v Nečtinách. Ačkoli konferenci organizuje právě plzeňská pobočka amatérského Klubu Augusta Sedláčka (ve spolupráci se Sdružením pro stavebněhistorický průzkum), pravidelně se jí hojně účastní i profesionální archeologové, památkáři a další specialisté.

Douška druhá: Studie z regionálních dějin Plzně a Plzeňského kraje, zejména ty, které ryze regionální události a jevy zasazují do celozemského či dokonce celoevropského vývoje, se samozřejmě objevují i v časopisech celostátních či mezinárodních, ať už všeobecných, nebo nějak tematicky vymezených. Jejich představení v rámci této metodiky by nebylo účelné, pro jejich dohledání výborně slouží oborová bibliografická databáze k dějinám českých zemí, kterou vytváří Historický ústav AV ČR a je přístupná on-line z webu www.hiu.cas.cz/. Tamtéž je možné dohledat i statě publikované v různých sbornících, ať už věnovaných výlučně regionální problematice¹⁴⁷ či naopak nějakému obecnému tématu, které nachází svoji konkretizaci i na místech Plzeňského kraje (některé z nich již byly zmíněny v přehledu literatury výše). Specifickým typem jsou pak tzv. gratulační sborníky neboli „festschriftы“, které jsou věnovány k životnímu jubileu významným osobnostem historické vědy a přispívají do nich svými studii kolegové, přátelé a žáci oslavence.¹⁴⁸ I na jejich představení zde již není prostor, klíč k jejich obsahu přináší již zmíněná bibliografická databáze.

¹⁴⁷ Viz například STOČES, Jiří; MUŠKOVÁ, Eva a kol. *Tenkrát na západě (Čech). Kapitoly z dějin kultury a každodennosti Plzně a Plzeňského kraje*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2013.

¹⁴⁸ Naposledy vyšly v Plzni tyto: KAISEROVÁ, Kristina (ed.). *Nardi aristae. Sborník k sedmdesátým narozeninám Ivana Martinovského*. Plzeň/Ústí nad Labem: Archiv města Plzně/Albis international, 2007; SKÁLA, Adam (red.). *Musa pedestris. Sborník ke stému čtyřicátému výročí městského archivu v Plzni a šedesátým narozeninám Jaroslava Douši*. Plzeň: Archiv města Plzně, 2010; WASKOVÁ, Marie (ed.). *Sborník k poctě Evy a Karla Waskových, západočeských archivářů*. Plzeň: Marie Wasková, 2011.

Edukační význam regionálních dějin

Problematice významu a uplatňování regionálních dějin ve výuce dějepisu již byla věnována značná pozornost, a to jak z pohledu teorie vyučování dějepisu, tak z hlediska pedagogické praxe. V nedávné době byly uspořádány dvě konference týkající se této tematiky. V roce 2005 připravila katedra historie Filozofické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem konferenci *Regionální dějiny v dějepisném vyučování na českých a slovenských školách*, v roce 2014 proběhla podobná akce pod názvem *Výuka regionálních dějin na základní škole. Formy, metody, koncepce, zkušenosti* z popudu Fakulty pedagogické Západočeské univerzity v Plzni v německém Schönsee. Jak v Ústí na Labem, tak v Schönsee přednesli své příspěvky či náměty pro diskuzi jednak historici a didaktici, kteří na téma pohlížejí spíše teoreticky, i když často mají bohaté zkušenosti s výukou nejen na vysokých školách, jednak učitelé, kteří mohou odborný diskurz obohatit zkušenostmi z praxe, ale také archiváři a muzejní pracovníci. Obohacující byla rovněž účast řady kolegů ze Slovenska. Obě dvě tato setkání potvrdila, že je otázka významu a způsobu zařazení regionálních dějin do edukačního procesu v didaktickém diskurzu i pedagogické praxi velice živá.

Zdaleka se však nejedná o nic objeveného. Didaktika dějepisu prakticky vždy vnímala regionální dějiny jako nedílnou součást dějepisu. O významu vlastivědy v meziválečném období nemůže být pochyb. Ani **socialistické školství** neodstavilo místní dějiny na vedlejší kolej, ba naopak. Slovy Václava Mejstříka: „*V socialistické škole má regionální historie zvláště významné postavení,*“¹⁴⁹ jelikož „*vědecky interpretovaná regionální historie nejen velmi názorně a přesvědčivě ukazuje rozdíly mezi kapitalismem a socialismem a smysl místních revolučních tradic, ale i názorně objasňuje smysl společenského vývoje v celku.*“¹⁵⁰ Václav Mejstřík v 60. letech 20. století považoval regionální historii za nejvýznamnější didaktický prostředek, jehož prostřednictvím je možno naplňovat potřeby socialistického školství. Upozorňoval na to, že je využívání regionální historie v souladu se základními didaktickými principy. A to s **principem názornosti** (od konkrétního k abstraktnímu), s **principem přístupnosti** (od blízkého ke vzdálenému, od známého k neznámému) a s **principem aktivity** (cílevědomé pozorování, poznávání, porovnávání). Zároveň dodával, že je regionální historie nástrojem výchovy lásky k vlasti a může být hlavním obsahem mimotřídní a mimoškolní práce žáků.¹⁵¹

O roli místních dějin v normalizačním školství koncem 80. let mnohé vypovídá publikace Lubomíra Svobody *Regionální dějiny ve vyučování dějepisu*: „*Obsah regionálních dějin má vedle poznávací hodnoty, s níž většinou souvisí i vytváření citového vztahu k předmětu poznání, také vysokou hodnotu výchovnou, stává se zdrojem vytváření morální a politické jednoty lidu. Regionální historiografie pozitivně využívá sepětí lidí s prostředím, v němž žijí a pracují, jejich zájmu o okolí a jeho minulost, aktivity, kterou projevují při jeho rozvíjení. Přitom je potřebné si uvědomit, že životní prostředí je produktem dějinného vývoje v daném teritoriu poznamenáno činností mnoha generací v něm žijících. Spolu s historickými změnami jejich života vzniklo a dále se rozvíjí v dějinných souvislostech společenské vědomí, vlastenecké cítění. Kvality života lidu jsou ovšem součástí historicky vzniklého ži-*

¹⁴⁹ MEJSTŘÍK, Václav. *Metodika dějepisu jako učebního předmětu*. Praha: SPN, 1964, s. 345.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 344.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 361–362.

votního prostředí lidstva v jeho komplexnosti, které je pak důsledkem dějinných pochodů zároveň ovlivňuje. Socialistické životní prostředí je spjata se socialistickou společností, je ovlivňováno jejími ekonomickými a společenskými přeměnami, třídními a internacionálními souvislostmi.... Regionální dějiny se podílejí jak svou informativní, tak formativní složkou na naplňování základního cíle vyučování, tj. připravit žáka tak, aby byl schopen na základě marxisticko-leninského světového názoru uvědoměle zaujímat historicky zdůvodněné stanovisko k současnosti.¹⁵²

Jak je zjevné z těchto dvou ukázek,¹⁵³ předlistopadová didaktika dějepisu kladla na regionální dějiny značný důraz a považovala je za jeden ze stěžejních nástrojů k výchově a vzdělávání správného socialistického občana. Po listopadu 1989 se sice změnil cíle a pojetí edukačního využití místních dějin, jejich výchovný a vzdělávací význam však do značné míry zůstal stejný. Odhlédneme-li od ideologického balastu publikace Lubomíra Svobody (a pomíneme slovo „socialistický“), můžeme konstatovat, že většina Svobodových postřehů nepozbyla své aktuálnosti ani v demokratické edukační soustavě.

Poznávání regionálních dějin není sice základním cílem vyučování dějepisu, avšak seznamování žáků s místními dějinami efektivně podporuje dosažení výchovně-vzdělávacích cílů dějepisu. Akcent na regionální dějiny prohlubuje u žáků vztah k rodišti či bydlišti, rozvíjí úctu ke kulturnímu dědictví a vytváří a posiluje potřebu ochrany kulturních a přírodních památek. Obecné povědomí o místě, ve kterém žijeme, včetně poznání jeho historie, rozvíjí citový vztah k místu i lidem, se kterými tento prostor sdílíme. A upevňováním vztahu k domovu a jeho okolí rozvíjíme pocit sounáležitosti a příslušnosti k určitému společenství – k obci, kraji, regionu, národu či Evropě. Výuka regionální historie by v tomto duchu měla rozvíjet zdravý patriotismus, správné etické postoje a historické vědomí či historickou paměť. Jejím prostřednictvím je možné podporovat u žáků jejich úctu k historickému dědictví a kulturním památkám a posilovat potřebu chránit je. Zároveň je možno žáky motivovat k aktivnímu zapojení do života v obci, v dětském věku zejména k pozitivnímu přístupu k místním kulturním a společenským akcím.

Je pravděpodobně logické, že žáky nejvíce zajímá to, co se jich nějakým způsobem dotýká a je jim blízké. Regionální dějiny tedy v sobě skrývají silný motivační potenciál a mohou u žáků vyvolat zvýšený zájem o dějepis jako vyučovací předmět, resp. o historii jako takovou. Pomocí regionálního historického materiálu je možné efektivněji rekonstruovat historické děje a vytvářet jasnější a názornější historické představy. A jak říká Lubomír Svoboda, „jasné a živé představy, vzniklé na základě konkrétních a žákům blízkých jevů, jsou základem pro vytváření hlubokých a trvalých historických vědomostí“.¹⁵⁴ Významným aspektem místních dějin je tedy jednak jejich sociální blízkost, jednak jejich potenciál konkretizovat dějiny. Konkretizace a zejména názornost pak přispívají ke zkvalitnění historických vědomostí a jejich hlubší fixaci. Důležitou roli zde hraje rovněž postup od známého k neznámému, od bližšího ke vzdálenějšímu, od jednoduchého k složitějšímu, od bezprostředního, názorného a konkrétního k obecnějšímu a abstraktnímu. Využívání regionálních prvků ve výuce umožňuje vedle zkvalitnění historických vědomostí žáků rozvíjet jejich kompetence a podněcovat žáky k historickému a kritickému myšlení.

Regionální historii jsou přisuzovány dvě funkce: jednak zkoumá, jak se významné národní

¹⁵² SVOBODA, Lubomír. *Regionální dějiny ve vyučování dějepisu*, Praha: SPN, 1986, s. 6, 9.

¹⁵³ Literatury zabývající se rolí regionálních dějin v socialistickém školství je samozřejmě daleko více. Její základní přehled viz SVOBODA, L. *Regionální dějiny*.

¹⁵⁴ SVOBODA, L. *Regionální dějiny*, s. 9.

či světové události projevovaly v konkrétních historických podmínkách regionů, a zároveň sleduje, jak se tyto regionální jevy odrážely v dějinách. Na základě toho je možné regionální poznatky chápat jako ilustraci a konkretizaci národních či světových dějin ve vymezeném prostředí (deduktivní logický postup), nebo naopak jako výchozí konkrétní materiál využitelný pro konstrukci celkového obrazu obecné historie (induktivní postup).¹⁵⁵

Regionální dějiny také poměrně snadno umožňují seznámit žáky se **základy historického řemesla**, jelikož prameny regionální provenience jsou nejvhodnějším materiálem pro **badatelskou činnost**. I když nemůžeme očekávat, že žáci základní školy budou profesionálně pracovat s prameny a psát odborné studie, mohou se alespoň seznámit s historickými prameny a historickou literaturou a pokusit se o jejich interpretaci. Obecní a školní kroniky, vlastivědné sborníky či regionální tisk se snadno mohou stát didaktickým materiálem, který promění žáky v mladé badatele. Většina těchto pramenů je velice snadno dostupná v regionálních paměťových a kulturních institucích, nebo dokonce i online na internetu. Ostatně návštěva knihovny, muzea či archivu žákům rozhodně neuškodí. Podstatné je, aby si uvědomili, že historie se dotýká každého z nich. Vždyť rodinné fotografie nebo vyprávění babičky jsou cenným historickým pramenem, který může být ve výuce dějepisu efektivně využit. Žáci tak snáze pochopí, že historie není jen (nudným, neosobním) textem v učebnici, ale zasahuje do života každého z nás.

¹⁵⁵ JULÍNEK, Stanislav. *Základy oborové didaktiky dějepisu*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 105.

Regionální dějiny v systému současného základního školství

Regionální dějiny sice představují specializovanou součást celé historiografie, ale zároveň významně překračují svou vědecko-výzkumnou funkci. Směřují k poznání dějin regionu pro jeho vlastní sebepoznání a vlastní potřeby.¹⁵⁶ Uspokojují tak potřebu lidí znát svůj domov, místo, ve kterém žijí nebo se narodili. Díky svému charakteru má regionální historie nejen funkci poznávací, ale také společenskou, výukovou a výchovnou.¹⁵⁷ Právě tyto její funkce vyvolávají potřebu začlenění místních dějin do vzdělávacího systému.

Nyní se zaměříme na to, jakým způsobem k této problematice přistupuje *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* (RVP ZV),¹⁵⁸ který je již několik let závazným dokumentem pro základní vzdělávání v České republice.

Člověk a jeho svět – 1. stupeň základní školy

Na 1. stupni základní školy je regionální tematice věnován poměrně značný prostor. Výuka totiž vychází ze znalostí žáků, které si malí školáčky přinesou ze své rodiny a svého okolí. Problematika regionu je obsažena ve vzdělávací oblasti *Člověk a jeho svět*, jediné vzdělávací oblasti, která je koncipována pouze pro 1. stupeň základního vzdělávání. Tato komplexní oblast vymezuje vzdělávací obsah týkající se člověka, rodiny, společnosti, vlasti, přírody, kultury, techniky, zdraví a dalších témat. Uplatňuje pohled do historie i současnosti a směřuje k dovednostem pro praktický život. Žáci poznávají sebe i své nejbližší okolí a postupně se seznamují s místně i časově vzdálenějšími osobami i jevy a se složitějšími ději.¹⁵⁹

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru *Člověk a jeho svět* je členěn do pěti tematických okruhů: *Místo, kde žijeme*, *Lidé kolem nás*, *Lidé a čas*, *Rozmanitost přírody* a *Člověk a jeho zdraví*. První tři okruhy víceméně odpovídají tomu, co tradičně nazýváme vlastivědou v jejím nejširším slova smyslu. Ve všech třech okruzích se tedy děti setkávají s regionem a učí se jej poznávat z různých zorných úhlů. Historické pojetí vlastivědy se projevuje v tematickém okruhu *Lidé a čas*. Na základě očekávaných výstupů by v 1. období (1. – 3. ročník) žáci měli využívat časové údaje při řešení různých situací v denním životě, rozlišovat děj v minulosti, přítomnosti a budoucnosti, pojmenovat některé rodáky, kulturní či historické památky, významné události regionu, interpretovat některé pověsti nebo báje spjaté s místem, v němž žijí. Uplatňovat elementární poznatky o sobě, rodině a činnostech člověka, o lidské společnosti, soužití, zvycích a o práci lidí, na příkladech porovnat minulost a současnost. Ve 2. období (4. a 5. ročník) žáci pracují s časovými údaji a využívají zjištěných údajů k pochopení vztahů mezi ději a mezi jevy, rozeznávají současné a minulé a orientují se v hlavních reálních minulosti a současnosti naší vlasti s využitím regionálních specifik, srovnávají a hodnotí na vybraných ukázkách způsob života a práce předků na našem území v minulosti a současnosti s využitím regionálních specifik, objasňují historické důvody pro zařazení státních svátků a významných dní.¹⁶⁰ Kromě toho dle RVP ZV žáci údajně využívají archivů, knihoven, sbírek muzeí a galerií jako informačních zdrojů pro pochopení minulosti a jsou schopni zdůvodnit základní význam chráněných částí přírody, nemovitých i movi-

¹⁵⁶ BARTOŠ, J. *Pojetí regionu*, s. 22.

¹⁵⁷ BARTOŠ, J.; SCHULZ, J.; TRAPL, M. *Regionální dějiny*, s. 17.

¹⁵⁸ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007.

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ Tamtéž.

tých kulturních památek.¹⁶¹ Výše jsme sice zdůrazňovali badatelský potenciál regionálních dějin, ale upřímně, dovedete si představit, že žák 4. třídy běžně chodí čerpat informace do archivu či galerie? Podstatné však je, že regionální dějiny hrají v tzv. vlastivědě nebo spíše ve vzdělávacím oboru *Člověk a jeho svět* klíčovou roli. Každý žák by se měl tedy na 1. stupni základní školy alespoň stručně a zjednodušeně seznámit s významnými mezníky v historii svého bydliště, měl by znát zdejší kulturní a historické památky i významné osobnosti a být schopný interpretovat místní pověsti. Pokud jsou opravdu tyto očekávané výstupy v praxi naplňovány, mohou být didaktici i zastánci regionálního pojetí spokojeni.

Níže budeme zdůrazňovat roli učitele v procesu výuky místní historie. V tomto ohledu by bylo vhodné zdůraznit, že Fakulta pedagogická Západočeské univerzity v Plzni již mnoho let studenty učitelství 1. stupně pro výuku regionálních dějin pečlivě připravuje. Každý budoucí učitel je v rámci vysokoškolského studia vlastivědy nucen zpracovat zevrubně historii svého rodiště (bydliště či budoucího působiště), popsat kulturní a historické památky i erb této obce, interpretovat místní pověst a představit významnou osobnost. Součástí tohoto úkolu je i návrh didaktické aplikace regionálních dějin, vesměs návrh projektu či exkurze, a zpracování powerpointové prezentace. Podobně se pracuje také v geografické sekci vlastivědy. Učitelé působící v Plzeňském (a do značné míry i Karlovarském) kraji by tedy měli být na regionální edukaci připraveni.

Člověk a společnost – 2. stupeň základní školy

Středem zájmu této metodiky však není výuka vlastivědy, nýbrž aplikace regionální historie do výuky na 2. stupni základní školy. Pročteme-li si v RVP ZV pečlivě stránky věnované vzdělávací oblasti *Člověk a společnost*, jejíž součástí je vzdělávací obor *Dějepis*, zjistíme, že problematice lokálních a regionálních dějin je věnována jedna jediná věta: „*Obecné historické problémy jsou konkretizovány prostřednictvím zařazování dějin regionu i dějin místních.*“¹⁶² V závazných výstupech, v doporučeném učivu ani cílovém zaměření vzdělávací oblasti nenalezneme o místních dějinách ani slovo. V rámci *Výchovy k občanství*, která vedle *Dějepisu* spadá do vzdělávací oblasti *Člověk a společnost*, je mezi doporučené učivo zařazen tematický celek *Naše obec, region, kraj*, jež by měl žáky seznámit s důležitými institucemi, zajímavými a památnými místy, významnými rodáky, místní tradicí, ochranou kulturních památek, přírodních objektů a majetku.¹⁶³

My se však vraťme zpět k dějepisu. V základním kurikulárním dokumentu českého školství není výuka regionálních dějin nijak blíže specifikována, i když citovaná věta vyzývá učitele k tomu, aby regionální a lokální dějiny do výuky zařazovali. Kdy, jak často, v jaké formě, v jakém poměru k dějinám národním či obecným, řečeno není. Ono to totiž vlastně ani stanovit nelze. Jak říká Zdeněk Beneš: „*Bylo by to ostatně i jistým prohřeškem proti duchu samotných regionálních dějin. Jejich skutečné metodické zpracování totiž vyžaduje nejen znalost pramenů a literatury, ale i tamější sociální a kulturní prostředí. To totiž výrazně ovlivňuje možnosti jejich využití v dějepisné výuce.*“¹⁶⁴ Každý region, každá obec, každá škola má svou specifickou historii a není tedy možné centrálně kodifikovat, jakým způsobem a v jaké míře bude edukace místní historie probíhat. Záleží tedy na každé konkrétní škole, jaký význam regionální tematice přikládá.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 40.

¹⁶² Tamtéž, s. 43.

¹⁶³ Tamtéž, s. 48.

¹⁶⁴ BENEŠ, Z. *Regionální historiografie*, s. 17.

Osobnost učitele

Z výše uvedeného vyplývá, že úroveň výuky regionální historie, ba dokonce i samotné rozhodnutí, zda bude této problematice v edukativním procesu věnována pozornost, či nikoli, závisí na přístupu jednotlivých učitelů. Kvalita i kvantita výuky místní historie je tak výrazně závislá na osobnosti samotného učitele, na jeho odborné připravenosti, metodické zdatnosti, ale také aktivitě a pedagogickém nadšení. Prvotním předpokladem probuzení zájmu žáků o místní dějiny je vztah jejich dějepiséře k historii regionu. Pouze učitel zajímavější se ze svého vlastního zájmu o historii místa školy může přenášet své zaujetí na žáky a motivovat je k touze poznávat dějiny svého bydliště. Samotné nadšení však nestačí. Výuka regionální historie klade na učitele v mnoha ohledech zvýšené nároky. Zásadní problém tkívá ve skutečnosti, že regionální dějiny nejsou obsaženy v učebnicích. Logicky ani být v celostátních publikacích obsaženy nemohou. Pokud má učitel zájem o to, aby doplňoval „běžnou“ výuku dějepisu tématy z regionálních či lokálních dějin, aby organizoval projekty s touto problematikou či vedl seminář zaměřený na místní historii, musí vyvinout mnohem větší úsilí než při výuce témat obsažených v učebnicích či jinak metodicky zpracovaných. Je odkázán na vlastní heuristiku a vyhledávání informací. Přiznejme si, že v mnoha případech je vhodné (či vůbec nějaké) literatury poskrovnu a úroveň regionální historiografie se liší region od regionu. Problém však netkví pouze v samotné informační základně, ale rovněž v následném metodickém zpracování. I v tomto ohledu jsou na učitele kladeny poměrně vysoké nároky. Učitel musí ze své vlastní iniciativy zvolit vhodné téma, skloubit ho příhodně s probíraným učivem z národních či obecných dějin, vybrat patřičný historický materiál, provést didaktickou analýzu, připravit didaktickou aplikaci, úkoly pro žáky, pracovní listy apod. Ještě dodejme: a to za stejný (stejně nízký) plat jako jeho kolegové, kteří jdou do hodiny z učebnicí v podpaží.

Situace v pedagogické praxi

Nabízí se tedy otázka, jaká je realita pedagogické praxe českého školství. Didaktika dějepisu význam regionálních dějin podtrhuje a jejich integraci do výuky doporučuje. Pár nadšených učitelů se s tímto názorem ztotožňuje a místní dějiny opravdu didakticky aplikuje.¹⁶⁵ Je ale možno dospět k obecnému závěru: ano, regionální dějiny mají na českých základních školách své pevné místo a jsou neoddelitelnou součástí vzdělávacího systému? Vratme se letmo do 60. let 20. století. Studium teoretické didaktické literatury jsme získali (oprávněný) dojem, že socialistická pedagogika přikládala regionálním dějinám značný význam. Tzv. regionální princip byl dokonce kodifikován osnovami: Při vyučování vlastivědy „učitel využívá co nejvíce typických místních přírodních jevů i kulturních a historických památek, vhodně vysvětluje přiměřeně věku žáků z hlediska potřeb socialistické společnosti. Přitom seznamuje žáky se současným životem obce, s místní výrobou, s budovatelskými úspěchy místních závodů a JZD.“¹⁶⁶ Stejně tak byly zdůrazněny didaktické vlastnosti regionálního materiálu v učebních osnovách pro 2. stupeň.¹⁶⁷ Jak však prozrazuje studie Jaroslava Šlajera, realita pedagogické praxe byla zcela jiná: „Výchovný a vzdělávací význam regionálního

¹⁶⁵ Jak dokázali učitelé z praxe účastníci se zmiňovaných konferencí v Ústí nad Labem a Schönsee.

¹⁶⁶ *Učební osnovy pro 1. – 5. ročník ZDŠ, oddíl Vlastivěda*, Praha 1960, s. 70. Přejato z ŠLAJER, Jaroslav. Využití regionálních prvků z dělnického hnutí Plzeňska v dějepisném vyučování. In *Sborník pedagogického institutu v Plzni. M-L a dějepis IV*. Praha: SPN, 1962, s. 5–66.

¹⁶⁷ *Učební osnovy ZDŠ, Dějepis*, Praha 1960, s. 6. Přejato z ŠLAJER, J. Využití, s. 6, 7.

*principu v dějepisném vyučování nebyl dosud našimi učiteli na školách všech stupňů náležitě oceňován. Vinu na tom měly i učební osnovy dějepisu, které se problému dotýkaly jen v náznacích. Také učebnice dějepisu svým maximalistickým obsahem znemožňovaly učitelům zařazovat při vyučování regionální prvky do dějepisného výkladu. Dnes, kdy to nové osnovy (a v krátké době i nové učebnice) umožňují a přímo vybízejí učitele k využívání domovědných prvků, není situace o mnoho lepší, protože učitelé, především učitelé mladí, neznají problematiku regionální historie svého kraje ani okresu a nejsou pro tak metodicky náročný úkol dostatečně připraveni.*¹⁶⁸ Na základě četných hospitací, které Šlajer vykonal jako krajský metodik dějepisu a předtím jako ředitel školy, si mohl jen povzdychnout: „*Učitelé dějepisu většinou nevyužívají regionálních prvků ve vyučování dějepisu vůbec; pokud jich využívají, orientují se na domovědné prvky ze starší doby, hlavně z doby feudalismu. Jen zřídka využívají učitelé (většinou učitelé starší, vyspělí politicky a metodicky zkušeně) regionálního materiálu z doby nové a nejnovější a zcela ojediněle při výkladu dějin dělnického hnutí.... Učitelé často prohlašují, že regionálních prvků nevyužívají z nedostatku času. Neuvědomují si, že krátký čas, který věnují při výkladu některého historického jevu regionálním prvkům, není ztrátou vyučovacího času, nýbrž velkým přínosem, neboť užití regionálního materiálu učiní vykládaný historický jev nebo pojem žákům bližším a tím také konkrétnějším a názornějším. Převážná část učitelů však nevyužívá regionálních prvků, protože regionálně historický materiál nezná nebo si s ním nedovede metodicky poradit, tzn. z velkého množství materiálu a literatury vybrat to nejpodstatnější, vhodnou formou začlenit do vyučování a výchovně využít.*“¹⁶⁹ Je tedy zjevné, že pedagogická praxe mnohdy nemá s teoretickým ideálem mnoho společného. A obávám se, že se toto paradigma značně dotýká výuky regionální historie i dnes. I když, jak vyplynulo z výzkumu provedeného v rámci projektu DiDAP, aktuální situace by v Plzeňském kraji neměla být tak tristní jako v 60. letech. Více než polovina dotazovaných učitelů v rámci výzkumu uvedla, že do dějepisného vyučování regionální tematiku zařazuje „občas“, 36 % „často“ a 12 % „zcela výjimečně“. Odpověď „nikdy“ neoznačil nikdo, takže výsledek vyznívá poměrně optimisticky. V úvahu je však potřeba vzít skutečnost, že dotazník jistě vyplnili spíše „aktivní“ učitelé.¹⁷⁰

Co s tím?

Zamysleme se nad tím, co by bylo potřeba zlepšit, aby byla edukace regionálních a lokálních dějin kvalitnější nebo aby byla místní historie zařazována do výuky ve vyšší míře. Učitelé volají zejména po dvou opatřeních: po **zvýšení časové dotace dějepisu** a po **vytvoření učebních materiálů**.¹⁷¹ Rozebírat na tomto místě problematiku počtu hodin dějepisu by pravděpodobně nikam nevedlo. O tom již bylo napsáno a zejména řečeno mnohé. Na nedostatečnou hodinovou dotaci je upozorňováno mnoho let, možná i desetiletí, a určitě i následná desetiletí bude. Ano, týdenní dotace 1,5 hodiny na probrání celé učebnice i regionálních dějin nestačí. A pravděpodobně by nestačily ani hodiny tři. Možná cesta tkví v **přehodnocení obsahu dějepisu**. Uvědomit si, že není nutné probrat vše, co obsahují učebnice, je naprostým základem, a to nejen z pohledu regionálních dějin.

¹⁶⁸ ŠLAJER, J. Využití, s. 5.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 8–9.

¹⁷⁰ Více viz MUŠKOVÁ, Eva. *Výuka regionálních dějin na základních školách – realita českého školství*. In MUŠKOVÁ, E. (ed.). *Výuka*, s. 11–18.

¹⁷¹ Tamtéž.

Připomeňme, že na základě kurikulární reformy měla každá škola možnost (spíše povinnost) vytvořit si své vlastní osnovy, víceméně určit časovou dotaci jednotlivých předmětů (nepředpokládejme však, že bylo možné nějak výrazně navýšit počet hodin dějepisu) a nabídnout žákům libovolně povinně volitelné a volitelné předměty. Nejjednodušší cestou je tedy vytvoření samostatného **povinně volitelného** či **volitelného předmětu**, případně **kroužku**, zaměřeného buď přímo na regionální dějiny, nebo jako dějepisný či společenskovědní seminář, ve kterém bude místní historii vymezen dostatečný prostor. Tyto výběrové předměty většinou neabsolvují všichni žáci. To však nemusí být nevýhodou. Naopak, účastnit se mohou pouze ti žáci, kteří mají o problematiku opravdu zájem.

Enormní edukativní i výchovný potenciál má **projektové vyučování**. Vhodně zvolenými projekty, ať již krátkodobými či dlouhodobými, lze efektivně postihnout podstatné okamžiky regionální historie.

Shrňme si, že z **organizačního hlediska je možné problematiku místní historie aplikovat třemi možnými způsoby**:

1. integrací regionálních témat do výuky dějepisu
2. vytvořením samostatného (volitelného) předmětu
3. projektovým vyučováním

Jak již bylo nastíněno výše, integrace regionálních dějin je limitována kromě nízké časové dotace zejména nedostatkem vhodných metodických materiálů, které by výuku regionálních a lokálních dějin učitelům usnadnily. Učitelé postrádají výukové materiály, ať již učebnice, pracovní listy či další pomůcky, a „dožadují se jich“. Didaktické zpracování, jakési „předpřipravení“, regionálního materiálu by jistě vedlo k širší a efektivnější aplikaci místních dějin. Vystává zde otázka, kdo by měl tyto materiály připravovat. Nejvíce a neefektivnější cestou je **vlastní badatelská a didaktická činnost samotných učitelů**. Ano, nadšených, invenčních a kreativních učitelů je v českém školství jistě mnoho. Ale nedělejme si iluze, ti „pohodlní“ nebo spíše vyčerpání přece jen převládají.¹⁷²

Na druhém pólu stojí nakladatelství vydávající učebnice. Žijeme však v tržní společnosti. V tomto případě jsou silným demotivačním prvkem finance (ostatně finanční demotivace hraje svou roli i v případě učitelů). Vydávat učebnice či didaktické materiály určené pouze omezenému počtu konečných uživatelů není pro nakladatelství ekonomicky efektivní. Možnou cestou je publikace takovýchto pomůcek elektronickou formou např. prostřednictvím CD-ROMů nebo webových portálů. O tom, že je po takovýchto materiálech mezi učiteli poptávka, svědčí iniciativa nakladatelství Fraus zřídit webový portál zpracovávající regionální dějiny jednotlivých krajů. Po konzultaci s řešiteli tohoto projektu však od záměru nakladatelství zjevně upustilo.

Jako řešení se tedy jeví možnost připravovat didaktické materiály zaměřené na regionální dějiny **v rámci projektů** podobných projektu *Didaktická aplikace regionálních dějin Plzně a Plzeňského kraje*. V rámci tohoto projektu vznikly výstupy, o něž je viditelně v praxi zájem. Jejich smyslem je usnadnit učitelům výuku regionální historie. Ta by pak mohla být do výuky zařazována v mnohem větší míře, než je tomu dosud, a tím by se zákonitě u žáků zvýšilo povědomí o historickém, kulturním a společenském vývoji regionu jako součásti českého státu i Evropy...

¹⁷² Srov. BENĚŠ, Z. *Regionální historiografie*, s. 18-19.

Vyučovací formy a metody vhodné pro výuku regionálních dějin

V systému rozmanitých organizačních forem, jichž se při vyučování v reálné školní praxi užívá, má stále významné místo **frontální (hromadné) vyučování v systému vyučovacích hodin**. Přestože je tendence tuto formu omezovat a nahrazovat ji zejména skupinovou prací, zachovává si frontální výuka stále svou didaktickou funkčnost danou významnými pedagogickými, didaktickými, psychologickými, sociologickými i ekonomickými aspekty. Učitel pracuje s celou třídou žáků, plánovitě, soustavně, v jednotlivých vyučovacích hodinách.¹⁷³ „Klasická“ hodina dějepisu probíhající touto organizační formou umožňuje učiteli začleňovat systematicky regionální problematiku jako ilustraci či konkretizaci dějin národních či obecných. **Vyprávění** o místní historické události, prezentace osudů významné regionální osobnosti, přečtení úryvku z archivního pramene či regionálního dobového tisku nebo promítnutí lokální dobové fotografie bude jistě působit **motivačně** a vzbudí v žácích zájem o učivo. Při **výkladu** nového učiva lze regionální tematiku využít jako příklad, jehož prostřednictvím si žáci vytvoří konkrétní jasnou a plastickou představu, která jim usnadní osvojit si nové učivo. Stejně tak je možné vedle **deduktivního postupu**, kdy regionální historie slouží jako odraz národních či světových dějin, využít i **přístup induktivní**, použít tedy regionální látku jakožto výchozí materiál pro výklad historie větších územních celků.¹⁷⁴

Regionální tematika je zároveň optimálním zdrojem pro **badatelskou a zájmovou činnost žáků**, může být námětem jejich **referátů, prezentací či seminárních prací**. Stejně tak může být využita v rámci opakovací a fixační fáze vyučovacího procesu. Pro tyto účely je vhodné využít **fixační cvičení, hry či pracovní listy**. Ty si učitel buď připraví sám, nebo využije materiály, které mu nabízejí výstupy tohoto projektu (pracovní sešit, interaktivní učebnice, interaktivní mapa s databází památek).

Efektivní je rovněž přenést iniciativu na žáky a zadat jim **samostatnou práci**, např. **vyhledávání informací** s regionální tematikou a jejich **začleňování do souvislostí** s dějinami obecnými. V případě jednodušších úkolů mohou žáci pracovat samostatně (vyhledávání konkrétních informací), komplikovanější úkoly (komparace, hledání souvislostí) je vhodnější řešit **formou skupinového a kooperativního vyučování**, tedy takovou organizační formou, při níž se utvářejí malé skupiny žáků, které spolupracují na řešení společného úkolu. Kladné momenty skupinového vyučování jsou spatřovány v tom, že si žáci navzájem pomáhají, že se mohou uplatnit i méně výkonní a běžně pasivní žáci, stejně tak žáci nesmělí, kteří se ve větším kolektivu neodvážejí zaujmout vlastní stanovisko.¹⁷⁵ Formou skupinové práce by měli žáci řešit **složitější úkoly nebo problémy**, jejichž zpracování vyžaduje jistou myšlenkovou námahu nebo vícevrstvé pracovní nasazení. Regionální dějiny těchto situací nabízejí nespočet. Vedle formulace otázky, úkolu nebo problému a činnosti žáků ve skupině by měl být kladen důraz rovněž na **závěrečnou prezentaci výsledků práce skupin a hodnocení výsledků i průběhu činnosti**.

Za jednu z organizačních forem lze pokládat i **domácí učební práci žáků**. Domácí úkoly by měly být ukládány tak, aby nebyly samoučelné a žáky zbytečně nezatěžovaly a nedemotivovaly. Jestliže domácí úkoly žáci vnímají jako nudné, stereotypní, nezáživné a chápou je jako nepřijemnou nutnost, nevěnují jejich zpracování příliš času ani energie (typické je

¹⁷³ SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika. 2. rozšířené vydání*. Praha: Grada, 2007, s. 221.

¹⁷⁴ LABISCHOVÁ, Denisa; GRACOVÁ, Blažena. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*. Ostrava: Univerzita Ostrava, 2010, s. 171.

¹⁷⁵ SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*, s. 224-225.

„opsání“ úkolů od spolužáků).¹⁷⁶ Regionální tematika může formu domácích úkolů značně oživit, pokud bude žáky stavět do role badatelů a podněcovat je k vlastní tvořivé činnosti. Místní dějiny vyloženě vyzývají k tomu, aby jejich didaktická aplikace neprobíhala pouze ve školním prostředí, ale přenesla se do terénu. Vhodnými **mimotřídními organizačními formami** jsou **vycházky a exkurze**, jejichž význam v souvislosti s modernizací vyučování neustále narůstá.¹⁷⁷ Nabízí se také výuka v muzeu, knihovně či jiné regionální instituci. Výhodou lokální tematiky je poměrně jednoduchá organizace těchto akcí a jejich časová i finanční **nenáročnost**. Kulturní historické památky i regionální a kulturní instituce jsou díky malé vzdálenosti snadno dostupné. V určitých případech může být vycházka do okolí, návštěva knihovny či prohlídka kostela realizována během jedné vyučovací hodiny dějepisu nebo během odpoledního dějepisného semináře.

Vyzdvihneme na tomto místě potřebu poznávat **kulturní dědictví**, movité i nemovité **památky**, která by měla být nedílnou součástí edukace místní historie. Jak již bylo řečeno výše, právě architektonické památky hrají při výuce regionálních dějin naprosto klíčovou roli. I učitelé, kteří na výuku regionální historie rezignují, by měli jako příklady jednotlivých uměleckých stylů uvádět ukázky z okolí. Vesměs tak také opravdu činí. Konkrétní památka je názornou ukázkou, ale také motivačním nástrojem, zdrojem badatelských aktivit, místem paměti i potencionálním místem edukačního procesu. Cílem však není konkrétní objekt pouze popsat, zařadit do architektonického stylu a znát rok jeho vzniku. Důležité je vést žáky k uvědomění si **hodnoty kulturního dědictví a potřeby jeho ochrany**. Neméně významné je motivovat žáky k vnímání kulturních památek (a nejen jich) jako **míst paměti**, jejichž prostřednictvím je možné vypravit se hluboko do minulosti, i když neleží daleko od školy. Tato místa nabízejí vhodný prostor pro rozvoj **badatelských dovedností a reflexi historického vědomí**.¹⁷⁸

Detailní databázi památek Plzeňského kraje, která obsahuje nejen informace o samotné památce, ale také významné události, osobnosti či pověsti, které jsou s místem spojeny, a návrhy na jejich didaktické využití naleznou učitelé ve webové aplikaci *PamátkaPin*, doplněné interaktivní mapou s názvem *Za humny je hrad*.¹⁷⁹

¹⁷⁶ K domácí učební práci žáků viz tamtéž, s. 240–241.

¹⁷⁷ Viz tamtéž, s. 233.

¹⁷⁸ K této problematice zevrubně HAVLŮJOVÁ, Hana; NAJBERT, Jaroslav a kol. *Paměť a projektové vyučování v dějepise*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. HLAVAČKA, Milan; MARES, Antoine; POKORNÁ, Magdaléna. *Paměť míst, událostí a osobností: historie jako identita a manipulace*. Praha: Historický ústav, 2011.

¹⁷⁹ <http://pamatkopin.zcu.cz>

Spolupráce s regionálními institucemi

Nezbytným předpokladem kvalitní výuky regionálních dějin je spolupráce s kulturními a historickými institucemi regionu.¹⁸⁰ Jedná se zejména o muzea a knihovny, případně archivy a galerie. Připomeňme si, že dle požadavků RVP ZV by již žáci 1. stupně základní školy měli využívat archivů, knihoven, sbírek muzeí a galerií jako informačních zdrojů pro pochopení minulosti.

Škola a muzeum

Muzeum je primárně instituce, která sbírá, třídí, zpracovává, zkoumá a vystavuje historické předměty. „Pouhé“ uchovávaní hmotných dokladů vývoje přírody a společnosti, ať je jakkoli záslužné, však zdaleka nestačí. Posláním muzea je rovněž vhodně a působivě prezentovat své sbírky veřejnosti. Na tuto prezentační funkci muzea bylo upozorňováno již v 60. letech 20. století, kdy byla navázána spolupráce mezi muzei a školami. Stalo se zvykem, že v prostorách muzea dokonce probíhaly celé vyučovací hodiny, zejména dějepisu, vlastivědy či biologie. Tato činnost však byla ovlivňována vládnoucí politikou. To se projevovalo jednak v obsahu výkladu pro školy, který měl ideologický nádech a zahrnoval pouze politicky žádoucí a „správně“ interpretovaná témata. Socialistická ideologie se však promítala rovněž do forem práce se školním návštěvníkem. Většina žáků byla více či méně trpným objektem učitelova či muzejníkovy výkladu. O samostatné, natož tvůrčí práci žáků téměř mluvit nelze.¹⁸¹

Po politických i společenských změnách v roce 1989 se výrazně transformovalo také postavení muzeí. Muzea byla sice oproštěna od svého letitého ideologického úkolu, ale výrazně jim poklesla návštěvnost. V nové době, založené na nových informačních technologiích a plně multikin a zábavních center, byla muzea nucena chtít nechtě přehodnotit svůj přístup k veřejnosti i školám a klást mnohem větší důraz na formu prezentace své práce a jejích výsledků. Jinak by v konkurenci „zábavních“ institucí nemohla obstát.¹⁸²

Spolupráci muzea a školy bylo v uplynulých porevolučních letech věnováno mnoho pozornosti. V roce 2008 se v Brně konalo celorepublikové kolokvium na téma českého muzejnictví s názvem *Muzeum a vzdělávací systém v České republice*,¹⁸³ jehož prostřednictvím měli muzejní pracovníci možnost seznámit se s RVP ZV a potřebami školy, které by mohla muzea uspokojovat. Jedná se především právě o problematiku regionálních dějin, o snahu probudit v žácích kladný vztah k místu jejich bydliště, vyvolat v nich zájem o minulost a kulturní bohatství regionu. Dlouhodobě a systematicky se kooperaci muzea a školy věnuje *Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně*. V roce 2015 toto muzeum připravilo již sedmý ročník mezinárodní konference *Muzeum a škola*, který byl zaměřen na filmovou a audiovizuální tvorbu jako specifickou formu poznávání a zkoumání před-

¹⁸⁰ LABISCHOVÁ, D.; GRACOVÁ, B. *Příručka*, s. 172.

¹⁸¹ Dle republikových výzkumů ze 70. let 20. století byla pouze 2 % muzejních expozic využívána k samostatné práci žáků. JÍLEK, Tomáš. Vztah muzeí a školy v poválečném vývoji českého školství. In KUMPERA, Jan (ed). *Dějepis XX, Sborník katedry historie. Muzeum a škola – příspěvky z konference*. Plzeň: Pedagogické centrum, 2004, s. 15–17.

¹⁸² HUTNÍKOVÁ, Jana. *Poznání historie regionu nejmladší generací a role muzea v tomto procesu*. In MUŠKOVÁ, E. *Výuka*, s. 23–28.

¹⁸³ Výstupem kolokvia je sborník *Muzeum a vzdělávací systém v České republice. Sborník příspěvků z V. celorepublikového kolokvia na aktuální téma českého muzejnictví*. BURIÁNKOVÁ, Michaela; KOMÁRKOVÁ, Anna (edd.). Praha 2010.

mětů a doplněn workshopem klasické filmové animace.¹⁸⁴ V západočeském regionu se podobné setkání uskutečnilo v Západočeském muzeu v Plzni v roce 2003. Sborník z této konference byl posléze vydán jako sborník katedry historie *Dějepis XX*.¹⁸⁵

Výsledkem tohoto muzejně školského diskurzu je poměrně uspokojivá spolupráce mezi těmito dvěma institucemi, nebo minimálně alespoň oboustranná snaha o ni. Muzea mají čím dál větší snahu doplňovat své expozice i výstavy doprovodnými edukačními programy a vycházet vstříc požadavkům škol. Západočeské muzeum v Plzni dokonce již zaměstnává vlastního didaktického pracovníka, který o událostech, projektech a akcích pro školy průběžně informuje učitele prostřednictvím elektronické korespondence. Sami autoři této publikace připravili v Národopisném muzeu Plzeňska, jež je součástí Západočeského muzea v Plzni, výstavu *Jak se žilo v Plzni za císaře „Procházký“*, která byla doplněna doprovodným didaktickým programem. Kromě vyplňování „klasických“ pracovních listů se mohly děti zúčastnit *Dobrodružné expedice do minulosti Plzeňanů*, v jejímž průběhu luštily křížovky, zábavné kvízy či hádanky, skládaly puzzle, řešily interaktivní úkoly na připravených tabletech a dotykových monitorech. Vyvrcholením didaktického programu bylo otevření truhly, která skrývala dobové dámské i pánské oblečení. To si mohli úspěšně „dobrodruzi“ vyzkoušet, vyfotografovat se v něm a zúčastnit se fotosoutěže, probíhající na připravených webových stránkách.¹⁸⁶ Z vlastní zkušenosti tedy víme, že školy, učitelé i žáci mají o tyto aktivity zájem. Učitelé pak ocení nabídnutý didaktický „servis“.

Již mnoho let nabízí velice kvalitní edukační programy plzeňské Pivovarské muzeum. Jejich prostřednictvím se mohou žáci 1. i 2. stupně velice efektivně (i efektně) seznámit se středověkou Plzní, s jejím založením, životem ve středověkém městě, plzeňským erbem i zapomenutými řemesly.

Téměř příkladné je úsilí Muzea Českého lesa v Tachově. Toto muzeum má mezi ostatními muzei v regionu specifické postavení. Vzniklo v regionu při západní hranici republiky, kde došlo k odsunu původního německého obyvatelstva a totální výměně osídlenců. Do popředí tedy vystupuje jeho pozice „tvůrce“ paměti. V muzejní praxi tachovského muzea je to vidět na tématech pořádaných výstav a přednášek, z nichž se mnohé zaměřují na prezentaci dosud tabuizovaných nebo neznámých faktů. Rodiče a prarodiče v tomto regionu nemohou svým dětem zprostředkovat historii místa, kde žijí, jelikož ji sami nezažili a neznají ji. Potřebu ztotožnění obyvatel s místem a regionem musí do značné míry tedy naplňovat muzeum. Muzeum Českého lesa se školami pracuje velice intenzivně. Nabízí přednášky a „průvodcovský“ výklad v expozici i ve městě, organizuje projektové dny a různorodé edukační programy. Za všechny jmenujme *Moje město*, *Stopy historie regionu*, *Průmyslová revoluce na Tachovsku* či *Významné „osmičky“ 20. století na Tachovsku*.¹⁸⁷ Kromě toho v muzeu probíhají historické a společenskovední semináře. Pokud byste chtěli podniknout do Tachova výlet či exkurzi, Muzeum Českého lesa vám zajistí plný průvodcovský, informační i didaktický servis.¹⁸⁸

¹⁸⁴ Přehled jednotlivých ročníků a další informace viz Archiv konference Muzeum a škola na webových stránkách Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně – dostupné z <http://www.muzeum-zlin.cz/cs/stranky/archiv-konference-muzeum-a-skola/> (cit. 4. 9. 2015).

¹⁸⁵ KUMPERA, Jan (ed.). *Muzeum a škola: příspěvky z konference. Sborník katedry historie FPE ZČU Plzeň, Dějepis XX*. Plzeň: Pedagogické centrum, 2004.

¹⁸⁶ Ukázka pracovních listů a dalších didaktických aktivit je součástí katalogu k této výstavě.

¹⁸⁷ Kompletní didaktická nabídka muzea a informace pro školy jsou uvedeny na webových stránkách muzea – dostupné z <http://www.muzeum.tachov.cz/nabidka-pro-skoly.html> (cit. 4. 9. 2015).

¹⁸⁸ HUTNÍKOVÁ, J. *Poznání*.

Muzeum Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech poskytuje specializované přednášky a exkurze pro školy. Pro mateřské školy a nižší stupeň základních škol má připravený interaktivní program *Se skřítkem Muzejníčkem do muzea*, pro větší děti jsou určeny doprovodné programy ke stálým historickým, paleontologickým i přírodovědným expozicím.¹⁸⁹

Didakticky velice aktivní je také Muzeum jižního Plzeňska v Blovicích. Stejně jako „krajské“ plzeňské muzeum i toto zaměstnává muzejního pedagoga. Pro širokou veřejnost je určena série přednášek prezentující historii jižního Plzeňska (v roce 2015 se uskuteční 27 přednášek!) i několika exkurzí. Školám je nabízena exkurze po archeologických lokalitách jižního Plzeňska a doprovodné edukační programy *Velikonoce na zámku Hradiště* a *Advent na zámku Hradiště*. Zajímavostí je haptický doprovodný program ke stálé expozici vycházející vstříc handicapovaným návštěvníkům.¹⁹⁰

Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, Muzeum Chodska v Domažlicích, Muzeum Šumavy Sušice a Městské muzeum Horažďovice v tomto ohledu poněkud zaostávají.

Knihovna jako zdroj informací

Jako vhodný zdroj informací dobře poslouží knihovna. Většina škol má svou vlastní školní knihovnu. Městské knihovny jsou vesměs v každém menším městě a vedle beletrie nabízejí i regionálně zaměřenou literaturu. Se zásadami práce v knihovně bývají žáci obvykle seznámeni v rámci výuky českého jazyka a literatury. Dějepisné edukaci tedy mohou posloužit jako zdroj informací nebo místo regionální výuky.

Role archivu v edukaci

Archivy jsou odbornými pracovišti, která třídí, katalogizují, restauroují a konzervují historický materiál, převážně písemné prameny (ale také obrazové, grafické či zvukové prameny jako fotografie, plakáty, zvukové nahrávky, filmy apod.).¹⁹¹ Jak již bylo několikrát zmíněno, dle RVP ZV by měli již žáci 1. stupně využívat archiv jako zdroje informací pro pochopení minulosti. Dokážete si však představit desetiletou holčičku marně se snažící dosáhnout na zvonek archivu nebo jedenáctiletého hochu studujícího v archivní badatelně? V tomto případě se jedná spíše o utopickou představu. Ostatně na rozdíl od muzeí nemají archivy poslání poskytovat služby k uspokojování kulturních, výchovných a vzdělávacích potřeb veřejnosti. Nemůžeme tedy ani očekávat, že budou stejně jako muzea připravovat edukační programy pro školy a snažit se přilákat dětské badatele. Na druhou stranu není možné ve školním dějepisě archivní pracoviště ignorovat a tvářit se, že neexistují. Správná cesta je někde uprostřed. Nabízí se podniknout do nejbližšího archivu exkurzi, během které žáci pochopí, co to archiv je a jaké nabízí badatelské možnosti, a seznámí se se základy archivní práce (efektně na žáky působí zejména restaurátorské práce a digitalizace pramenů) a případně také významnými, zajímavými archiváliemi. V žádném případě také nechceme dospět k závěru, že by ve výuce dějepisě neměly být využívány historické prameny. Obzvláště v případě regionální historie by to byla závažná chyba. Prameny vhodné

¹⁸⁹ Podrobné informace viz webové stránky muzea – dostupné z <http://www.muzeumrokcany.cz/specializovane-prednasky-a-exkurze-pro-skoly/> (cit. 4. 9. 2015).

¹⁹⁰ Více viz Muzeum jižního Plzeňska Blovice, Nabídka pro školy – <http://www.muzeum-blovice.cz/nabidka-pro-skoly/> (cit. 4. 9. 2015).

¹⁹¹ LABISCHOVÁ, D.; GRACOVÁ, B. *Příručka*, s. 173.

k didaktickému využití však musí vybrat a „předpřipravit“ učitel. Archiv by měl tedy sloužit jako zdroj informací pro pochopení minulosti a zároveň jako studnice vhodného didaktického materiálu učitelům.

Chce-li učitel využívat ve výuce archivních pramenů, nemusí nutně trávit desítky hodin v badatelně archivu. V dnešní počítačové době je již velké množství pramenů k dispozici v digitalizované formě na internetu. Zejména pramenů regionální provenience, které jsou vhodné k edukační aplikaci: kronik, matrik, fotografií či listin.

Nepostradatelnou pomůckou eminentního významu je pro učitele Plzeňského kraje a jejich žáky bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů *Porta fontium*.¹⁹² Jedná se o webový server, jenž je výsledkem společného přeshraničního projektu Státního oblastního archivu v Plzni a Generálního ředitelství Státních bavorských archivů v Mnichově. Cílem tohoto projektu je pomocí rozsáhlé digitalizace znovu spojit do jednoho virtuálního celku archivní fondy, které byly po druhé světové válce násilně roztrhány a rozděleny do českých a bavorských archivů. Vědeckému světu, regionálním badatelům i regionálním učitelům se tak nabízí možnost z pohodlí domova studovat regionální kroniky, matriky, listiny, pozemkové knihy, urbáře, sčítání lidu, některá periodika i fotografie. Tato webová databáze a především povědomí o její existenci výrazně usnadňuje cestu regionálních historických pramenů do školních lavic.

¹⁹² Porta fontium, dostupné z <http://www.portafontium.eu/> (cit. 4. 9. 2015).

Regionální historie a projektové vyučování

Projektové vyučování – definice projektu

Jedním z médií, skrze něž je možné a zároveň vhodné ponořit žáky do dějin jejich regionu, je projekt. Pro naše potřeby je nadbytečné řešit, zda je projekt metodou vyučování, komplexní metodou vyučování,¹⁹³ organizační formou vyučování,¹⁹⁴ specifickým způsobem zpracování obsahu vyučování, variantou způsobu koncentrace učiva¹⁹⁵ nebo typem vzdělávací strategie.¹⁹⁶

Svou akcentací angažovanosti žáka je nám blízká definice Stanislava Vrány, který mluví o projektu jako o „podniku žáka“, činnosti, za kterou žák plně převzal odpovědnost.¹⁹⁷ Vránův přístup můžeme doplnit definicí procesní, která projekt jasně definuje jeho jednotlivými fázemi:

1. MOTIVACE,
2. MAPOVÁNÍ, TŘÍDĚNÍ
3. ŘEŠENÍ
4. PRODUKT PROJEKTU
5. REFLEXE¹⁹⁸

Jak projekt plánovat

Pro úspěšnou akceptaci projektového přístupu našimi žáky je klíčový způsob plánování projektů. Ten rozhoduje o tom, jestli právě tento projekt bude tím kýženým „žakovským podnikem“, nebo jen další „nařízenou“ činností.

Formálním rámcem plánování projektů je samozřejmě Rámcový vzdělávací program. Ten nabízí možnost průřezových témat, projektů zaměřených na jeden předmět, interdisciplinárních projektů, projektů v dramatické výchově nebo projektů zaměřených na zkvalitnění sociálních vztahů.¹⁹⁹

Praktická stránka plánování projektu pak začíná výše zmíněnou fází motivační. Pro pedagoga, jenž chce spolu se svými žáky najít projekt, který bude po všech stránkách fungovat, je klíčové uplatnit koučovací přístup. Pedagog je zodpovědný za proces, žáci za výsledek. Nedirektivní přístup pedagoga je důležitý po celou dobu trvání projektu, v úvodní motivační fázi je pak naprosto stěžejní.

¹⁹³ VRÁNA, Stanislav. *Učebné metody*. Praha, Brno: Vydavatelský odbor Ústředního svazu jednot učitelských, 1934. TOMKOVÁ, Anna. Proměny vyučovacích metod v primární škole. In *K současným problémům vnitřní transformace primární školy*. Praha: PedF UK, 1998, s. 37–61. MAŇÁK, Josef; ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Pedagogická fakulta MU, 2006.

¹⁹⁴ SKALKOVÁ, Jarmila. *Za novou kvalitu vyučování*. Brno: Paido, 1995; SOLFRONK, Jan. *Problematika organizačních forem vyučování a alternativní školství*. Praha: PedF UK a PedF TU, 1995. KAŠOVÁ, Jitka. *Škola trochu jinak. Projektové vyučování v teorii i praxi*. Kroměříž: luventa, 1995.

¹⁹⁵ VALENTA, Josef a kol. *Pohledy. Projektová metoda ve škole a za školou*. Praha: Ipos Artama, 1993.

¹⁹⁶ KUBÍNOVÁ, Marie. *Projekty (ve vyučování matematice) – cesta k tvořivosti a samostatnosti*. Praha: PedF UK, 2002.

¹⁹⁷ VRÁNA, Stanislav. *Učebné metody*.

¹⁹⁸ TOMKOVÁ, Anna; KAŠOVÁ, Jitka; DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Učíme v projektech*. Praha: Portál, 2009.

¹⁹⁹ DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Projektové vyučování v české škole – vývoj, inspirace, současné problémy*. Praha: Karolinum, 2009.

Projekt, který má splnit podmínku účinné integrace poznatků, je pak samozřejmě nemyšlitelný bez jasného naformulování cílů. Na rozdíl od Anny Tomkové se nedomníváme, že formulace cílů projektu je výhradní záležitostí pedagoga.²⁰⁰ I zde má žák své místo.

Rozvoj klíčových kompetencí RVP

Projektová výuka je dle našich praktických zkušeností nejintenzivnějším způsobem budování klíčových kompetencí žáka, a to ve všech požadovaných oblastech.

Pokud bychom se na přínos projektů v oblasti kompetencí podívali detailněji, projekty velice intenzivně přispívají k poznávání smyslu a cíle učení a budování pozitivního vztahu k učení (kompetence k učení). V oblasti kompetencí k řešení problémů bychom akcentovali přínos pro strategické řešení problémů a budování pocitu zodpovědnosti za svá rozhodnutí. Kompetence komunikativní jsou v projektu budovány v celém jejich spektru, v sociálních a interpersonálních kompetencích jde zejména o pochopení potřeby efektivně spolupracovat. V kompetencích pracovních přináší projekty velice efektivní tlak na plnění povinností a závazků.

Z výše řečeného jasně vyplývá, proč se nám jeví spojení regionálních dějin a projektového vyučování jako ideální cesta implementace regionální tematiky do edukačního procesu. Dějiny vlastního životního prostoru mají obrovskou šanci stát se tím projektem, který všechny zúčastněné obohatí a bude je bavit.

Návrhy projektů

V následující kapitole představujeme ukázky výuky regionální historie v projektech. Jedná se o různé druhy projektů určené pro 1. i 2. stupeň ZŠ, dlouhodobé i jednodenní, třídní i celoškolské.

Vzhledem k tomu, že různé školy mají různé podmínky, možnosti a potřeby, je třeba k těmto projektům přistupovat jako k inspiraci a přizpůsobit je požadavkům jednotlivých škol.

Poslední projekt „Realizujeme vlastní výstavu“ má jinou strukturu než projekty ostatní, je koncipován jako manuál pro učitele s otevřenými možnostmi.

²⁰⁰ TOMKOVÁ, Anna; KAŠOVÁ, Jitka; DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Učíme v projektech*. Praha: Portál, 2009.

NAŠE OBEC/MĚSTO _____, SEZNAMTE SE!

historický průvodce

Anotace:

Projekt „Naše obec/město _____, seznamte se!“ nabízí žákům jednu z cest, jak nahlédnout do historie vlastní obce a zjistit, jaké jsou jejich vlastní kořeny. Vytvořením historického průvodce získají žáci přehled o důležitých meznících dějin obce od jejího vzniku po současnost, zmapují její historické a kulturní památky, seznámí se s jejími významnými osobnostmi, zjistí, jaké pověsti o obci se tradují a jaké postavení v historii obce měla jejich rodina. Kromě přínosu pro samotné žáky se může průvodce stát obohacením pro ostatní občany či návštěvníky obce, pokud jej žáci poskytnou obecnímu úřadu či informačnímu centru, zejména pak v menších městech a obcích.

Vzhledem k tomu, že se jedná o projekt skupinový, žáci také prohlubují své schopnosti spolupracovat v týmech, hledat cestu ke společnému cíli, dělit si role a učit se odpovědnosti za svou práci ve skupině.

Cíle a očekávané výstupy projektu:

Žák:

- vytvoří tištěného historického průvodce své obce v MS Word (pro nižší ročníky lze upravit způsob zpracování)
- vymyslí reklamu na svou obec pomocí historického průvodce
- pozná historické události a kulturní památky obce, osobnosti, pověsti a slavnosti, které s historií obce souvisí, zjistí informace z historie své rodiny
- hledá informace o své obci na internetu, v dostupných publikacích, u občanů
- tvoří jednoduché texty, doplňuje je vhodným obrazovým materiálem
- pracuje ve skupině, kooperuje

Produkt projektu:

Historický průvodce obcí – tištěná brožura obsahující přehled historie obce od počátku do současnosti, představující známé osobnosti, památky a pověsti obce ukazující roli rodiny v historii obce, který se žáci budou snažit „prodat“ svým spolužákům, případně zástupcům obecního úřadu, informačního centra nebo muzea pomocí reklamy (hrané, mluvené, zpívané či animované) na svou obec s použitím průvodce.

Integrace předmětů:

- **Český jazyk a literatura**
vyhledávání materiálů, studijní práce s textem, tvorba jednoduchých textů
- **Informační a komunikační technologie**
práce s internetem a programem MS Word, počítačová animace, práce s videem
- **Dějepis**
orientace na historické ose, orientace v lokálních dějinách a kulturním bohatství obce
- **Výtvarná výchova**
grafické zpracování brožury, tvorba fotografií, kreslení reklamy
- **Hudební výchova**
skládání reklamního sloganu či písně

Doporučený ročník: 4. - 5. ročník 1. stupně ZŠ a 2. stupeň ZŠ
(Rozsah brožury a způsob zpracování je nutné přizpůsobit věku žáků, jejich schopnostem a dovednostem.)

Časová náročnost:

2 týdny

2 vyučovací hodiny – úvodní fáze

1 vyučovací hodina + 2 týdny domácí příprava – mapování a třídění

4 - 5 vyučovacích hodin – realizace + reflexe

Materiál, pomůcky:

počítač, internet, tiskárna, dataprojektor, kancelářské potřeby, potřeby pro svázání brožury, turistické průvodce různých měst

Jak na to?

1. FÁZE – MOTIVACE – 1 vyučovací hodina

Učitel přinese žákům dopis/e-mail od známé osobnosti/mimozemšťana/filmového hrdiny, ve kterém tato postava vyjadřuje zájem navštívit jejich obec a seznámit se s její historií. Před návštěvou by rád o obci, jejích památkách a historii zjistil podrobnější informace, proto by potřeboval zaslat historického průvodce jejich obce, podle kterého by naplánoval trasu návštěvy.

Učitel poté nasměruje diskuzi k tomu, kde a pro koho by se dal historický průvodce využít – pro návštěvníky obce na obecním úřadě, v informačním centru, v místním muzeu apod., z čehož může vyplynout návrh na poskytnutí některých (všech) průvodců pro potřeby těchto institucí. Motivujícím prvkem může být i to, že své průvodce musí žáci nejen spolužákům, ale i zástupcům zmíněných institucí „prodat“, a to funguje nejlépe pomocí reklamy.

Žáci tímto zjistí, co je cílem projektu a jejich úkolem na příštích čtrnáct dní. Následuje brainstorming, co by měl historický průvodce obsahovat. Žáci prostudují ukázky turistických průvodců různých měst (pokud existuje, i průvodce jejich městem) a na jejich základě se pokusí navrhnout, jaké oblasti by měl obsahovat průvodce historií a které do historického průvodce nepatří.

Z brainstormingu vzejde myšlenková mapa s jednotlivými částmi historického průvodce: historie obce, osobnosti, památky, pověsti, moje rodina v minulosti, slavnosti a poutě.

2. FÁZE – MAPOVÁNÍ A TŘÍDĚNÍ

A) ve škole – 1 vyučovací hodina

Žáci vytvoří skupiny po 4–5, dohodnou se na rozdělení jednotlivých kapitol, grafickém zpracování a struktuře jejich vlastního průvodce. K jednotlivým kapitolám zaznamenávají informace, které již znají. Diskutují s učitelem, kde lze nalézt další zdroje informací o historii obce. Vytvoří předběžný návrh úvodní strany průvodce. Navrhnou, jak bude vypadat jejich reklama a jaký bude mít formát (hraná, mluvená, zpívaná či animovaná).

Učitel seznámí žáky s kritérii hodnocení jejich produktu

B) domácí příprava – 2 týdny

Žáci si připraví podklady pro zpracování své kapitoly na projektovém dnu (obrázky, fotografie, ilustrace, texty, mapy). Využívají vlastní znalosti, internet, dostupné publikace, lokální muzea, případně archivy a vzpomínky pamětníků.

- **Historie obce** – přehled podstatných událostí od založení obce po současnost v jednotlivých historických obdobích.
- **Osobnosti** – zajímaví usedlíci a rodáci v historii i současnosti.
- **Památky** – přehled památek obce nejlépe s vlastními fotografiemi.
- **Pověsti** – soupis známých pověstí týkajících se obce s vlastními ilustracemi.
- **Slavnosti** – pokud mají historický základ, vysvětlit jaký.
- **Moje rodina v minulosti** – každý ze skupiny představí minulost své rodiny. Každý osloví členy své rodiny, aby zjistil, co jeho vlastní rodina znamenala pro obec, čím jeho předkové byli a jak v obci žili. Doplní dobovými fotografiemi. Připravují podklady pro reklamu, případně reklamu samotnou.

Učitel v této fázi plní roli poradce a zdroje informací.

3. FÁZE – ŘEŠENÍ PROJEKTU – 2–3 vyučovací hodiny

Žáci ve skupině zpracují konečnou podobu historického průvodce v programu MS Word tak, aby měly všechny kapitoly jednotnou grafickou podobu, mohou využít již připravených šablon, či zvolit vlastní návrh. Vytvoří úvodní stranu brožury. Průvodce vytisknou a svážou.

Žáci dle zadaných kritérií sami rozhodnou, zda je jejich produkt hotový a jaké získají hodnocení. Na závěr žáci vymyslí reklamu na svoji obec s použitím průvodce.

4. FÁZE – PRODUKT PROJEKTU – 1 vyučovací hodina

Každá skupina představí svoji obec pomocí vymyšlené reklamy a předloží vlastního historického průvodce v několika výtiscích k nahlédnutí a hodnocení na výstavu.

5. FÁZE REFELEXE – 1 vyučovací hodina

První fáze hodnocení probíhá v kruhu po jednotlivých skupinách, kde žáci sdělují své pocity týkající se vlastní práce a spolupráce ve skupině.

V další fázi žáci prohlížejí jednotlivé průvodce a na přiložený arch píšou jedno ocenění a jedno doporučení, co by bylo dle jejich názoru potřeba změnit. Pokud se zúčastní zástupci obecního úřadu či infocentra, mohou již vybírat průvodce, které použijí pro budoucí návštěvníky obce.

PLZEŇ V ŘECE ČASU

Anotace:

Projekt „Plzeň v řece času“ by měl ukázat žákům a následně občanům Plzně, jakou roli plnila Plzeň v historickém kontextu regionálním i národním od počátků pravěkého osídlení oblasti, založení města až po současnost. Hlavním cílem projektu je v každém ročníku 2. stupně vytvořit monumentální časovou osu dle historických období, kterým se v daném ročníku věnují. Žáci na ni budou v průběhu celého školního roku „připínat“ plakáty týkající se důležitých událostí a období v dějinách Plzně. Celoroční úsilí bude zúročeno výstavou PLZEŇ NA PLOTĚ, která vznikne spojením časových os všech ročníků do jedné a jejím umístěním na plot školního pozemku. Výstava tak zprostředkuje celkový pohled na dějiny Plzně ostatním spolužákům, rodičům i široké veřejnosti.

Projekt je koncipován jako každoroční a celoškolní se zaměřením na 2. stupeň ZŠ. Každý žák tak prochází všemi obdobími historie Plzně dle toho, jak postupuje do vyšších ročníků. Jeho prostřednictvím žáci nejen nahlédnou do minulosti svého města a získají o něm požadované znalosti, ale také se učí dovednosti prezentovat výsledky své práce (nebo tuto dovednost prohlubují), učí se být zodpovědní za svoji práci, která je nedílnou součástí práce třídy a zároveň všech ročníků 2. stupně základní školy, dále pak směřovat k dlouhodobému cíli a prohlubovat sociální a komunikativní dovednosti ve skupině. Projekt je samozřejmě možné aplikovat na libovolné město či obec.

Cíle a očekávané výstupy projektu:

Žák:

- ve skupině vytvoří plakát k jedné historické události Plzně a prezentuje získané informace svým spolužákům
- spolupodílí se na výrobě nástěnné časové osy a jejího začlenění do výstavy PLZEŇ NA PLOTĚ
- orientuje se v historii Plzně v daném období (dle ročníků), používá časovou osu, zařadí události chronologicky správně
- hledá informace o dané historické události Plzně na internetu, v dostupné literatuře a pramenech, třídí je a zpracovává
- tvoří jednoduché texty, doplňuje je vhodným obrazovým materiálem
- pracuje ve skupině, kooperuje

Produkt projektu:

Hlavním produktem projektu jsou časové osy jednotlivých ročníků, na nichž jsou „připnuté“ plakáty sumarizující poznatky o zásadních historických událostech Plzně v daném období a jejichž spojením a instalací na plot školního pozemku vznikne výstava s názvem PLZEŇ NA PLOTĚ, přístupná široké veřejnosti.

Dílním produktem jednotlivých skupin jsou pak informační plakáty, zobrazující historické události Plzně, a jejich ústní prezentace před spolužáky.

Integrace předmětů:

- **Český jazyk a literatura**
vyhledávání materiálů, studijní práce s textem, tvorba jednoduchých textů

- **Informační a komunikační technologie**
práce s internetem, textovými a grafickými editory
- **Dějepis**
orientace na historické ose, orientace v lokálních dějinách a kulturním bohatství Plzně a plzeňského regionu
- **Výtvarná výchova**
grafické zpracování časové osy a informačních plakátů, tvorba fotografií

Doporučený ročník: 6. – 9. ročník

Časová náročnost:

Celoroční

Projektový den – Řeka času – 4 vyučovací hodiny

Prezentace plakátů – 15 minut + 1 týden domácí přípravy, během celého školního roku

Instalace výstavy – 4 – 5 vyučovacích hodin (každý ročník 1 vyučovací hodina)

Otevření výstavy – 2 hodiny

Závěrečná reflexe – 1 vyučovací hodina

Materiál, pomůcky:

počítač, internet, tiskárna, laminátor (nejlépe na velikost papíru A3), papíry, barvy, pastelky, fixy, lepidlo, sešívačka, elektrická šňůrka, nůžky, stuha (lano, provaz, pruhy látky)

Jak na to?

1. FÁZE – MOTIVACE – Projektový den Řeka času – 4 vyučovací hodiny na začátku školního roku

Projektový den Řeka času bude pro každý ročník obdobný. Jeho cílem je motivovat žáky k účasti na projektu Plzeň v řece času a zároveň je naučit pracovat s časovou osou. Vlastním výstupem projektového dne je výroba nástěnné časové osy, kterou budou žáci využívat po celý rok při studiu historie Plzně a závěrem ji začlení do historické výstavy Plzeň na plotě.

Motivace

Učitel do třídy přinese různé druhy časových os – tištěných, nástěnných, interaktivních.

Na základě jejich prostudování ve dvojicích či malých skupinách proběhne diskuze na téma časová osa. Učitel pokládá otázky: K čemu slouží? Jaká je její struktura? Jaké obsahuje informace? Jaké je její grafické zpracování?

Aktivita: Moje vlastní časová osa

Žáci individuálně na základě předchozí diskuze vytvoří časovou osu dle zadaného tématu:

6. ročník – Co jsem prožil minulý týden

7. ročník – Co jsem prožil v loňském školním roce

8. ročník – Časová osa mého života – od narození po současnost

9. ročník – Časová osa života mé rodiny – od seznámení rodičů po současnost

Nejprve rozvrhnou, jak bude osa vypadat, jaké mezníky na ose vyznačí (den, měsíc, rok apod.), v jaké vzdálenosti od sebe mezníky budou, popíšou ji. Následně do osy chronologicky

vyznačí své vlastní činnosti a události za dané období. Představí svoje zpracování ve dvojicích celé třídě, ostatní žáci porovnávají, co v kterém okamžiku dělali oni (případně jejich rodina), které činnosti a události se shodují, které úplně chybí.

Učitel poté zavede diskuzi na téma časová osa historie Plzně. Představí žákům období, kterým se budou tento rok zabývat, a zadá úkol vyrobit velkou nástěnnou časovou osu pro daný školní rok. Učitel vede žáky řízenými otázkami, aby sami vymysleli, z jakého důvodu úkol budou plnit: Proč vytvořit takovou časovou osu? Kdo do ní bude „zapisovat“ informace a jak? Jakým způsobem by se dala dále využít? Kam ji umístit? Diskuze by měla vést k formulování cílů pro školní rok (vytvořit informační plakát vybrané historické události Plzně, prezentovat zjištěné informace svým spolužákům, připnout plakát na časovou osu) a k nápadu realizovat výstavu pro veřejnost s názvem PLZENĚ NA PLOTĚ.

Mapování a třídění

Žáci jsou rozděleni do pracovního týmu pomocí jednoduché aktivity: Sestavte sami za sebe časovou osu dle data narození, od nejmladšího do nejstaršího. Žáci vytvoří tříčlenné pracovní skupiny tak, jak jsou seřazeni za sebou.

V týmech navrhnou, jakým způsobem zpracují časovou osu – jsou dána čtyři základní kritéria:

1. odolnost vůči povětrnostním vlivům
2. vzdálenost dílů osy:
 6. ročník – 1m = 10 000 let (cca 12 m)
 7. ročník – 1m = 100 let (cca 11 m)
 8. ročník – 1m = 50 let (cca 9 m)
 9. ročník – 1m = 10 let (cca 10 m)
3. materiálem pro výrobu základní osy je provaz (stuha, pruh látky – nutná dohoda mezi učiteli jednotlivých ročníků)
4. viditelnost

V krátké diskuzi by žáci měli dospět k následujícímu: laminace popisků mezníků, vyznačení mezníků (zalaminované proužky papíru, uzly základního provazu), použití barevných papírů výrazných barev (lepší viditelnost), spojení plakátu s časovou osou (provaz, zalaminovaný pruh papíru), označení jednotlivých historických období (název na zalaminovaném pruhu papíru, pruhu látky, stuže)

Řešení a produkt

Jednotlivé pracovní týmy si rozdělí práci na dílčích úkolech při výrobě časové osy – naměření délky, výroba popisků, mezníků, laminování atd. Dokončenou mapu společně zavěsí na stěny třídy.

Reflexe

Učitel představí seznam témat na příští měsíc (navrhované okruhy pro jednotlivé ročníky viz Příloha 1) a pracovní týmy si vyberou, která chtějí zpracovat a zapíší se do připraveného harmonogramu.

Učitel dále žákům představí kritéria pro tvorbu informačních plakátů a ústních prezentací (velikost plakátu 1–2 strany A3, velikost textu, nadpisů, struktura textu, množství doprovodných materiálů, délka prezentace apod.), která vyvěsí ve třídě. Dále informuje žáky o konzultaci, kterou absolvují před prezentací v určeném termínu (3–4 dny před prezentací).

Žáci zde učiteli představí stručnou osnovu prezentace a návrh informačního plakátu (nadpis, struktura, grafické zpracování, doprovodné fotografie, ilustrace).

Na závěr projektového dne žáci zhodnotí svoji práci ve skupinách, ocení svoje spolupracovníky. V kruhu pak vysloví, co od projektu očekávají.

2. FÁZE – MAPOVÁNÍ A TRŽDĚNÍ – během celého školního roku

A) ve škole – 1 vyučovací hodina

Na začátku měsíce nebo nového historického období proběhne výběr témat a prezentujících na další měsíc. Žáci se dle týmů zapíší do harmonogramu, připomenou si kritéria informačního plakátu a prezentace.

B) domácí příprava – 1 týden

V první fázi domácí přípravy žáci studují dostupné internetové zdroje i literaturu týkající se zpracovávané historické události či období. Navrhnu osnovu prezentace a zpracují základní návrh plakátu. Zúčastní se konzultace s učitelem, přednesou mu své návrhy, dotvoří koncepci.

V druhé fázi domácí přípravy zpracují konečnou podobu informačního plakátu a ústní prezentace dle zadaných kritérií. Učitel v této fázi plní roli poradce a zdroje informací.

3. FÁZE – ŘEŠENÍ PROJEKTU – 15 + 5 minut – během celého školního roku

V daném termínu skupiny prezentují výsledky své badatelské činnosti. Zprostředkují spolužákům informace o historické události města Plzně a představí svůj informační plakát.

Následuje krátká diskuze nad tématem, ostatním žákům je dán prostor pro otázky.

Žáci „připnou“ plakát na časovou osu.

Příprava na otevření výstavy – 1–2 vyučovací hodiny

Přípravná hodina proběhne minimálně čtrnáct dnů před otevřením výstavy. Součástí jsou tyto aktivity:

- stanovení termínu výstavy
- výběr dvojic moderátorů (každý ročník představí svoji časovou osu) – dobrovolný, dle dispozic žáků, nezúčastňují se tvorby pozvánek
- tvorba uvítacího proslovu a ústní prezentace ročníkové časové osy
- tvorba pozvánek pro rodiče a příbuzné, ostatní ročníky – každá skupina vytvoří svůj návrh (počítačové, ruční zpracování), po tajném hlasování je vybrán návrh s nejvyšším počtem hlasů a ten je použit (každý ročník bude mít své pozvánky)
- osobní pozvání vedení školy, případně starosty městské části, senátora apod.
- pozvání zástupců regionálního tisku či televize

4. FÁZE – PRODUKT PROJEKTU – Výstava PLZEŇ NA PLOTĚ

Realizace výstavy – 4–5 vyučovacích hodin

Výstava je realizována na konci školního roku v měsíci červnu, v období, kdy jsou dokončeny všechny ročníkové časové osy. Instalace proběhne po jednotlivých ročnících (1 vyučovací hodina pro každý ročník), žáci pomocí plastových elektrikářských stahovacích pásek (jsou pevné, odolávají povětrnostním vlivům, je s nimi jednoduchá manipulace) připevní časovou

osu a zalaminované plakáty na vyhrazené místo na plotě školního pozemku. Plakát spojí s časovou osou provazem (stuhou, pruhem látky) v místě datace dané události.

Otevření výstavy – 2 hodiny

Otevření výstavy se koná v odpoledních hodinách, moderátorské dvojice přednesou uvítací proslov a představí časové osy svých ročníků. Může promluvit ředitel školy, starosta městské části či senátor. Po oficiálním otevření žáci provádějí své rodiče výstavou a historií Plzně od počátků po současnost.

5. FÁZE REFLEXE – 1 vyučovací hodina

Závěrečná reflexe projektu probíhá na hodině dějepisu, jež následuje po otevření výstavy. Žáci v kruhu sdělují svoje pocity týkající se výstavy a práce na ní. Ústně hodnotí svoji práci a vlastní přínos pro projekt a svoji roli ve skupině. Ocení jednoho spolužáka, případně sdělí svoji nespokojenost. Na závěr učitel ústně zhodnotí práci všech skupin.

Příloha 1 – Návrh témat v jednotlivých ročnících

6. ročník

Nálezy osídlení v jednotlivých obdobích pravěku od starší doby kamenné po dobu římskou

7. ročník

Stěhování národů a raný středověk – nálezy osídlení

Stará Plzeň a rotunda ve Starém Plzenci

Založení Nové Plzně

Výstavba středověkého města

Plzeň ve víru husitských válek

Založení Velkého rybníka v Bolevci

Odpor Plzeňských proti Jiřímu z Poděbrad

Plzeň jako sídlo pražské kapituly

Plzeňský knihtisk

Požáry na počátku 16. století

Poprava loupeživého rytíře Bavúrka ze Švamberka

8. ročník

Rudolf II. v Plzni

Dobytí Plzně Mansfeldem

Pobyt Albrechta z Valdštejna v Plzni

Poprava Jana Sladkého Koziny

Založení kláštera dominikánek

Zřízení gymnázia

Průchod ruského vojska za napoleonských válek

Bourání a budování města v 19. století

První kamenné divadlo

Rozvoj průmyslové Plzně
Plzeňští buditelé
Budování železnice
Budování elektrické dráhy – František Křižík
Škodovy závody
Nové divadlo

9. ročník

1. světová válka v Plzni
Vytvoření Velké Plzně
2. světová válka v Plzni
Spontánní povstání plzeňského obyvatelstva proti německým okupantům
Osvobození Plzně
Lékařská fakulta Univerzity Karlovy
Pedagogická fakulta
Únor 1948
Vysoká škola strojní a elektrotechnická
Emigrace
Politické procesy 50. let
Demonstrace plzeňského obyvatelstva proti měnové reformě a režimu
Pražské jaro 1968
21. srpen 1968 – okupace
Živá pochodeň (Palach x Hlavatý)
Protesty studentů 17. listopadu (Praha x Plzeň)
Lidové milice
Oficiální kultura x polooficiální kultura (Klub mládeže Dominik) x neoficiální (Dalimil)
Sametová revoluce
Privatizace
Evropské hlavní město kultury

TACHOVSKÁ RAPpublika

Anotace:

Projekt reflektuje klíčové historické události města Tachova (bitvu u Tachova 1427, vlastnictví Tachova Janem Filipem Hussmanem z Namědy a Riolsburgu, pochody smrti na konci 2. světové války a odsun německého obyvatelstva) a nekonvenčním způsobem je zprostředkuje žákům i široké veřejnosti prostřednictvím internetového serveru YouTube. Produktem projektu je rapový history-track s hudebním klipem, který se zabývá problematikou vybraného tématu. Klip je umístěn na server YouTube, kde je přístupný široké veřejnosti. Na základě počtu zhlédnutí jsou pak vyhodnoceny nejoblíbenější klipy a spolu s ostatními promítány na závěrečném historickém rapovém battlu, kde probíhají diskuze nad jednotlivými tématy. Projekt má nejen zprostředkovat žákům informace o zásadních milnících v historii Tachova, ale také jim ukázat, že i „dějepis může být neformální zábavou pro každého“.

Cíle a očekávané výstupy projektu:

Žák:

- složí rapový history-track postihující jedno z daných témat tachovské historie, vytvoří hudební klip a umístí ho na internetový server YouTube
- zmapuje vybranou historickou událost Tachova
- hledá informace o dané události na internetu, v dostupné literatuře a pramenech
- tvoří text rapové písně
- pracuje ve skupině, kooperuje

Produkt projektu:

Rapový history-track včetně hudebního klipu, který řeší problematiku vybrané historické události města Tachova. Videoklipy umístěné na YouTube „sbírají“ počet zhlédnutí a v závěrečném rapovém battlu jsou promítány spolužákům (případně jiným ročníkům).

Integrace předmětů:

- **Český jazyk a literatura**
vyhledávání materiálů, studijní práce s textem, tvorba textu rapové písně
 - **Informační a komunikační technologie**
práce s internetem, tvorba počítačové animace
 - **Dějepis**
orientace na historické ose, orientace v lokálních dějinách a kulturním bohatství regionu
 - **Člověk a svět práce – využití digitálních technologií**
práce s videokamerou, smartphonem, tvorba videoklipu
- Doporučený ročník: 8.–9. ročník**

Časová náročnost:

2 týdny

3 vyučovací hodiny – motivace, mapování a třídění

2 týdny domácí přípravy – řešení

2 vyučovací hodiny – produkt, reflexe

Materiál, pomůcky:

počítač, internet, smartphone, videokamera, dostupná odborná literatura k tématům

Jak na to?

1. FÁZE – MOTIVACE – 1 vyučovací hodina

Žáci bez jakýchkoli informací zhlédnou několik klipů známých českých a slovenských rapperů (Majk Spirit, IronKap, Rytmus, Ben Cristovao).

Následuje diskuze na téma rap, co je jeho podstatou, čím se liší od klasických forem písně, kdo jsou jeho interpreti, jaký jazyk používá, jaký je kulturní a sociální kontext rapu. Učitel vznese otázku, zda se žáci domnívají, že lze tuto formu použít i v předmětu dějepisu a zejména pro následující témata historie Tachova: bitva u Tachova 1427, vlastnictví Tachova Janem Filipem Hussmannem z Namědy a Riolsburgu, pochody smrti na konci 2. světové války, odsun německého obyvatelstva.

Učitel představí návrh projektu: složit rapový history-track, který reflektuje jedno z témat, vytvořit hudební klip, umístit ho na YouTube a sbírat počet zhlédnutí, uspořádat závěrečný historický rapový battle s promítáním klipů a následnou diskuzí nad jejich tématy.

2. FÁZE – MAPOVÁNÍ A TŘÍDĚNÍ – 2 hodiny

Žáci vytvoří skupiny po 3-4, dohodnou se, které téma zvolí a zapíší se do připraveného programu (každé téma mohou zpracovat 2-3 skupiny dle celkového počtu žáků).

V další fázi pomocí brainstormingu zjistí a zapíší, jaké informace o dané události mají. Studují problematiku tématu z poskytnuté literatury a internetu, třídí informace a vytvoří myšlenkovou mapu události. Mohou začít se skládáním textu rapu a vymyšlením scénáře hudebního klipu.

V závěru tohoto bloku učitel spolu s žáky formuluje úkoly na příští 2 týdny domácí přípravy a určí datum sčítání počtu zhlédnutí klipů:

1. Složit text rapového history-tracku
2. Vymyslet scénář hudebního klipu a natočit ho (je možné vytvořit i animaci)
3. Umístit klip na YouTube v daný termín

3. FÁZE – ŘEŠENÍ PROJEKTU – domácí příprava – 2 týdny

Během domácí přípravy žáci vypracují dohodnuté úkoly.

V této fázi učitel plní roli konzultanta, poradce i zdroje informací.

4. FÁZE – PRODUKT PROJEKTU – 1,5 vyučovací hodiny

Historický rapový battle

Po uplynutí dohodnuté doby sběru zhlédnutí dojde k vyhodnocení a k určení pořadí promítání klipů na rapovém battlu. Po promítnutí klipů týkajících se stejné události probíhá společná diskuze nad klipem, jeho zpracováním a hlavně nad tématem - zda žáci získali přehled o dané události, o tom, jak událost ovlivnila město a jaký má přesah do současnosti. Žáci mohou klást autorům klipů otázky týkající se informací o událostech.

5. FÁZE REFLEXE – 20 minut

Hodnocení projektu a vlastní práce probíhá společně v kruhu, žáci se zaměřují na vlastní pocity, svůj přínos pro skupinu a oceňují práci ostatních.

Když kardinál Cesarini utíkal od Domažlic aneb Detektivní/dobrodružný příběh na pozadí velké historické události

Anotace:

Projekt „Když kardinál Cesarini utíkal od Domažlic“ je tematicky umístěn do období páté křížové výpravy husitských válek a reflektuje význam bitvy u Domažlic, zároveň umožňuje žákům využít reálnou historickou událost pro rozvoj jejich imaginace. Cílem projektu je napsat detektivní či dobrodružnou povídku na pozadí reálné historické události bitvy u Domažlic. Žáci si nejprve nastudují průběh a okolnosti bitvy, zhodnotí její význam v regionálním i národním kontextu a reálné historické osobnosti a dílčí události využijí ve svém vlastním smyšleném příběhu. Vrcholem projektu pak bude tzv. Odpoledne autorského čtení, doprovázené dramatizací příběhů, které zrealizují ve škole v imitované kavárně U Kardinálského klobouku pro své rodiče a příbuzné.

Tento projekt lze využít v 7. ročníku jako součást učiva o husitství nebo v ostatních ročnících u příležitosti výročí bitvy u Domažlic.

Cíle a očekávané výstupy projektu:

Žák:

- napíše smyšlenou detektivní či dobrodružnou povídku na pozadí bitvy u Domažlic, vymyslí její název, doplní jednoduchou dramatizací a představí ji na Odpoledni autorského čtení
- zmapuje příčiny, průběh a důsledky bitvy
- hledá a třídí informace v dostupné literatuře, pramenech a na internetu
- pracuje ve skupině, kooperuje

Produkt projektu:

Autorská dobrodružná či kriminální povídka na pozadí bitvy u Domažlic, kterou žáci s podporou jednoduché dramatizace představí rodičům na Odpoledni autorského čtení v imitované kavárně U Kardinálského klobouku, jež vznikne v jejich třídě.

Integrace předmětů:

- **Český jazyk a literatura**
vyhledávání materiálů, studijní práce s textem, tvořivé psaní
- **Informační a komunikační technologie**
práce s internetem
- **Dějepis**
orientace v lokálních dějinách a kulturním bohatství regionu
- **Výtvarná výchova**
grafické zpracování doprovodné dramatizace

Doporučený ročník: 6. – 9. ročník

Časová náročnost:

1 projektový den – 6 hodin

1 + 2 hodiny - Odpoledne autorského čtení - pro rodiče

Materiál, pomůcky:

počítač, internet, tiskárna, tematická literatura, prameny a internetové zdroje, papír, balicí papír, psací a kreslicí potřeby, nůžky, lepidlo, karton

Jak na to?

1. FÁZE – MOTIVACE – 20 minut

Žáci rozdělení do skupin po čtyřech rozlušťí šifru (viz Příloha 1) a naleznou ve třídě schované tajné listiny, popisující bitvu u Domažlic v roce 1431 (viz Příloha 2). Jejich úkolem bude prostudovat je a navrhnout, které historické události se týkají.

Proběhne krátká diskuze o dané události, postřehy žáků jsou zapsány na tabuli.

Učitel poté žákům přednese prosbu ředitele školy o obohacení školní knihovny (případně může zasáhnout sám ředitel), v níž je nutné doplnit nedostatek dobrodružné a kriminální literatury, proto by je chtěl požádat, aby takové příběhy dnes vytvořili. Na základě rozpravy učitel spolu s žáky stanoví úkoly a cíle projektového dne, které znějí následovně:

1. Prostudovat literaturu a internetové zdroje týkající se bitvy u Domažlic a vytvořit myšlenkovou mapu zobrazující její příčiny, průběh a důsledky, osoby, které se jí zúčastnily.
2. Napsat dobrodružnou nebo kriminální povídku na pozadí bitvy u Domažlic, kde budou vystupovat reálné historické osoby. Text by měl mít délku cca 2 strany.

Po stanovení úkolů ještě učitel předá žákům dárek v podobě pozvánek pro rodiče na Odpoledne autorského čtení v kavárně U Kardinálského klobouku, na jejichž základě společně prodiskutují, co autorské čtení znamená, k čemu slouží a stanoví třetí cíl projektového dne:

3. Připravit autorské čtení příběhu pro spolužáky a doplnit je jednoduchou dramaturgií (hranou, loutkovou, kreslenou). Čtení by mělo být dlouhé cca 5–10 min.

2. FÁZE – MAPOVÁNÍ A TŘÍDĚNÍ – 1,5 vyučovací hodiny

Žáci pracují ve skupinách, rozdělí si role – zapisovatel, interpret.

Studují dostupnou literaturu, prameny a internetové zdroje, tvoří myšlenkovou mapu bitvy u Domažlic na arch balicího papíru.

Ujasní si, jakou strukturu má povídka. Pomocí brainstormingu navrhnou možné zápletky příběhu. Vytvoří základní osnovu příběhu a vymyslí jeho název.

Učitel v této fázi plní roli poradce a zdroje informací.

3. FÁZE – ŘEŠENÍ PROJEKTU – 2 vyučovací hodiny

Žáci ve skupině napíší povídku dle předem připravené osnovy.

Připraví jednoduchou dramaturgií k autorskému čtení – hranou, loutkovou či kreslenou.

4. FÁZE – PRODUKT PROJEKTU – 1,5 vyučovací hodiny

Autorské čtení povídky, doprovázené jednoduchou dramaturgií ve třídě, v podstatě nahrazuje generální zkoušku na Odpoledne autorského čtení pro rodiče.

5. FÁZE REFELEXE – 25 minut

První fáze hodnocení probíhá v kruhu po skupinách, kde jednotliví žáci sdělují své pocity týkající se vlastní práce a spolupráce ve skupině. Každý žák si vybere jednu povídku, jejíž autory ocení.

Povídky jednotlivě, případně svázané jako knihu vystaví v knihovně nebo na chodbě školy, kde si je mohou přečíst ostatní spolužáci.

Na závěr žáci stanoví termín Odpoledne autorského čtení a napíší ho na pozvánky, které předají doma rodičům a dalším příbuzným. Dohodnou se, jak bude vypadat jejich kavárna U Kardinálského klobouku, kdo opatří hudbu, kdo přinese domácí zákusky, případně zda je neupečou společně ve školní kuchyňce, např. v rámci pracovních činností či po vyučování před samotným eventem.

6. ODPOLEDNE AUTORSKÉHO ČTENÍ – kavárna U Kardinálského klobouku

Příprava – 1 hodina

Žáci ze své třídy vytvoří imitaci kavárny U Kardinálského klobouku, rozestaví stolky, připraví občerstvení (kávu, čaj, vlastnoručně upečené zákusky apod.) a potřebné nádobí. Vyrobí vývěsní štít „kavárny“. Mohou také v „kavárně“ vyvěsit své myšlenkové mapy zobrazující bitvu u Domažlic.

Autorské čtení

Před samotným začátkem autorských čtení v „kavárně“ hraje hudba, žáci obslouží své rodiče, nabídnou jim nápoje a zákusky.

Protože je to odpoledne dětí a rodičů, může se role moderátora zhostit učitel, jenž představuje jednotlivé autory a řídí krátké diskuze, které probíhají na závěr každého čtení.

Obsluha pracuje i během přestávek mezi jednotlivými čteními jako v běžné kavárně.

Odpoledne pak končí společným posezením dětí a rodičů.

Příloha 1 – Šifra – Hledejte tajné listiny pod rohožkou.

Předkládáme jednoduchou šifru, která žáky pobaví, ale je zde prostor pro učitelovu fantazii.

UOKŽOHOR DOP YNITSIL ÉNJAT ETJEDELH.

Příloha 2 – Tajné listiny

Texty je třeba vytisknout, vložit do obálek dle počtu skupin a uschovat na místo označené šifrou.

*Když nám se totiž přiblížil
a na tři míle vzdálen byl
ten zhoubný národ pověstný,
tak nepřátelský, ničemný,
takovou hrůzou sevřeni
jsme všichni v náhlém zděšení;
tu naše síly mizejí
a prchá rada s nadějí,
země se třese v nás je třas*

jen útěk hledal každý z nás
a d'ábel sám je v patách všem
– jest ještě v Čechách vladařem.
My nemohli jsme bít se tam,
a tak jen útěk zbýval nám.²⁰¹

Vavřinec z Březové

... A když bylo předvečer Nanebevzetí Matky Boží, sešikovavše své vozy ráno u Chotěšic, táhli v šiku svým celý ten den na nepřátele k Domažlicům, neboť již Němci odtrhli od Tachova, uslyševše, že Čechové táhnou. A když ještě míli Čechové od Němců byli, ihned z odpuštění božího Němci s velmi velikou bází a se strachem prchali a dříve, než české vojsko spatřili, s vozy svými do bavorských lesů běželi; a nejvíce jich utíkalo tou cestou proti Rýžmberku, házejíce z vozů rozličnou spíží, stanové dříví, odlehčující vozy, a k posledku i stany házeli a sudy s vínem osekávali. Avšak to nic platno nebylo, neboť když vnikli s vozy do lesa, tu se vozy nahrnuly tak, že každý chtěl před druhým býti. Někteří Němci se zastavili, aby je vozy minuly, ale honci českého vojska udatně do nich vskočili a tu některé pobili, jiné zjímali a jiní utekli. A tak je na té cestě ode všech vozů, ode všech děl a jiných věcí odtiskli.²⁰²

Staré letopisy české

... kolem svátku sv. Petra násilně vtrhla do Čech slavná knížata Fridrich, markrabě míšeňský, vévoda bavorský Hanuš a jakýsi kardinál vyslaný panem Evženem IV., tehdejší papežem a mnohá jiná knížata, hrabata, baroni a páni s lidmi císařských měst na západě. ... Položili se táborem u města Tachova, v tom kraji leželi vévodové asi dva týdny a kolem hradu Švamberka i kolem Tachova vypálili mnoho městeček a vsí, říkalo se, že dvě stě a více. Proti nim statečně vytrhli třetí a čtvrtý den před Nanebevzetím Panny Marie kněz Prokop a druhý Prokop zvaný Malý se svými vojsky, totiž s tábory, sirotky, viklefisty a pražany... Když pak Němci poznali, že tito postupují proti nim, utekli přes les za Domažlicemi, někteří z nich je pak pronásledovali tím lesem a vzali Němcům, jak se všeobecně říkalo, přes tři tisíce vozů s velkými i menšími děly v počtu dobře sto třicet a s rozličnými jejich věcmi, oděvy, zbraněmi, koňmi, stříbrnými čísemi i zlatým křížem řečeného pana kardinála. Při tom pronásledování pobili více než dvě stě lidí, většinou Italů řečeného kardinála a pak se s velkou kořistí vrátili do Čech.²⁰³

Bartošek z Drahonice

²⁰¹ Husitská kronika; Píseň o vítězství u Domažlic. Praha: Svoboda, 1979., s. 285–286.

²⁰² HEŘMANSKÝ, František (ed.). Duchem i mečem: čtení o slávě, velikosti a utrpení našeho lidu. Praha: Naše vojsko, 2008, s. 390–391.

²⁰³ HLAVÁČEK, Ivan (ed.). Ze zpráv a kronik doby husitské. Praha: Svoboda, 1981, s. 252.

OD KAMENE PO DUHOVKU

Zábavně-vzdělávací dopoledne pro čtvrtáky

Anotace:

Projekt je určen pro žáky 4. a 6. tříd ZŠ, jeho produktem je zábavně-vzdělávací dopoledne pro mladší žáky, zasazené do období pravěku v západních Čechách. Žáci 6. ročníku naplánují a zrealizují pro žáky 4. ročníku několik stanovišť s úkoly dle jednotlivých pravěkých období. Na každém stanovišti bude připraven informační panel (plakát) a praktický úkol vztahující se k tématu. Žáci 6. ročníku tak předají své znalosti mladším spolužákům a ti své poznatky zafixují reálnou činností.

Cíle a očekávané výstupy projektu:

6. ROČNÍK

Žák:

- zpracuje informační panel k vybranému tématu období pravěku v západních Čechách a vytvoří související praktický úkol pro stanoviště zábavně-vzdělávacího dopoledne pro žáky 4. ročníku
- prezentuje získané znalosti mladším spolužákům
- začleňuje regionální dějiny do obecných souvislostí a dokáže s nimi pracovat
- pracuje ve skupině, kde směřuje ke společnému cíli

4. ROČNÍK

Žák:

- poznává nejstarší regionální dějiny, na jejichž základě si připomíná dějiny obecné
- samostatně pracuje na zadaných úkolech

Produkt projektu:

Hlavním produktem je příjemné zábavně-vzdělávací dopoledne, které připraví pro žáky 4. ročníku šestáci. Ti zorganizují několik stanovišť, pro které naplánují program a aktivity a zpracují potřebné informace např. formou panelu či plakátu.

Žáci 4. ročníku získávají, potvrzují, třídí znalosti o tomto období a na konkrétních úkolech si je fixují.

Integrace předmětů:

- **Český jazyk a literatura**
vyhledávání materiálů, studijní práce s textem, tvorba textů pro mladší žáky, práce s verbálními i nonverbálními prostředky během mluveného projevu, tvorba pozvánek
- **Informační a komunikační technologie**
využití videozáznamu v rámci stanoviště
- **Dějepis**
orientace na historické ose, orientace v lokálních dějinách a kulturním bohatství regionu
- **Výtvarná výchova**
tvorba kostýmů, příprava materiálu na tvorbu zbraní, keramiky, stavení

Doporučený ročník: 6. + 4. ročník

Časová náročnost:

1 vyučovací hodina - motivace

3 vyučovací hodiny + 1 týden domácí přípravy - mapování a třídění

4 vyučovací hodiny - řešení projektu
4 vyučovací hodiny - produkt projektu
1 vyučovací hodina - reflexe

Materiál, pomůcky:

Materiál závisí na fantazii žáků (papíry pro poznámky skupin, kartonové papíry, papírové krabice, kameny, dřevo, špejle)

Jak na to?

1. FÁZE – MOTIVACE – 1 vyučovací hodina

Projekt zařadíme na konec školního roku jako opakování učiva pravěku v obou ročnících.

Učitel přinese do vyučování předem připravenou hru „Aktivity“ s tematikou pravěku. Nechá každého žáka vybrat si lísteček, který představuje jeden pojem z období pravěku v západních Čechách (dlouhý dům, Vochovská venuše, milavečský vozík, rondel apod.), a způsob, jakým ho má předat svým spolužákům – pantomima, kreslení, mluvení. Pojem dle zadání hráči představí svým spolužákům a ti se snaží v časovém limitu uhodnout, co to je. Na základě uhodnutých pojmů žáci vyvodí, o jaké historické období se jedná.

Učitel pak zavede diskuzi na téma pravěk (členění, nálezy, způsob obživy apod.) a žáci následně společně vytvoří myšlenkovou mapu zobrazující prodiskutované informace.

Návrh myšlenkové mapy:

Učitel žákům přednese žádost paní učitelky 4. ročníku, zda by místo ní nemohli čtvrtáky o pravěku něco naučit a zrealizovat pro ně zábavně-vzdělávací dopoledne.

2. FÁZE – MAPOVÁNÍ A TŘÍDĚNÍ – 2 vyučovací hodiny

Ve škole - 2 vyučovací hodiny

Žáci společně s učitelem diskutují o tom, jak bude vypadat model zábavně-vzdělávacího dopoledne. Nezapomenou řešit mokrou i suchou variantu.

Žáci se rozdělí do skupin po 3–4. Jednou z možností je např. zvolit kapitána skupiny, který si zbytek týmu vybere. Žáci se ve skupině zamýšlejí nad náplní stanovišť, učitel zapisuje nápady do myšlenkové mapy dle období pravěku.

Návrh stanovišť a úkolů

1. Doba kamenná (2–3 stanoviště)

- Tvorba nástroje z provázků, kamínků, dřívěk
- Procházka po vytyčeném dlouhém domě
- Sadba kulturní plodiny
- Rozbití obilí na mouku pomocí kamenů
- Vytvoření lineární keramiky, vypichované keramiky, Vochovské venuše

2. Doba bronzová (2–3 stanoviště)

- Vyluštění vzkazu
- Vytvoření domů do hradiště ze špejlí (na připravený papírový podklad)
- Ukázka mohyly
- Tvorba zbraní (bronz nahrazuje obarvený papír)
- Tvorba šperků

3. Doba železná (2–3 stanoviště)

- Spojení s antickým světem – řečtí bohové, porovnání kultur
- Keltové – keltská oppida, hrnčířský kruh, spony – vyzdobení papírové spony
- První mince – duhovky – návrh mince

Následuje výběr tématu a stanoviště, tvorba programu – osnova informačního plakátu, aktivita a návrh kostýmu.

Reflexe

Jednotlivé skupiny představí ostatním své nápady a návrhy. Ostatní skupiny mohou doplňovat. Učitel má v této fázi funkci moderátora, který pouze usměrňuje diskusi.

3. FÁZE – ŘEŠENÍ PROJEKTU – 4 vyučovací hodiny

A) Domácí příprava – 1 týden

1. Připravit si podklady pro informační plakát (obrázky, knihy, mapy nalezišť) a materiál na splnění úkolu (výrobu zbraní, šperků, chatrčí). Žáci pracují s přírodninami, které si mohou sami sehnat, lepenkovým papírem z krabic apod.
2. Navrhnout kostýmy a připravit materiál na výrobu – staré látky, umělé kožešiny, stará prostěradla apod.
3. Vytvořit návrh hrací karty, do které se bude zaznamenávat splnění úkolů na jednotlivých stanovištích (razítka/přeškrtnutí obrázku/podpisy).

B) Ve škole

PŘÍPRAVA STANOVISŤE – 2 vyučovací hodiny

Žáci představí náplň svých stanovišť, návrh hrací karty a kostýmu. Vyrobí plakát a dokončí přípravu aktivity. Na závěr se dohodnou, které hrací karty použijí.

KOSTÝMY, REKVIZITY – 2 vyučovací hodiny

V rámci výtvarné výchovy si žáci s pomocí učitelů vyrobí kostýmy a rekvizity, které ke svému stanovišti budou potřebovat. Několik dní před plánovaným zábavně-vzdělávacím dopolednem žáci 6. ročníků pozvou v kostýmech žáky 4. tříd na konanou akci.

4. FÁZE – PRODUKT PROJEKTU – 4 vyučovací hodiny

Žáci 6. ročníků realizují zábavně-vzdělávací dopoledne, rozmístí stanoviště, připraví pomůcky k aktivitě a informační plakát.

Žáci 4. ročníků ve skupinách po 4–5 procházejí stanoviště a plní úkoly.

5. FÁZE REFLEXE – 1 vyučovací hodina

Reflexe se zúčastní žáci obou ročníků:

1. Žáci 4. ročníku vyplní jednoduchý dotazník ihned po absolvování hry Od kamene po duhovku.
 - a) Jak jsi spokojený/á s celou akcí? 1 2 3 4 5
 - b) Která aktivita se ti nejvíce líbila?
 - c) Jaká doporučení bys dal/a pro další ročník akce?

Tyto dotazníky vyhodnotí učitel 6. ročníku a jejich výsledky poté přednese při závěrečné reflexi svým žákům.

2. Žáci 6. ročníku vyplní jednoduchý dotazník.
 - a) Jak se mi pracovalo ve skupině? 1 2 3 4 5
 - b) Který úkol byl pro mne nejtěžší a proč?
 - c) Jaké doporučení dáš sobě i ostatním při další práci ve skupině?
 - d) Co bys doporučil pro další ročník této akce?

Tento dotazník si žáci nechávají a na jejich základě akci zhodnotí při závěrečné diskuzi.

Jak Prokop Holý rozprášil křižáky na západě Čech a katolická Plzeň získala velblouda

Anotace:

Husitská revoluce je neodmyslitelně spjata s historií západních Čech, na jejichž území se odehrály důležité bitvy, husité získali mnoho vítězství, ale prožili i nezdary svého tažení. Projekt „Jak Prokop Holý rozprášil křižáky na západě Čech a katolická Plzeň získala velblouda“ zpracovává téma husitství netradičním způsobem a spojuje školní prostředí s rodiči, příbuznými i veřejností. Hlavním produktem je divadelní představení o několika dějstvích, celé v režii žáků 7. ročníku, zobrazující působení husitů v západních Čechách. Žáci tak získané znalosti předají širokému publiku. Divadelní představení je velmi náročné na přípravu a realizaci a klade na žáky vysoké nároky v oblasti zodpovědnosti za svoji práci, schopnosti pracovat a komunikovat ve skupině a směřování ke společnému cíli.

Cíle a očekávané výstupy projektu:

Žák:

- poznává období husitství v národních i lokálních dějinách
- vytváří scénář divadelní hry, dokáže pracovat s předloženým textem a třídit informace
- doplňuje potřebné informace z dostupné literatury, pramenů a internetových zdrojů
- pracuje ve skupině, kde směřuje ke společnému cíli

Produkt projektu:

divadelní představení o několika dějstvích pro rodiče a ostatní žáky na školní akademii nebo jiné slavnosti školy

Integrace předmětů:

- **Český jazyk a literatura**
studijní práce s textem, tvorba dialogů a scénáře hry, spisovného jazyka a nářečí, umělecký přednes textu, příprava pozvánky na představení, příprava plakátu
- **Dějepis**
orientace na historické ose, orientace v lokálních dějinách a kulturním bohatství regionu
- **Výtvarná výchova, pracovní činnosti**
tvorba kulisy, kostýmů, rekvizit, plakátů a pozvánek

Doporučený ročník: 7. ročník

Časová náročnost (1 měsíc):

1 vyučovací hodina - motivace

2 vyučovací hodiny - mapování a třídění

10 vyučovacích hodin + domácí příprava - řešení projektu

1 vyučovací hodina - divadelní představení

1 vyučovací hodina - reflexe

Pomůcky, materiál:

- Informační zdroje: text Husitství v západních Čechách (viz text v učebnici), internet, odborná literatura, prameny
- Kostýmy, rekvizity, kulisy – materiál na jejich vytvoření

Jak na to?

1. FÁZE MOTIVACE – 1 vyučovací hodina

Učitel přečte dopis od Mistra Jana Husa, který vyzývá žáky, aby opěvovali hrdinné činy husitů na prknech, která znamenají svět, a předali celému světu zprávu, jak to vlastně tenkrát bylo. Další variantou je pustit „Husův proslov“ z předem připravené nahrávky. Učitel se žáky diskutuje, co tím vlastně Mistr Jan Hus myslel, a dovede je k myšlence divadelního představení nejen pro rodiče.

Pomocí brainstormingu žáci společně zjišťují, jaké informace o tématu znají.

Vytvoření pracovních skupin

Učitel připraví rozdělený text z přílohy na jednotlivé karty. Karet bude tolik, kolik je žáků ve třídě. Text je rozdělen na 7 částí = 7 dějství. Zároveň je nutné předem vybrat dva žáky, kteří se losování nezúčastní a stanou se vypravěči příběhu. Žáci si vyberou jednu kartu, přečtou si ji a hledají další žáky, kteří mají stejný text. Ten si navzájem čtou, předříkávají, popisují, co obsahuje. Žáci se stejnými kartami patří do jedné pracovní skupiny. V případě méně početné třídy bude na jedné kartě text dvou částí. S tímto textem budou žáci pracovat i nadále.

2. FÁZE MAPOVÁNÍ A TŘÍDĚNÍ – 2 vyučovací hodiny

1. blok – 2 vyučovací hodiny

Žáci se ve skupinách věnují rozboru svého textu. V případě potřeby si ještě doplní informace o problematice z dostupné literatury a internetových zdrojů. Rozhodnou, které části budou hrané a které náleží roli vypravěče, ty vypravěčům co nejdříve předají. Pro hranou část vytvoří osnovu, určí počet rolí a rozmyslí si rekvizity.

Vypravěči v první fázi navrhnou kostýmy a rekvizity, jež budou při vyprávění příběhu potřebovat, a čekají, až dostanou od jednotlivých skupin jim určené části textu. Poté provedou rozbor svých textů, navrhnou, které části textu se vztahují k uvedení dalšího dějství či jejich propojení. Na konci bloku je nutné věnovat cca 20 minut pro představení nápadů každé skupiny a případně další návrhy a připomínky.

3. FÁZE – ŘEŠENÍ PROJEKTU – 10 vyučovacích hodin + domácí příprava

(mezi jednotlivými bloky jsou týdenní rozestupy)

2. blok – 2 hodiny (+ domácí příprava materiálu na kulisy a rekvizity)

Každá skupina zpracuje hranou část (nebo více částí) – vytvoří dialogy, v případě potřeby i další text pro vypravěče, dohodne se, jak bude vypadat scéna jejich dějství, kulisy, rekvizity a kostýmy. Žáci si rozdělí role (jeden žák může samozřejmě hrát i více rolí) a v rámci hodiny nebo následné domácí přípravy se je naučí. Žáci se ve skupině dohodnou, jakým způsobem bude probíhat nácvik. Vypravěči zpracují svůj text, učí se ho, pracují s uměleckým čtením a přednesem.

Rekvizity, kostýmy, kulisy, pozvánky, plakáty – 4 vyučovací hodiny

V rámci domácí přípravy žáci opatří materiál na výrobu rekvizit, kostýmů a kulis. Na hodinách výtvarné výchovy si z předem připraveného materiálu vše vyrobí. Při výrobě kostýmů je vhodné zapojit i rodiče. Žáci tvoří plakáty a pozvánky na vystoupení.

3. blok (2 hodiny)

Společná zkouška a sestavení celé hry. Na jejím základě je možné dodělat rekvizity a kostýmy či přeobsadit role.

4. blok (2 hodiny)

Generální zkouška před vystoupením ve vybraném prostoru (tělocvična, třída, chodba, atrium) – s kulisami, rekvizitami, kostýmy.

4. FÁZE – PRODUKT PROJEKTU – REALIZACE

Vystoupení

Společné představení hry divákům.

5. FÁZE – REFLEXE

Druhý den po vystoupení zařadíme sebehodnocení žáků a skupin formou diskuze. Žáci sdělují své pocity, jak se jim pracovalo ve skupině, jak na ně působilo vystoupení jako celek. Učitel doplní svoje hodnocení projektu. Nejdůležitější část hodnocení, ocenění tvrdé práce, již žáci obdrželi v den vystoupení od publika.

PO STOPÁCH HRDÝCH STRÁŽCŮ HRANIC KRÁLOVSTVÍ

Vědecká konference

Anotace:

Postavení Chodů bylo v Českém království výjimečné, proto se přímo nabízí bádat v jejich historii, zvycích a každodenním životě. Projekt „Po stopách hrdých strážců hranic království“ zprostředkuje žákům vhled do historie specifické etnografické oblasti západních Čech. Seznámí je s životním stylem Chodů, krojem, keramikou i zásadními událostmi, jako je chodské povstání. Hlavním produktem projektu jednotlivých skupin žáků 8. ročníku jsou ústní prezentace výsledků jejich bádání na „vědecké konferenci“, konané za účasti předních „odborníků“ na oblast historie Chodska z 8. ročníku a přístupné široké veřejnosti. Každá skupina „badatelů“ sdružuje pouze „experty“ zabývající se dílčími tématy chodského regionu, proto bude konference jako celek přínosná i pro ně samotné. Žáci se učí spolupracovat, třídit informace, zpřístupnit je ostatním a vystupovat před skupinou posluchačů.

Cíle a očekávané výstupy projektu:

Žák:

- poznává kulturu a historii chodského regionu, dokáže prezentovat svá zjištění a diskutovat o nich
- vytváří prezentaci v programu PowerPoint
- pracuje ve skupině

Produkt projektu:

Produktem projektu se rozumí ústní příspěvek na „vědecké konferenci“ s podporou prezentace v programu PowerPoint. „Vědecká konference“ může být realizována pouze v třídním měřítku, ale může být přizváno i další publikum (žáci ostatních ročníků, veřejnost).

Integrace předmětů:

- **Český jazyk a literatura**
vyhledávání materiálů, studijní práce s textem, tvorba prezentace, využívání spisovného jazyka, práce s verbálními i nonverbálními prostředky během mluveného projevu
- **Informační a komunikační technologie**
ověřování věrohodnosti informací, ovládnutí PowerPointu, uplatnění estetických pravidel, využití informací z různých informačních zdrojů, zpracování i prezentace získaných informací
- **Dějepis**
orientace na historické ose, orientace v lokálních dějinách a kulturním bohatství regionu
- **Hudební výchova**
ukázka místní lidové písně, případně tance
- **Výtvarná výchova**
ukázka lidové keramiky, výtvarné zpracování prezentace

Doporučený ročník: 8. ročník

Tento projekt lze přizpůsobit i pro žáky 4. ročníku (prezentace bude doplněna informačním plakátem)

Časová náročnost:

1 vyučovací hodina - motivace

2 týdny domácí přípravy - mapování a třídění

4–6 vyučovacích hodin - projektový den

Pomůcky, materiál:

- Počítačová učebna s dostatečným množstvím počítačů
- Zápisky z hodin, internet, vlastní fotografie, zápisky vzpomínek pamětníků

Jak na to?

1. FÁZE – MOTIVACE – 1 vyučovací hodina

Učitel předá žákům pozvánku na vědeckou konferenci „Po stopách hrdých strážců hranic království“ s datem konání za tři týdny. Součástí pozvánky je i žádost o jejich příspěvek k tématu konference. Proběhne krátká diskuze, o jaké téma se jedná, o jaké problematice by měli přednášet.

Žáci se rozdělí nahodile do menších skupin či dvojic a metodou brainstormingu zaznamenávají na arch papíru všechny známé informace k danému tématu. Ty pak žáci společně s učitelem roztrídí a vytvoří myšlenkovou mapu, která téma logicky rozčlení na podtémata vhodná ke zpracování příspěvku.

Témata ke zpracování:

- 1) Chodové
- 2) Jan Sladký Kozina versus Lomikar
- 3) Chodská keramika
- 4) Chodský kroj
- 5) Chodská hudba
- 6) Chodské nářečí
- 7) Vzpomínky pamětníků – shromáždit jejich vzpomínky na slavnosti, svatby, pohřby, křtiny a doplnit je fotografiemi

V této fázi vytvoříme čtyř až pětičlenné pracovní skupiny, které budou společně pracovat na vybraném tématu (1–6). Vzpomínky pamětníků zpracují do prezentace všechny skupiny. V jednotlivých skupinách probíhá plánování domácí přípravy.

2. FÁZE – MAPOVÁNÍ A TŘÍDĚNÍ – 2 týdny domácí přípravy

Žáci si během čtrnácti dnů domácí přípravy musí zajistit podklady pro svou práci ve škole:

- Literatura, články, ukázky regionálních předmětů, internetové odkazy
- Osloví pamětníky, pokusí se sehnat dobové fotografie

PROJEKTOVÝ DEN

3. FÁZE - ŘEŠENÍ PROJEKTU – 2 vyučovací hodiny

V úvodní fázi si žáci s učitelem ujasní postup práce a kritéria pro hodnocení konečného produktu. Učitel vytváří tato kritéria společně s žáky.

Postup práce:

1. Rozdělení rolí ve skupině
Žáci nesmí zapomenout na volbu prezentátora (jeden či se budou střídat)
2. Třídění získaných materiálů
3. Vytvoření osnovy prezentace
4. Tvorba prezentace v programu PowerPoint, zápis doprovodných komentářů
5. Konečná grafická podoba práce
6. Vytvoření dvou testových otázek pro ostatní skupiny
7. Prezentace ostatním skupinám

Kritéria pro hodnocení:

1. Faktická správnost
2. Přehlednost a srozumitelnost
3. Grafická úprava
4. Úroveň ústní prezentace
5. Dodržení časové dotace prezentací (10 + 5 minut)
6. Doplnkové materiály
7. Celkový dojem

Následuje samotná práce na prezentacích. Učitel v tuto chvíli skupiny sleduje, ale do jejich práce nezasahuje. Pomáhá, radí a konzultuje pouze v případě, že jej žáci sami osloví.

V závěru přípravné fáze žáci zapíší název svého příspěvku do připraveného programu vědecké konference. Zároveň připraví dvě testové otázky na pruhy papíru, na jejichž zadní stranu zapíší odpovědi.

4. FÁZE – PRODUKT PROJEKTU – 2 vyučovací hodiny

Vědecká konference

Učitel ve funkci moderátora zve jednotlivé skupiny odborníků k prezentačnímu pultu a řídí následně krátké diskuze týkající se příspěvku.

Prezentátoři jednotlivých skupin přednesou svůj příspěvek s podporou powerpointové prezentace (10+5 minut). Po ukončení diskuze pověsí prezentující skupina svoje testové otázky na tabuli.

5. FÁZE REFLEXE – 1–2 vyučovací hodiny

V úvodu reflexní části žáci jednotlivě či ve dvojicích zodpoví připravené testové otázky. Po zpracování odpovědí se pruhy s otázkami otočí a žáci dle odpovědí sami vyhodnotí správnost svých výsledků.

Následuje zhodnocení práce ve skupině. Žáci reagují na otázky: Jak se mi pracovalo ve skupině? Který úkol byl pro nás nejtěžší? Jaké doporučení si dám pro další práci?

Důraz je kladen na pozitivní hodnocení a oceňování práce ostatních skupin.

Der Tageblatt HEUTE > Deník DNES

Anotace:

Odsun německého obyvatelstva z Československa po 2. světové válce je stále velmi kontroverzním tématem, které dodnes vyvolává na obou stranách silné emoce. Noviny a jejich různorodé rubriky mohou být ideálním prostředkem, jak dát žákům prostor nejen pro zmapování událostí dané doby, ale i pro vyjádření vlastních názorů a postojů k dané problematice. Projekt „Der Tageblatt HEUTE - Deník DNES“ je dlouhodobým projektem, na jehož konci stojí kompletně zpracované dobové noviny týkající se tématu odsunu Němců z Československa, které musí žáci „prodat“ při „pouličním prodeji“ na školních chodbách a prezentovat svým spolužákům na akci Noviny roku 1945-46.

Cíle a očekávané výstupy projektu:

Žák:

- mapuje, třídí, zpracovává a hodnotí informace o tématu, dokáže je prezentovat a diskutovat o nich
- vytváří dobové noviny, píše novinové články
- pracuje ve skupině, kde směřuje ke společnému cíli

Produkt projektu:

Dobové noviny tematicky zaměřené na odsun německého obyvatelstva z Československa s důrazem na události v západních Čechách. Jejich následný „prodej“ a prezentace výsledků práce před spolužáky na akci Noviny roku 1945-46.

Integrace předmětů:

- **Český jazyk a literatura**
vyhledávání materiálů, studijní práce s textem, tvorba novinových článků a inzerátů, využívání spisovného jazyka
- **Informační a komunikační technologie**
ověřování věrohodnosti informací, ovládání MS Word a jiných počítačových programů použitých při tvorbě novin, uplatnění estetických pravidel, využití informací z různých informačních zdrojů
- **Dějepis**
orientace na historické ose, orientace v lokálních dějinách a kulturním bohatství regionu
- **Výtvarná výchova**
estetická stránka novin

Doporučený ročník: 9. ročník

Časová náročnost:

Motivace – 1 vyučovací hodina

Mapování a třídění – 2 týdny domácí přípravy

Řešení projektu – 3 x 15 minut každá skupina s učitelem, rozmezí 2–3 týdny

Produkt projektu – realizace – 2 vyučovací hodiny

Reflexe – 1–2 vyučovací hodiny

Pomůcky, materiál:

- internet, tematická odborná literatura, místní kroniky, vzpomínky pamětníků

Jak na to?

1. FÁZE – MOTIVACE – 1 vyučovací hodina

Na tabuli je vyvěšen inzerát: „*Bývalý renomovaný německý deník HEUTE, v současné době československý deník DNES, přijme ihned na pozice redaktorů všech rubrik kreativní občany československé národnosti, neboť došlo k náhlému odchodu všech redaktorů národnosti německé!*“

Učitel klade otázky: Kdy, v jakém období mohl být tento inzerát napsán? Jaký k tomu byl důvod? Proč oslovuje pouze občany národnosti československé? Tím zavede diskuzi na téma vysídlení Němců z Československa a nastíní roli žáků v projektu.

Žáci libovolně vytvoří skupiny a sepíší informace, které o této problematice mají. Zhruba po 10 minutách si jinou barvou zapíší informace, které získají pomocí studia zdrojů na internetu, zaměří se na vlastní region. Informace poté formou brainstormingu sdílí s ostatními skupinami. Žáci si postřehy ostatních skupin opět zapisují jinou barvou.

Žáci získají stručný přehled o tématu i v lokálním měřítku a následuje samostatná diskuze skupin týkající se struktury a formální úpravy novin (typy rubrik a článků, formální úprava stránek a textů, novinářský jazyk apod.). Žáci pak společně s učitelem vytvoří myšlenkovou mapu na téma noviny.

Pokud žáci přijmou zaměstnání redaktorů v novinách, musí splnit tyto úkoly:

1. Výroba novin zachycujících události odsunu německého obyvatelstva z Československa v západních Čechách
2. Prodej novin při pouličním prodeji na chodbách jejich školy
3. Účast na akci Noviny roku 1945-46

2. FÁZE – MAPOVÁNÍ A TŘÍDĚNÍ – 2 týdny domácí přípravy

Další fáze projektu probíhají formou domácí přípravy a patnáctiminutových konzultací s učitelem.

Úkoly do dalšího setkání:

- Prostudovat dostupné informace o této problematice (učitel doporučí relevantní literaturu)
- Sestavit kostru novin, zvolit témata článků
- Zamyslet se nad názvem listů
- Stanovit si úkoly pro další práci

1. setkání s učitelem – 15 minut/každá skupina (předpokládáme 5 skupin po 4 žácích)

Žáci představí kostru a témata článků do novin.

Témata, která učitel může při setkání doporučit:

- dekret č. 5/1945 Sb. ze dne 19. května 1945 – tzv. státně nespolehlivé osoby
- dekret č. 12/1945 Sb. ze dne 21. června 1945 – konfiskace majetku všech osob německé nebo maďarské národnosti bez ohledu na státní příslušnost

Oddíly přihlášek majetkové podstaty

- dekret č. 33/1945 Sb. ze dne 2. srpna 1945 – českoslovenští státní občané národnosti německé a maďarské pozbyli dnem nabytí německého či maďarského státního občanství
- dekret č. 108/1945 Sb. ze dne 25. října 1945 – konfiskace majetku movitého, nemovitého i majetkových práv (pohledávky, cenné papíry aj.)
- Národní pozemkový fond
- Fond národní obnovy při Osidlovacím úřadu
- Okresní správní komise
- 1945 – rozdělení okresu Tachov do tří politických okresů
- Internační tábor v Tachově
- Kategorie třídění německého a maďarského obyvatelstva
- Osoby, které byly z odsunu vyjmuty
- Opětovné obydlení uvolněných míst

Žáci samozřejmě mohou navrhnout i rubriky typu:

- Koupím/prodám
- Hledám/nabízím práci
- Rady hospodyňkám
- Recepty

I zde však žáci musí reflektovat dobu, ve které noviny vycházejí.

Učitel se skupinou si stanoví úkoly do dalšího setkání:

Úkoly:

- Tvorba článků do novin
- Získání obrazových materiálů, možnost vlastní kresby (např. karikatura)
- Sepsání vzpomínek pamětníků
- Stanovení si úkolů pro další práci

Termín dalšího setkání: za 2 týdny

3. FÁZE – ŘEŠENÍ PROJEKTU

2. setkání – 15 minut/každá skupina

Žáci učiteli předkládají připravené články. Učitel kontroluje faktickou a gramatickou správnost. Pokud je vše v pořádku, stanoví si učitel se žáky další úkoly.

Úkoly:

- Vytvořit grafickou podobu novin
- Vybrat jméno novin
- Stanovit si úkoly pro další práci

Termín dalšího setkání: za 2 týdny

3. setkání – 15 min/každá skupina

Žáci učiteli předkládají konečný návrh novin. Po této revizi žáci noviny vytisknou (počítačová učebna, tiskárna ve třídě, učitel – dle možností školy). Samozřejmě je mohou upravit do podoby starého vzhledu, např. namočením papíru v černém čaji.

4. FÁZE – PRODUKT PROJEKTU – 2 vyučovací hodiny

„Pouliční prodej“

Před vyučováním v den samotných prezentací proběhne „prodej“ novin na chodbách školy. Ze členů skupiny se stanou pouliční kameloti a budou se snažit „prodat“ co nejvíce výtisků svých novin.

Akce Noviny roku 1945-46

Žáci prezentují noviny svým spolužákům. Zhodnotí svůj pouliční prodej. Přečtou nejzajímavější články o dané problematice.

Každá skupina dostane výtisk novin od ostatních skupin, aby je před závěrečným hodnocením mohla prostudovat. Žáci i učitel hodnotí pomocí smajlíků (k dispozici tři kusy, mohou ohodnotit jedny noviny třemi smajlíky, nebo troje noviny jedním smajlíkem). Nejlepšími novinami roku jsou vyhlášeny ty s největším počtem smajlíků a prodaných výtisků.

5. FÁZE REFLEXE – 1 vyučovací hodina

Hodnocení projektu i vlastní práce probíhá v kruhu.

Závěr provede učitel, který zhodnotí práci všech skupin.

Žáci od učitele dostanou také písemné hodnocení práce.

UDÁLOSTI 2. POLOVINY 20. STOLETÍ – PROJEKT PŘEDNÁŠKA A POTLACH S PAMĚTNÍKEM

Anotace:

V rámci učiva 9. ročníku žáci samostatně připravují přednášku na vybrané téma z regionální historie regionu 20. století. Vybírají, třídí a ověřují informace z různých zdrojů, které pak strukturovaně prezentují v rámci přednášky svým spolužákům, případně i širšímu plénu na veřejné přednášce. Na ni bezprostředně navazuje beseda s pamětníkem dané události, kterého vybrali sami prezentující žáci. Pamětník přináší jiný přístup k události, a to přístup narativní. V rámci projektu žáci objevují rozdílné interpretace dějinných událostí. Narace koriguje objektivizující a často neosobní přístup učebnic dějepisu a ztraktivňuje tak žákovi dané téma. Celkové vyznění vyprávěných historických příběhů navíc bývá často jiné než to obsažené v oficiálních učebnicích, a navádí tak žáka k samostatnému kritickému myšlení.

Cíle projektu:

Žák:

- skrze vybraná témata poznává místní kulturu a historii, tu následně dokáže komunikovat publiku (spolužákům, učitelům, případně veřejnosti)
- zrealizuje přednášku na vybrané téma regionální historie 2. poloviny 20. století
- beseduje s pamětníky

Integrace předmětů:

▪ Český jazyk a literatura

vyhledávání materiálů, studijní práce s textem, tvorba podkladů pro přednášky, besedy, aplikace spisovného jazyka

▪ Informační a komunikační technologie

vyhledávání a následné ověřování věrohodnosti nalezených informací, ovládnutí MS Word a jiných počítačových programů využitelných při přípravě besed a přednášek, uplatnění estetických pravidel, třídění informací

▪ Dějepis

orientace na historické ose, orientace v lokálních dějinách a kulturním bohatství regionu

▪ Výtvarná výchova

příprava pozvánek, estetická stránka případných powerpointových prezentací, úprava fotografií

Doporučený ročník: 9. ročník

Časová náročnost:

Motivace – 1 vyučovací hodina

Mapování a třídění – 2 týdny domácí přípravy

Řešení projektu – 20 minut + 1 vyučovací hodina

Produkt projektu – realizace – 2 vyučovací hodiny

Reflexe – 1–2 vyučovací hodiny

Pomůcky, materiál:

- internet, knihy pojednávající o 2. polovině 20. století, místní kroniky, vzpomínky pamětníků

Hodnocení výstupů

Hodnocení referátů/přednášek bude probíhat hlavně formou sebehodnocení.

Sebehodnocení – otázky k zamýšlení:

1. Dodrželi jste časovou dotaci pro přednášku?
Pokud ne, proč?
2. Jak jste našli spolehlivé informační zdroje pro vaše téma?
Jak jste jejich spolehlivost ověřovali?
3. Jakým způsobem jste vybrali pamětníka, který se účastnil besedy?
4. Co pro vás bylo nejzajímavější informací?
5. Co byste příště při podobném projektu udělali jinak?

Jak na to?

1. FÁZE – MOTIVACE – 1 vyučovací hodina

Jako úvodní motivační aktivitu učitel žákům pustí vybranou ukázkou z filmu Forrest Gump. Použije jednu ze scén, která paroduje oficiální dějinné události. Po zhlédnutí ukázky se učitel ptá žáků, zda vnímají rozdíl mezi oficiálními dějinami, tak jak se o nich učí z učebnic, a jejich zpodobněním např. ve vyprávění prarodičů.

Po ukončení této diskuze učitel vyzve žáky k experimentu – zkusme si tento rozdíl vysledovat na dějinách našeho regionu. Vyberte si téma, které vás oslovuje a připravte přednášku společně s besedou, kam pozvete pamětníka dle vašeho výběru.

Nejsilnějším motivátorem projektu je možnost vtáhnout do „dění“ pamětníky dotčených historických událostí – prarodiče, další příbuzné a známé. Ti pak spoluvytvářejí výsledný produkt svými životními zkušenostmi. Mezigenerační spolupráce je v tomto projektu velice silným momentem.

Projekt je dlouhodobý a prostupuje celým školním rokem.

Úkolem žáků bude vybrat si libovolné téma z období 2. poloviny 20. století, připravit přednášku a následnou besedu s pamětníky dané události.

Úkolem prvního setkání bude přiblížit si problematiku tohoto období.

Žákům pustíme libovolný díl z Dějin udatného národa českého či z pořadu Retro. Následně vedeme diskuzi na toto téma.

Žákům necháme vybrat témata, která budou chtít zpracovat.

Návrh témat:

- 1) Únor 1948
- 2) Emigrace
- 3) Politické procesy 50. let
- 4) Likvidace klášterů, neobliba církve komunistickou stranou
- 5) Pražské jaro 1968
- 6) 21. srpen 1968 - okupace
- 7) Živá pochodeň (Palach x Hlavatý)
- 8) Protesty studentů 17. listopadu (Praha x Plzeň)
- 9) Lidové milice
- 10) Oficiální kultura x polooficiální kultura
- 11) Sametová revoluce

2. FÁZE – MAPOVÁNÍ A TŘÍDĚNÍ – 2 týdny domácí přípravy

Žáci během domácí přípravy samostatně vyhledají informace k jednotlivým tématům.

3. FÁZE – ŘEŠENÍ PROJEKTU

1. část – 20 minut

V hodině následuje řízená diskuze. Učitel má připravený velký arch papíru, na kterém má zaznamenaná stejná témata, která rozdál žákům. Při diskusi zapisuje postřehy žáků.

Žáky rozdělíme do skupin po třech. Jejich úkolem je vybrat si jedno téma, které zpracují pro svou přednášku. Časová dotace pro konečnou 1 přednášku/1 skupinu je maximálně 15 minut.

Žákům zadáme úkoly do dalšího setkání.

Úkoly:

- Vytvořit kostru přednášky/referátu
Žáci mohou přidat zajímavosti typu: Co bylo k dostání v obchodech? Jaký byl plat? Kdo byl největší zaměstnavatel v okolí?
- Dle vlastních kritérií vybrat alespoň jednoho pamětníka, který by se mohl účastnit diskuze/besedy na vybrané téma
Žáci uvedou i vztah osob k tématu a sepíší otázky, které by k nim směřovali, zároveň se připraví na roli moderátora besedy
- Žáci vyberou termín, kdy by přednáška a beseda měla být zprostředkována ostatním žákům školy (např. srpen 1968 v červnu před prázdninami, sametová revoluce v listopadu či prosinci atd.)

Učitel sdělí žákům kritéria, podle nichž bude práci hodnotit.

Termín dalšího setkání: za 3 týdny

2. část (1 vyučovací hodina)

Skupiny během 5 minut představí svůj projekt spolužákům a učiteli.

Učitel si poznámky vybere a napíše k nim své postřehy. V případě nutnosti přistoupí k individuálním konzultacím se žáky.

Učitel své poznámky předá žákům a ti vytvoří přednášku na své téma. Přednáška musí být v písemné podobě a je doplněna interaktivní prezentací, obrazovým materiálem či reálnými předměty.

Termín realizace: za 3 týdny

4. FÁZE – PRODUKT PROJEKTU – 2 vyučovací hodiny (dle počtu skupin)

3. část

Žáci přednesou svou přednášku ostatním skupinám.

Probíhá zpětná vazba od žáků a učitele a následné korektury a vypracování finální verze.

Na co nezapomenout při realizaci přednášky a besedy

- 1) Zajistit prostor pro akci

- 2) Zajistit pozvánky, plakáty
- 3) Pozvat řečníky a zajistit moderátora akce
- 4) Připravit poděkování řečníkům

Program veřejné přednášky a besedy (max. 60 minut)

- 1) Přednáška žáků
- 2) Beseda s pamětníkem

Rozvrh veřejných přednášek necháme na uvážení učitele. V nejlepším případě se dá každý měsíc uspořádat jedna přednáška spolu s besedou.

5. FÁZE REFLEXE – 1 vyučovací hodina

Hodnocení práce (5–10 minut po každé přednášce ve třídě)

Poté, co skupina přednese svou práci ostatním, přistoupíme k hodnocení.

Hodnocení založíme především na sebereflexi.

Skupina se ke své práci sama vyjádří. Jako podklad budou sloužit otázky k zamyšlení. Až poté přistoupíme k hodnocení práce ostatními týmy. Důraz klademe na pozitivní hodnocení – co se na práci povedlo, co bylo zajímavé.

Hodnocení reálných přednášek a besed (1 hodina)

Hodnocení provedeme vždy den po uskutečnění přednášky. Hodnocení vedeme formou řízené diskuze, kdy vycházíme z otázek, které byly využity k sebehodnocení.

Realizujeme vlastní výstavu – manuál pro učitele regionálních dějin

Zatímco pasivní účast na výstavě nebo exkurzi patří již stabilně do pedagogického rejstříku našich škol, s aktivní realizací výstavy ze strany žáků a učitelů se setkáváme jen zřídka. Brzdou tohoto druhu aktivity bývá, dle vyjádření samotných učitelů, strach z náročnosti takového projektu v kombinaci s neznalostí všech kroků potřebných k jeho naplnění.

Prožívání, tvoření, podílení se na vzniku takové výstavy má pro děti motivační charakter, umožňuje poznávat různými smysly, rozvíjí poznávací schopnosti, tvořivost, rozšiřuje představy žáků o realitě a kromě prohloubení a upevnění znalostí a dovedností v dané problematice jim pomáhá získat i dovednosti nové, jako jsou např. plánování vlastní práce, příprava materiálů, sociálně-komunikativní dovednost aj. Žáci také poznávají takové stránky procesu, jako jsou nesnáze při realizaci, složitost či konflikty.²⁰⁴ Realizace výstavy s regionální tematikou se nabízí jako ideální prostředek propojení výukového procesu s realitou.

Abychom našim kolegům usnadnili přípravu vlastní výstavy, rozhodli jsme se zpracovat tento manuál. Jednotlivé kroky realizace výstavy jsou v něm členěny chronologicky, obsahují návrhy, inspiraci a nápady, jak a s čím lze v daném okamžiku pracovat.

Jak začít?

Začněte identifikací tématu, cílové skupiny, zdrojů, ze kterých získáte potřebné exponáty a informace, zajištěním výstavních prostor a dohodnutím součinnosti se spolupracujícími institucemi. Časový plán vám doporučujeme zvolit následující:

- začátek školního roku – zvolit téma a s ním související termín (v souladu s tematickým plánem učiva)
- následně - oslovení partnerů (regionální muzeum, archiv, obecní úřad,...). Partneři mohou poskytnout výstavní prostory, exponáty, informace, finance, apod.
- 1 – 2 měsíce před vernisáží – začněte se samotnou přípravou výstavy. Nechte si dostatečný čas na sběr či výrobu exponátů, grafické zpracování, tvorbu textů a didaktických aktivit a vlastní instalaci a v neposlední řadě propagaci výstavy.

Téma

Volba tématu je naprosto kruciólní. Pokud nedojde k efektivní dohodě mezi učitelem a žáky na tématu výstavy, riskujeme, že celý projekt ztroskotá hned v zárodku. Vybírejte téma tak, aby se s ním žáci identifikovali a aby zároveň ctilo potřeby kurikula.

²⁰⁴ SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*, s. 140–141.

V regionální historii se některá témata přímo nabízejí - každodenní život v minulosti, vzhled mého města či obce v minulosti, osobnosti mé obce. Ideální je propojit pátrání po regionální minulosti se současnou zkušeností žáků – to jim umožní spojit vlastní zkušenost s minulostí.

Každodennost jako téma je vhodná i z hlediska množství dostupných vlastních exponátů, a to zejména pro období 19. a 20. století (věci denní potřeby od prarodičů a rodičů, dobové fotografie, knihy, hračky, oblečení apod.).

Konkrétní dobroušení zadání už je pak jen otázkou preferencí týmu, který na přípravě pracuje. Pokud zvolíte téma ze staršího období, je možno využít sbírek místních muzeí a archivů či vyrobit vlastní exponáty. Téma každodennosti samozřejmě není dogmatem, ale pouze jednou z možností.

Spolupráce

Čím aktivnější a kreativnější budete při navazování partnerství se spolupracujícími subjekty, tím lehčeji se vám celým projektem bude kráčet a tím kvalitnější bude finální výstup. Regionální muzea, archivy, obecní úřady, dobrovolnické spolky – to jsou jen některé z institucí, které můžete oslovit. Většina muzeí připravuje výukové programy pro školy a některá z nich, např. Muzeum Českého lesa v Tachově, pomohla uspořádat žákům v muzeu vlastní výstavu.²⁰⁵ Konkrétní rejstřík činností, se kterými vám partneři mohou pomoci, je široký – zda půjde o odborné konzultace, výstavní prostory, exponáty, propagaci či dokonce finanční příspěvek, je jen otázkou vašich komunikačních schopností.

Zdroje exponátů

Kromě historických předmětů můžeme vystavovat dobové fotografie, kresby či malby, textové materiály, oblečení a opomenout nesmíme ani narativní památky, pověsti, písně apod. Velké množství předmětů, zejména z období od 2. poloviny 19. do konce 20. století, můžeme získat prohledáním půd, komor, stodol a kumbálů našich domů a dokonce i škol.

Dalším zdrojem výstavních předmětů mohou být sbírky místního muzea či archivu. V rámci dohodnuté spolupráce je možné zapůjčit exponáty ze starších historických období, které nelze získat z vlastních zdrojů, a to vzhledem k nevýdělečnosti akce obvykle zdarma. V případě, že muzeum či archiv neposkytnou výstavní předměty zdarma, je možné hradit zápůjčku ze zdrojů školy (i když tyto prostředky bývají většinou omezené), případně požádat o finanční pomoc obecní úřad, který se podílí na budování obecní komunity.

Třetí možností je využít kreativity našich žáků a exponáty si vyrobit. Vlastní vyrobené exponáty mohou být pro návštěvníky daleko interaktivnější, mohou si na ně sáhnout, nevhodou je velká časová náročnost přípravy.

V neposlední řadě je možné využít divadelní či jiné půjčovny kostýmů, kde naleznete dobové oděvy, které mohou sloužit jako exponáty a zároveň si je návštěvníci mohou vyzkoušet.

²⁰⁵ HUTNÍKOVÁ, J. *Muzeum školy*, s. 51.

Zdroje informací

Při hledání potřebných informací je samozřejmostí internet, jednoduchý a hlavně rychlý nástroj. Role učitele je zde hlavně ve verifikaci webů, které žáci používají pro čerpání informací.

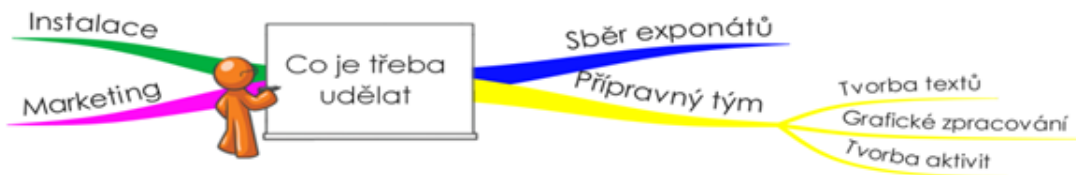
Hned po internetu jsou zde knihovny, jež obvykle shromažďují literaturu s regionální tematikou. Pracovníci muzea mohou také učiteli pomoci sestavit přehled dostupné literatury k tématu, případně poradit, kde danou literaturu hledat.

Cenným, ale na vyhledávací dovednosti náročnějším kanálem jsou archivy, které uchovávají historicky cenné písemné prameny, kroniky, matriky, listiny, fotografie atd. Některé archiválie byly v posledních letech převedeny do digitální podoby a lze je nalézt na speciálních webech, což může výrazně usnadnit práci.²⁰⁶

Neopomenutelným zdrojem informací jsou „starousedlíci“, kteří svým vlastním podáním historických událostí obce mohou výstavu obohatit a ozvláštnit. Dále lze při sběru informací čerpat z místních kronik, jež buď nalezneme ve státním archivu, či si je instituce a spolky uchovávají samy. V kronikách můžeme najít popis běžných událostí, fotografie či kresby, které ilustrují a reprezentují každodenní život dané doby.

Co je třeba udělat?

Příprava výstavy je týmová práce, která zahrnuje hned celou sadu činností: sběr exponátů, psaní textů, vymyšlení doprovodných aktivit, grafické zpracování a instalaci samotné výstavy.

Sběr exponátů

Pro rozhodnutí, jakým způsobem sběr provádět (vlastní zdroje, školní zdroje, spolky, poté muzeum, archiv apod.), jaké předměty vlastně chcete vystavovat, doporučujeme použít metodu brainstormingu.²⁰⁷ Žáci tak budou součástí výběru exponátů od počátku, využijete jejich nápadů a představ. Po fázi „chrlení“ nápadů nastupuje fáze výběru a členění do skupin, které exponáty lze získat z vlastních zdrojů a které bude nutné hledat jinde. Dalším krokem je sběr exponátů z vlastních zdrojů následovaný tříděním exponátů do skupin tak, jak budou rozčleněny a prezentovány na výstavě.

Pokud se nepodařilo získat všechny exponáty z vlastních zdrojů, je třeba oslovit muzeum a archiv a požádat je o zapůjčení. Vzhledem k časové náročnosti i nestandardní skupině badatelů je vhodné spojit výběr exponátů se získáváním informací pro tvorbu textů k výstavě. Další možností je vyrobit vlastní kopie exponátů. K tomu lze využívat hodiny výtvarné výchovy a pracovního vyučování, čímž dojde k propojení projektu i s jinými vyučovacími předměty.

²⁰⁶ Např. <http://www.portafontium.cz> (česko-bavorská síť digitálních historických pramenů); <http://www.monasterium.net> (listinný archiv Evropy); <http://www.actapublica.eu> (matriky z České republiky a Rakouska); <http://www.veduty.bach.cz> (veduty v českých a slovenských archivech vzniklé do roku 1850) aj. (citováno 25. 6. 2014).

²⁰⁷ K této metodě např. ZORMANOVÁ, Lucie. *Výukové metody v pedagogice. Tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod*. Praha 2012, s. 119–121.

Přípravný tým

Členy přípravného týmu jsou žáci, případně odborný pracovník muzea či archivu. Učitel plní roli poradce, editora a organizátora. Přípravný tým vypracuje doprovodné texty k výstavě, didaktické aktivity, pracovní listy a graficky zpracovává veškeré materiály. Žáci jsou rozděleni do týmů dle „vitrín“, z čehož vyplývá, že každá skupina kompletně zpracuje jeden oddíl výstavy. Dle exponátů a tématu vystavovaného oddílu nalezne potřebné informace, zpracuje text a vyrobí informační panel, vymyslí doprovodnou aktivitu, úkol do pracovního listu a dá všem výstupům jednotnou grafickou podobu. Při přípravě výstavy jsou potřebné tyto funkce – „textaři“ (doprovodné texty a popisky k exponátům), tvůrci aktivit (didaktické aktivity a úkoly do pracovního listu), grafici (zpracovávají materiály, tedy výstavní panely, popisky k exponátům, plakáty). Každý tým by měl mít svého lídra. Učitel není lídrem, ale plní funkci hlavního organizátora a editora, sbírá vytvořené materiály, kontroluje jejich jazykovou, stylistickou a grafickou podobu, komunikuje s lídry jednotlivých skupin, doporučuje a radí, když je potřeba.

Tvorba textů

Zvolení „textaři“ hledají potřebné informace z různých zdrojů.

Tvorba aktivit

Tvůrci aktivit na základě napsaných textů vymýšlejí doprovodné aktivity k výstavě a úkoly do pracovního listu. Před samotným vytvářením aktivit je nutné mít hotové všechny výstavní texty a stanovit si, jakým způsobem a kde bude možné tyto aktivity plnit. Tvůrci aktivit a učitel zodpoví tyto otázky na společné „poradě“ a vytvoří návrh, do jakého systému budou jednotlivé úkoly zapadat – kde budou aktivity probíhat (přímo ve výstavním sále u jednotlivých oddílů, v aktivní zóně, v úplně jiné místnosti), zda budou úkoly jednotlivé, nebo spolu budou nějak souviset (např. jako „honba za pokladem“), jestli budou návštěvníci plnit úkoly samostatně, nebo ve dvojicích či skupinách, jak se vyhodnotí správnost vypracování úkolu (samostatné vyhodnocení, kontrola jedním z žáků), jaké ceny získají vítězové, co vše musí návštěvníci splnit, aby cenu získali (splnění všech úkolů, rychlost a správnost apod.).

Také je třeba se rozhodnout, zda úkoly budou jednotlivé, pouze na zpestření a ověření poznatků z výstavy, či budou na sebe nějakým způsobem navazovat.

Se systémem úkolů souvisí i vyhodnocení jejich správného vypracování. Pokud jsou k dispozici pomocníci, mohou si žáci ověřovat správné řešení u nich. Poté získávají body, žetony, mince, indicie apod. Lze využít i systém samostatného vyhodnocení úkolů, kdy po splnění žáci získají indicie (např. v tajence, na rubu správně vybraných karet, složením puzzle, pomocí interaktivní tabule, počítačové aktivity), které pak vytvoří smysluplnou tajenku na hrací kartě (doplňování motta, textu, písně, návodu, kde najít poklad atd.).

Druhy aktivit mohou být velmi různorodé. Nejjednodušší a materiálově nejpřístupnější jsou úkoly „papírové“, tedy různé křížovky, kvízy, puzzle, popisování obrázků, přiřazování názvů k fotografiím či předmětům, rozdělování karet do skupin, poznávání rozdílů, vyhledávání prvků, které do skupiny či obrázku patří nebo nepatří aj. Současným trendem je využívání interaktivních tabulí a počítačů, které jsou pro žáky ještě více atraktivní. K tvorbě jednoduchých interaktivních úkolů lze využít již vytvořených flashových prvků v softwa-

ru k interaktivním tabulím (vyskakovací a otáčecí okna, nástroje pro zobrazování obrázků, tvorba pexesa, kvízů, doplňování textu atd.), vytvořit si vlastní flash aktivitu (existují i open source softwary na tvorbu flashových animací)²⁰⁸ či použít volně přístupné weby na tvorbu testů a kvízů.²⁰⁹

Grafická úprava

Skupinová grafická úprava zajišťuje grafickou úpravu všech materiálů, vyrábějí výstavní panel, na základě domluvených pravidel (font, písmo, barevnost atd.) upravují texty, společně vytvářejí pracovní list z jednotlivých skupinových úkolů. Zásadním úkolem je příprava reklamních materiálů, tedy plakátů a letáčků. Dalším úkolem je tvorba webových stránek, kde návštěvníci naleznou informace o výstavě, fotografie, kontakty, otevírací dobu aj. Lze využít stránky školy, případně vytvořit stránky nové. Existují také volně přístupné servery, kde je možné zřídit stránky zdarma.²¹⁰

Instalace

Instalování výstavy probíhá v již vytvořených pracovních týmech, z nichž každý má na starost jeden oddíl výstavy. Každý tým rozestaví exponáty ve „vitríně“ (stůl, lavice, sokl, vyhrazené místo na podlaze či stěně), přiřadí popisky, pověsí panel s textem, umístí doprovodnou aktivitu.

Marketing

Propagace připravené výstavy je integrální součástí celého procesu. Základem je tvorba vlastních webových stránek, dále plakátů a letáčků, které mohou žáci sami vylepit a roznést. Nesmíme zapomenout na vytvoření eventu na sociálních sítích, které jsou v dnešní době silným marketingovým nástrojem, a většina školáků je používá. Zajímavým způsobem ke zviditelnění výstavy je reportáž v regionálním tisku či televizi. Média pravidelně zjišťují, co se v regionu právě děje a reportáže o akcích podobného typu publikují. Dalším místem k propagaci výstavy pak mohou být odkazy na webových stránkách partnerů, jako je muzeum, obecní úřad, archiv aj.

Můžeme vystavovat

Vernisáž

Vernisáž je stěžejním bodem realizace celé výstavy. Žáci pozvou první návštěvníky (rodinu, učitele, kamarády) a seznámí návštěvníky s výstavou a s tím, jak ji tvořili. Při této příležitosti je vhodné oslovit již zmíněný regionální tisk, aby udělal o výstavě reportáž. Nesmí chybět fotograf, který celou akci zdokumentuje. Není nutné zvát profesionálního fotografa, žáci budou určitě nadšeni, pokud bude vybrán z jejich řad či z řad učitelů nebo rodičů.

Průběh výstavy

V dalších dnech je výstava přístupná pro další návštěvníky, tedy žáky z ostatních tříd, obyvatele obce a další zájemce. Je nutné stanovit otevírací dobu, jež samozřejmě závisí na možnostech učitele i žáků, kteří plní funkci průvodců. Učitel spolu s žáky připraví harmo-

²⁰⁸ Jedním z nich je např. Vectorian Giotto 3.0.

²⁰⁹ Např. <http://www.drive.google.com>; <http://www.tvujtest.cz> nebo <http://www.daypo.net> (citováno 25. 6. 2014).

²¹⁰ Např. <http://www.webgarden.cz>; <http://www.websnadno.cz> nebo <http://www.webnode.cz> (citováno 25. 6. 2014).

nogram, kdy který z nich bude mít odpolední „brigádu“. Pověřená skupina žáků také organizuje návštěvu větších skupin, většinou ostatních tříd ze školy, aby se nestalo, že se jich sejde několik ve stejném termínu. Mohou připravit objednávkový formulář, kde jednotlivé třídy zapíší, kdy na výstavu přijdou, případně lze zřídit e-mailovou adresu, kde se mohou objednávat skupiny z jiných škol či zařízení. A pak už jen zbývá popřát hodně štěstí a mnoho spokojených návštěvníků.

Inspirace v zahraničí

Autoři této publikace se pokusili inspirovat zahraničními zkušenostmi prostřednictvím studia učebnic a literatury v Georg-Eckert-Institut für internationale Schulbuchforschung v Braunschweigu, prestižní badatelské instituci shromažďující a zkoumající učebnice v celoevropském a částečně i celosvětovém měřítku.

V západní Evropě má výuka dějin určitého regionu či země již řadu desetiletí své pevné místo, což do jisté míry souvisí s konceptem „Evropy regionů“. Velmi zjednodušeně zde můžeme spatřovat dvě linie zařazení regionálních dějin do výuky. Ve Francii (a nově např. i na Slovensku) jde povětšinou o jakousi interdisciplinární regionální výchovu, zahrnující učivo historické, geografické i aktuálně politické (občanskou výchovu), v Německu jde zpravidla o rozšíření běžného učiva dějepisu směrem k dějinám té které země.

Zdá se, že největší rozkvět výuky regionálních dějin kulminoval např. v Německu a ve Francii v 70. a 80. letech minulého století. To ovšem neznamená, že by regionálním dějinám v současné době pozornost nebyla vůbec věnována. V Evropě je do značné míry situace stejná jako v České republice. Vzdělávací programy buď regionální dějiny zcela ignorují, nebo pouze doporučují zařazování lokální a regionální tematiky, nijak ji však nevyžadují, nespecifikují a nekodifikují. O začlenění regionálních dějin do edukačního procesu tedy rozhodují vesměs učitelé.

V Německu je školství řízeno jednotlivými spolkovými republikami a každá země má svůj vlastní školský systém a vlastní učebnice. Tato roztržičnost umožňuje zařazovat do výukových materiálů také historii regionální, která je však v tomto pojetí historií celého celku. V německých variantách učebnic pro jednotlivé spolkové země se běžně vyskytují pravidelné odkazy na lokální tematiku a doplňkové kapitoly z regionálních dějin. Např. v případě Braniborska je řečeno, že učitel rozhodne, do jaké míry bude dějiny Braniborska pojímat jako regionální, resp. jak bude regionální učivo vymezeno. Jako regionální učivo mohou být vyučovány dějiny Lužických Srbů, zvláště pozornost má být přitom věnována specifické tradici Srbů v kulturním myšlení.²¹¹ V Dolním Sasku je regionální tematika začleněna do povinně volitelné části obsahu dějepisného vzdělávání. Nabízeny jsou tyto okruhy: naše bydliště, absolutismus a baroko v našem okolí, kláštery a klášterní život v našem okolí, industrializace v zemském nebo místním měřítku, památky a památníky v okolí.²¹²

V jiných učebnicích se regionální tematika ve vyšší míře neuplatňuje. To je však dáno samotnou podstatou regionální historie a jejími edukačními možnostmi. Nemůžeme na základě tohoto zjištění vyvodit závěr, že místní historii není v evropském školství věnována žádná pozornost. Pouze, stejně jako u nás, neexistují podpůrné didaktické materiály, nebo mají spíše „samizdatový“ charakter a je problematické seznámit se s nimi.

Velice inspirativní je stav regionální edukace na Slovensku. Ze setkání se slovenskými kolegy na konferenci v Schönsee vyplynulo, že na Slovensku jsou v tomto ohledu mnohem dál a učebnice regionálních dějin vydávají a několik let využívají (včetně učebnic v maďarském jazyce!).²¹³

²¹¹ HUDECOVÁ, Dagmar. *Analýza dějepisných vzdělávacích programů ve vybraných státech Evropy a její výsledky*. Praha: Univerzita Karlova, 2006, s. 32.

²¹² Tamtéž, s. 38.

²¹³ PINTÉROVÁ, Beáta. *Učebné pomôcky k výučbe regionálnych dejín na základnej škole s vyučovacím jazykom maďarským*. In MUŠKOVÁ, E. *Výuka*, s. 19–22; PALÁRIK, Miroslav; ELIAŠOVÁ, Silvia. *Podpora výučby regionálnych dejín v Nitre. Hľadanie alternatívnych prístupov v súčasnom vzdelávaní na základných školách*. In MUŠKOVÁ, E. *Výuka*, s. 49–59; BOJKOVÁ, Alžbeta. *Po stopách našich predkov v mojej rodnej obci. Skúsenosti s využitím regionálnych dejín vo výučbe dejepisu na základnej škole*. In MUŠKOVÁ, E. *Výuka*, s. 60–66.

Použitá a doporučená literatura

- BARTOŠ, Josef. *Metodické otázky regionálních dějin*. Praha: SPN, 1981.
- BARTOŠ, Josef. Pojetí regionu v historiografii. In *Sborník prací historických XV*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998, s. 127-132.
- BARTOŠ, Josef; HOLINKOVÁ, Jiřina. Regionální dějiny a vyučování dějepisu. In *Metodické otázky regionálních dějin*. Praha: SPN, 1981, s. 67-70.
- BARTOŠ, Josef; SCHULZ, Jindřich; TRAPL, Miloš. *Regionální dějiny. Pojetí, poslání, metodika*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2004.
- BARTOŠ, Josef; SCHULZ, Jindřich; TRAPL, Miloš. Regionální dějiny. Stav, problémy a výhledy. In *Acta universitatis Palackianae Olomucensis. Historica 29*. Olomouc: Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, 2000, s. 21-38.
- BARTOŠ, Josef; SCHULZ, Jindřich; TRAPL, Miloš. Stav, problémy a výhledy regionálních dějin. In *VIII. sjezd českých historiků. Hradec Králové 10.–12. září 1999/VIII. convention of the Czech historians*. Hradec Králové, 10–12 September 1999. Praha: Scriptorium, 2000, s. 48-53.
- BĚLOHLÁVEK, Miloslav. Nejstarší plzeňská kronika. In *Minulostí Západočeského kraje*, sv. 13, Plzeň 1975, s. 141-152.
- BĚLOHLÁVEK, Miloslav. *Plzeň a její dějepisci*. Plzeň: Městský archiv, 1959.
- BĚLOHLÁVEK, Miloslav. Význam Ladislava Lábka v plzeňské kulturní historii. 27.1.1882 – 26.5.1970. In *Sborník Západočeského muzea v Plzni. Historie*, sv. 7, Plzeň 1991, s. 65-74.
- BURIÁNKOVÁ, Michaela; KOMÁRKOVÁ, Anna (edd.). *Muzeum a vzdělávací systém v České republice. Sborník příspěvků z V. celorepublikového kolokvia na aktuální téma českého muzejnictví*. Praha 2010.
- BŮŽEK, Václav. Region v historickém diskurzu. In *Jihočeský sborník historický 72*, 2003, s. 5-13.
- ČAPEK, Vratislav; GRACOVÁ, Blažena; JÍLEK, Tomáš; VÝCHODSKÁ, Helena. *Úvod do studia didaktiky dějepisu*. Plzeň: PF ZČU, 2005.
- ČAPKA, František. Několik poznámek k významu regionálních dějin pro vyučování dějepisu. In *XIX. Mikulovské sympozium 1989*. Brno: MU, 1990.
- ČERNÁ, Monika. Využití regionálních témat ve výuce dějepisu, In *Metodický portál. Inspirace a zkušenosti učitelů*. Dostupné z [www: http://clanky.rvp.cz/clanek/s/G/13175/VYUZITI-REGIONALNICH-TEMAT-VE-VYUCE-DEJESU.html](http://clanky.rvp.cz/clanek/s/G/13175/VYUZITI-REGIONALNICH-TEMAT-VE-VYUCE-DEJESU.html) / [cit. 12. 9. 2015]
- Doporučení MŠMT k výuce dějin 20. století. Dostupné z [www: http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/doporučení-msmt-k-vyuče-dejin-20-stoleti-1](http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/doporučení-msmt-k-vyuče-dejin-20-stoleti-1). [cit. 12. 9. 2015]
- DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Projektové vyučování v české škole – vývoj, inspirace, současné problémy*. Praha: Karolinum, 2009.

- HAVLŮJOVÁ, Hana; NAJBERT, Jaroslav a kol. *Paměť a projektové vyučování v dějepise*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014.
- HLAVAČKA, Milan; MARES, Antoine; POKORNÁ, Magdaléna. *Paměť míst, událostí a osobností: historie jako identita a manipulace*. Praha: Historický ústav, 2011.
- HUDECOVÁ, Dagmar. *Analýza dějepisných vzdělávacích programů ve vybraných státech Evropy a její výsledky*. Praha: Univerzita Karlova, 2006.
- JÍLEK, Tomáš; BĚLOHLÁVEK, Miloslav. *Příručka pro regionálně historickou práci v západních Čechách*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1993.
- JULÍNEK, Stanislav. *Základy oborové didaktiky dějepisu*. Brno: Masarykova univerzita, 2004.
- KÁBOVÁ, Hana. *Josef Vítězslav Šimák. Jeho život a dílo se zvláštním zřetelem k historické vlastivědě*. České Budějovice: Společnost pro kulturní dějiny, 2013.
- KAŠOVÁ, Jitka. *Škola trochu jinak. Projektové vyučování v teorii i praxi*. Kroměříž: Iuventa, 1995.
- KOVÁČIK, René. *História regionálnej výchovy*. Dostupné z www: <http://www.regioskola.sk/historia-rv/>. [cit. 12. 9. 2015]
- KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Pedagogická fakulta MU, 2006.
- KUBÍNOVÁ, Marie. *Projekty (ve vyučování matematice) – cesta k tvořivosti a samostatnosti*. Praha: PedF UK, 2002.
- KUMPERA, Jan (ed.). *Muzeum a škola: příspěvky z konference. Sborník katedry historie FPE ZČU Plzeň. Dějepis XX*. Plzeň: Pedagogické centrum, 2004.
- KUTNAR, František. Hodnota a úkol regionálního momentu v dějinách. In *Acta regionalia. Sborník vlastivědných prací*, 1965, s. 7-10.
- LABISCHOVÁ, Denisa; GRACOVÁ, Blažena. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*. Ostrava: Univerzita Ostrava, 2010.
- LENDEROVÁ, Milena. Pojetí regionálních dějin u představitelů francouzské školy Annales. In *J. V. Šimák a poslání regionální historiografie*. Semily: SOA, 1996, s. 117-123.
- MAKIŠOVÁ, Andrea. *Regionálna výchova v primárnom vzdelávaní*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave, 2013.
- MAŇÁK, Josef; ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003.
- MANDELÍČKOVÁ, Monika. Regionální dějiny ve výuce dějepisu na nižším gymnáziu (aneb co jsme v dějepisných učebnicích nenašli), In *Konference „Interdisciplinární geografické vzdělávání“*, Deblín 2011. Dostupné z www: http://moodle.deblinsko.org/pluginfile.php/545/mod_resource/content/1/Mandel%C3%AD%C4%8DKov%C3%A1%20-%20Region%C3%A1l-ni%20d%C4%9Bjiny.pdf. [cit. 12. 9. 2015]
- MÄRC, Josef. *Brána školního dějepisu otevřená (možnosti výuky mimo školu)*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity J. E. Purkyně, 2012.

MEJSTŘÍK, Václav. *Metodika dějepisu jako učebního předmětu*. Praha: SPN, 1964.

MORÁVKOVÁ, Naděžda. *Miloslav Bělohlávek a Plzeňská historická škola*. Plzeň: Nakladatelství Ševčík, 2008.

MUŠKOVÁ, Eva (ed.). *Výuka regionálních dějin na základní škole. Formy, metody, koncepce, zkušenosti. Sborník příspěvků z konference konané dne 5. června 2014 v Schönsee*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2014.

NOVACKÁ, Eva. *Spoznávame históriu mesta Prešov. Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2014. Dostupné z [www: http://mpc-edu.sk/shared/Web/OPSOSO%20VIII.%20kolo%20vzvyv%20na%20poziciu%20Odborny%20poradca%20vo%20vzdelavani/8 OPS_Novacka%20Eva%20-%20Spoznava-me%20historiu%20mesta%20Presov.pdf](http://mpc-edu.sk/shared/Web/OPSOSO%20VIII.%20kolo%20vzvyv%20na%20poziciu%20Odborny%20poradca%20vo%20vzdelavani/8 OPS_Novacka%20Eva%20-%20Spoznava-me%20historiu%20mesta%20Presov.pdf). [cit. 12. 9. 2015]

NOVOTNÝ, Pavel. Regionální dějiny a jejich význam ve výuce dějepisu, In *Výzkum aktuálních problémů pedagogiky a oborových didaktik*. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 116-121.

ONUŠKOVÁ, Mária. *Možnosti využitia regionálnych prvkov vo vyučovaní v ZŠ a SŠ. Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2014. Dostupné z [www: http://mpc-edu.sk/shared/Web/OPSOSO%20VII.%20kolo%20vzvyv%20na%20poziciu%20Odborny%20poradca%20vo%20vzdelavani/7 OPS_Onuskova%20Maria%20-%20Moznosti%20vyuzitia%20regionalnych%20prvkov%20v%20edukacnom%20procese%20ZS%20a%20SS.pdf](http://mpc-edu.sk/shared/Web/OPSOSO%20VII.%20kolo%20vzvyv%20na%20poziciu%20Odborny%20poradca%20vo%20vzdelavani/7 OPS_Onuskova%20Maria%20-%20Moznosti%20vyuzitia%20regionalnych%20prvkov%20v%20edukacnom%20procese%20ZS%20a%20SS.pdf). [cit. 12. 9. 2015]

Regionální dějiny v dějepisném vyučování na českých a slovenských školách. Sborník z konference konané 23.–24. listopadu 2005. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity J. E. Purkyně, 2006.

Regionální dějiny ve výuce dějepisu. Aplikace vybraného tematického celku do vyučovací hodiny. Děčín na prahu moderní společnosti. Dostupné z [www: http://ozubavci-decane.webnode.cz/news/regionalni-dejiny-ve-vyuce-dejepisu-/](http://ozubavci-decane.webnode.cz/news/regionalni-dejiny-ve-vyuce-dejepisu-/). [cit. 12. 9. 2015]

ROUBÍK, František. *Příručka vlastivědné práce*. Praha: Společnost přátel starožitností, 1941, opravené vydání 1947.

SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika. 2. rozšířené vydání*. Praha: Grada, 2007.

SKALKOVÁ, Jarmila. *Za novou kvalitu vyučování*. Brno: Paido, 1995.

SOLFRONK, Jan. *Problematika organizačních forem vyučování a alternativní školství*. Praha: PedF UK a PedF TU, 1995.

SVOBODA, Lubomír. *Regionální dějiny ve vyučování dějepisu*. Praha: SPN, 1986.

ŠLAJER, Jaroslav. Využití regionálních prvků z dělnického hnutí Plzeňska v dějepisném vyučování. In *Sborník pedagogického institutu v Plzni. M-L a dějepis IV*. Praha: SPN, 1962, s. 5-66.

TOMKOVÁ, Anna. Proměny vyučovacích metod v primární škole. In *K současným problémům vnitřní transformace primární školy*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 1998, s. 37-61.

TOMKOVÁ, Anna; KAŠOVÁ, Jitka; DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Učíme v projektech*. Praha: Portál, 2009.

VALENTA, Josef a kol. *Pohledy. Projektová metoda ve škole a za školou*. Praha: Ipos Artama, 1993.

VAŘEKA, Josef; HOLUBOVÁ, Markéta; PETRÁŇOVÁ, Lýdie (edd.). *Evropský kulturní prostor-jednota v rozmanitosti*. Český lid – Supplement 84/1997.

VRÁNA, Stanislav. *Učebné metody*. Praha, Brno: Vydavatelství odboru Ústředního svazu jednot učitelů, 1934.

WOITSCH, Jiří; BAHENSKÝ, František (edd.). *Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska IV*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2004.

Metodika výuky regionálních dějin na příkladu Plzeňského kraje

Eva Mušková a kol.

Redakce: Lenka Špačková
Obálka, grafická úprava a sazba: Pavlína Jáchimová
Tisk a vazba: ASTRON group, Veselská 699, Praha

Vydala Západočeská univerzita v Plzni

Vydání první

Plzeň 2015

Publikace je dílčím výstupem projektu DF12P010VV049 Didaktická aplikace regionálních dějin Plzně a Plzeňského kraje, který je v rámci Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI) financován Ministerstvem kultury ČR.

Metodika je dostupná online na <http://didap.zcu.cz/metodika.pdf>

ISBN 978-80-261-0593-0